

JONO

Temane Peangamo JONOne

Torumu Bokumu

I Bokumunge Ungu Pulu Mare

Ungu pulu mare inie yakondo gomo 1 molemo.

I bokumu torumu yemo yu "Yesusini konopu monjirimu lombili andoli yemo" (13:23-24, 19:26, 20:2, 21:7,20,23-24). 'Akumu lombili andoli ye Jono.' ningu pilimele. We lombili andolimenga imbime bokuna molemo nakolo Jononga imbimu naa molemo. 1:35-42, 18:15-16, 20:2-8 kananila. Jono Pitatolo sike wale mare tapu toko andoringili ungu mare LLuku 22:8,13, Lipe Mundurumu Yema 3:1,3-4,11, 4:1,3,7,13,19 molemo.

Jonone konopu lepalie boku torumu ungu pulumu Jono 20:30-31 molemo. Yesusi yu Pulu Yemonga malo kepe, yu Pulu Yemone 'Yamboma lipe taponjipe 'Mindili naa nangi.' nimbe kolo wangopa kolonjipili.' nimbe lipe mundurumu ye nomi Mesaya Kirasimu kepe, yu mindi konde molko mindi pungí ulu pulumu kepe, aku sipe molemo mele 'Yambomane "Sike aku sipe molemo. Sike nanga nimbe aku sipe tenjirimu." ningu tondolo munduku piliengi!' nimbe Jonone i bokumu torumu. "Akumu sike." nimbu tondolo mundupu pilipulie, pe mindili naa nombo, konde molopa mindi puli ulu pulumu limulú. (Jono 1:7,12-13,17,29,35,40-42, 3:13-18, 4:10,13-14,25-26,39-42, 7:37-41, 5:21,24-27, 6:33,35,40,47-48,51,53-58, 8:12, 10:7,9, 10:11,14-15, 11:25, 14:6, 15:1,5, 8:42-47,51,56-58. Mare pea molemonje

nuni nunu koroyo.) Boku ambolkonomonga alsena paa anjukundu ungu pulu mare “8. bilip”, “24. laip”, “27. Mesaia”, “23. Krais” kinie molemo.

Jono kolomongo aili 13-17 pali molemo unguma Jonone mindi boku torumu.

Yesusini ungu iku topa yu yuyu molorumu mele, mele yepoko pakara nirimu aku unguma Jonone nimbe sirimu: “Gamo molio.” nirimu Jono 6:35 molemo; “pa telimu” 8:12; “ulke kere-pulamu”; “kongi sipisipi tapu tepa konjilimu” 10:7,9; 10:11,14-15; “kololime topa makinjilimu kinie molopa mindi puli ulu pulumu kinie” 11:25; “aulkemo, sike ungumu,conde mololi ulu pulumu” 14:6; “unju waenemo” 15:1,5. “Na akuma molio.” nirimu.

Jono yuni pepá yepoko topa mundupe, Lipe Ora Sirimu bokumu torumula.

Ya ungu pulumu pora nikimu.

¹ Paa koronga ou, „mulu matolo kepe melte naa lepili,“ Ungumu molorumu. Aku Ungumu Pulu Yemo kinie moloringili. Aku Ungumu yu Pulu Yemo.*

² Paa koronga ou, melte mana naa lepili, yu Pulu Yemo kinie moloringili.

³ Ungumu yuni yuyu melema pali terimu. Melte we pora naa purumu. Mele wendo orumuma pali yuni terimuna wendo orumu.

⁴ Mololi ulu pulumu yu kinie mindi perimu.* Kanu mololi ulu pulumu yambomanga pa tenjil-imu.**

⁵ Aku pa telimuni sumbulu tolemomo pa tenjilimo. Sumbulu tolemomone altopa pa telimu manda pipi sipe sumbulu altopa naa tomba.

⁶ Ye te orumumu Pulu Yemone lipe mundurumuna orumu, yunge imbi Jono. „Yu No Linjili Jono kanumu.“*

⁷ Jonone pa tenjilimunge pulumu nimbe simbe orumu. ‘Yambomane “Nondopa ombá yemo yu sike aku pa tenjilimu.” ningu tondolo munduku piliengi!** nimbe ombo nimbe sirimu.

⁸ Jono yu aku pa tenjilimu molo. Yu aku pa tenjilimu ombá mele nimbe simbe orumu.

⁹ Jonone yamboma ungu nimbe sipe molopili paa sike pa tenjilimuni yamboma pali pa tenjilimo kanumu mana ombá orumu.

¹⁰ Yu ma koleana ombo molorumu. Yuni yuyu ma koleamo terimu nakolo ma koleana yambomane yu kanokolie ‘Yu ma kolea terimu Pulu Yemo.’ ningu naa kanoko ‘Yu we mana ye te.’ ningu piliringi.

¹¹ Yu yunge koleana ombo molorumu nakolo yunge yambomane “Nu olionga Ailimu okono kene olio ongo nokoko moloi.” ni naa niringi.*

¹² Nakolo yundu “Nu sike „Pulu Yemone lipe mundurumuna orunu yemo kene.“* olio nokani pea molamili oi.” ningu yunge unguma tondolo munduku pilku liringi yamboma yuni “Pulu Yemonga ambolangoma molangi.” nirimu.**

¹³ Nakolo kanu yamboma Pulu Yemonga ambolangoma au leringi, aku ulumu kangimunge kongonomo molo. Anupili lapalini “Pulu Yemonga ambolangoma meamili.” ni naa

niringila. Pulu Yemone yuyu mindi enendo “Nanga ambolangoma.” nirimu.*

14 Ungumu ,Pulu Yemo pea moloringilimu, manie omba mana ye au lepa olio kinie pea wale waloo kolte molorumu. Yu mana omba molorumu kinie nemo nemo nimbu kanopolie, yu ye paa peanga, imbi molemo ye tondolomo, kanopo pilirimulu. Kanu ye paa peanga tondolomo Malo telu molorumumu Lapa molorumuna yu pea molkololie mana manie orumumunge yu ye paa peanga lepa imbi paa ola mololi ye tondolomo mindi kanopo pilirimulu. Yu kondo kololi ulu pulumu kinie sike nili ulu pulumu kinie yunge konopuna pepa tengepea terimu yemo.

15 „Jono yamboma no linjipe molopili Yesusi Pulu Yemonga Ungumu orumu kinie, Jono yuni yamboma kanu yemo lipe ora sipe yu molorumu mele nimbe sirimu. Yuni ru nimbelie nimbendo: “I yemo nane enendo ou “Nondopa ombá.” nimbu sirindu kanu yemo imu. Na naa molambo i yemo yu koronga ou Pulu Yemo kinie molorumuna “Yu ye nomi ailimu na paa we koropamo.” nirindu* kanu yemo imu.” nirimu.

16 Yuni olio we kondo kolemo ulu pulumu yu kinie pelemomonga yuni olio alieli kondo kolopa mindi molopa olio ‘Konopu wayongo siengi.’ nimbe taki taki sewe anjilimo.

17 Mosisini olio Pulu Yemonga ungu mane sirimuma mindili sipu tepo molorumulu.* Nakolo olio we kondo kololi ulu pulumu kinie sike unguma kinie aku uluma Yesusi Kirasi yu kinie mindi pepili orumu.

18 Mana yambo tene ou kepe, kinié kepe, Pulu Yemo naa kanolemele. Pulu Yemonga Malo telu mindi molemo, akumu Lapa kinie pea tapu toko molembele, akumuni mindi ‘Pulu Yemo molemo mele kanangi.’ nimbe yu lipe ora sirimu.

19 Juda yamboma₁nga ye aili₁* kolea aili Jerusalleme moloringi ‚kanu yemane, Pulu Yemo popo tonjiringi ye pokore kinie,** LLipai ye pokore kinie Jono no linjipe molorumuna liku mundukulie, “Jonondo “Nu naeye?” ningu walsiku piliengi pai.” niringi.

20 Ene ongo yu walsiku piliringi kinie yuni kolo naa topa sumbi sipe nimbeline nimbendo: “Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* na molo.” nirrimu.

21 Enene “Nu aku yemo molo liemo nu naeye? Nu Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Illainja, ‚Pulu Yemone ou olando lirimu akumu,* nu kelko onuye?” ningu walsiku piliringi.

Yuni “Na akumu molo.” nirrimu.

Enene ningindu: “Aku liemo ‘Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe simbe ye te pe ombá.’ ‚ou niringi yemo, nuye?”.** niringi.

Yuni “Molo!” nirrimu.

22 Kanu kinie enene yundu ningindu: “Nu naeye? Olio liku mundungi yemane ‘Ongo ningu singí.’ ningu nokoko molemele kene nunge imbi lelko si. Nunu nae konopu lekenoye?” niringi.

²³ Jonone nimbendo: "Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane koronga ou nimbendo: "Kolea ku leline ye tene "Ailimunge ombá aulkemo sumbi sinji." nikimu pilkiru."^{*} nirimu. Aisayane kanu ou pilirimu ungumu nane kinié nikiru." nimbe Jonone nirimu.

²⁴ „Kanjollomane, munduringi ongo moloringi yemanga Parisi ye mare moloringila.*

²⁵ Aku Parisi yemane yundu walsiku pilkulie ningindu: "Nu ye nomi Kirasimu molola, Illainja molola, 'Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe simbe ye te pe ombá.' ou niringi yemo molola. Pe kinié nu nambemuna yambo no linjilinoye?" niringi.

²⁶ Jonone enendo pundu topa nimbendo: "Na sike no linjilio nakolo nanga kongonomo manie. Ye te olionga koleana sukundu molemo akumu ene kanokolie 'we yere' konopu lelko, kanoko imbi naa silimele,

²⁷ akumu na lombili akilipe okomo yemo. „Yambo ailimenga kongono keri teli yambomane sike enenga ailimenga kongono keri tenjingindu enenga kimbu su ka pilke toko su wendo linjilimele nakolo, i ye na lombili akilipe okomonga kimbu su ka pilke topo su wendo linjimbu kongonomo kepe paa olandopa mele, nane manda naa tenjimbu. Na ye paa keri mele; yu ye paa nomi ailimu." nirimu.

²⁸ I ulu wendo orumuma Betani taono, no Jodane nekendo lemo koleana, wendo orumu. Jonone akuna yambo no linjirimu.

²⁹ Opalikundu „No Linjili, Jono molorumuna Yesusi ombá orumu kanopalie nirimumuni, yambomando nimbendo: “Kaname! Pulu Yemonga Kongi Sipisipi Walomo* okomo. Yu yambomanga pali ulu pulu keri teringi telemelema kulu tonjilimo tonjimbe yemo okomo.” „nirimu.„

³⁰ “Ou nane ye te nirindu kanumu andi okomo ye akumundu nirindu. Ou nane nimbundu: “Ye na lombili ombá ye te na naa molambo yu koronga ou molorumuna yu olandopa na maniendopa.” nirindu kanumu i yemo.

³¹ Na kepe yu naa kanorundu nakolo ‘Isirele yamboma yu kanokolie piliengi lipu ora siembo.’ nimbu na ombo yamboma no linjilio.” nirimu.

³² Jonone yundu ungu te pea nimbendo: “Yu no linjipu molopo kanondu kinie Mini „Kake Telimu, kera waembono mele mulu koleana maniendo ombo yu molomuna ombo molomu kanondu.

³³ Nane yu kanopolie yu imbi naa pilipu ‘Yu we yere.’ konopu lelka nakolo nando “Yamboma no linjipui.” nimbe lipe mundurumu yemone na nimbe sipelie nimbendo: “Mini „Kake Telimu, manie ombo ye tenga kangi tenga ola ombo molomba kanoni kinie aku yemone yamboma Mini „Kake Telimu, linjimbe yemo.” nirimuna pilipulie yu kanopo imbi sipulie

³⁴ enendo “Yu Pulu Yemonga Malo.” nilio.” nirimu.

³⁵ Opalikundu „No Linjili, Jono no Jodane kelo akuna altopa angilipelie nirimumuni, yu lombili andolimenga* ye talo pea angiliringi.

36 Kanu kinie Yesusi ombo purumu kinie yuni kanopalie nimbendo: “Kanale! Pulu Yemonga Kongi Sipisipi Walomo* ombo pukumu.” nirimu.

37 Yu lombili andolitolo yuni nirimumu pilkululie Yesusi lombili puringili.*

38 Yesusi topele topa elte yu lombili oringili kanopalie eltendo nimbendo: “Nambolka korokombeleye?” nirimu.

Eltene yundu “Rapai, nu tena pelenoye?” niringili. (Rapainge ungu pulumu ‘Ungu Mane Silimu’).*

39 Yuni eltendo “Kanangili wale.” nirimu. Elte yu perimuna puku kanokololie ipupini po killoko mele terimuna kanu enamonga yu pea peringi.

40 Ye talo Jonone nirimumu pilkululie Yesusi lombili puringili yetolonga te Enderu, Saimono Pitanga angenu.

41 Yu sumbi sipe pupe angenu Saimono koropa kanopa lenjipelie yundu nimbendo: “Pulu Yemone “olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Mesayamo* kanopo lenjímulu.” nirimu. (‘Mesaya’ akumu Juda yambomanga ungu te. Mesayamondo Giriki unguna ‘Kirasi mu’ nilimele.)

42 Aku nimbeline Enderuni angenu Saimono Yesusi molorumuna memba purumu. Yesusini yu kanopalie nimbendo: “Nu Saimono, ‘Jono’ nili ye tenga malo. Nunge imbi te ‘Sipasi’ ningu lenge.” nirimu. (Sipasindu ‘Pita’ niringila. Juda yambomanga unguna ‘Sipasi’ ningu, Giriki unguna ‘Pita’ nilimele, aku ungutolonga pulumu ‘kou mulu’.)

43 Opalikundu Yesusi ‘Kolea Gallilli disiriki pambo.’ konopu lepa pumbe purumu. Pupelie Pillipu aulkena angilirimu kanopalie, “Na lombili oi.” nirimu.

44 Pillipu kepe Besaida taono yemo, Enderu kinie Pitatolonga koleamo.

45 Pillipu Nataniele kanopa lenjipelie yuni yundu nimbendo: “Mosisini boku torumu bokumanga* ‘Ye te ombá.’ nimbe temane torumu kanu yemo kepe, Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yando ningu siringi yemane enenga bokumanga ‘Ye te ombá.’ ningu temane toringi kanu yemo kepe, kinié olia kanopo lenjímulu. Yu Nasarete taono ye Yesusi, Josepo malo.” nirimu.

46 Nakolo ‘Aku kolea kelóna ye aili te manda wendo naa ombá.’ nimbe pilipelie Natanielene Pillipundi nimbendo: “Nasarete taonona ulu peanga te manda wendo ombáye?” nirimu.

Pillipuni Natanielendo nimbendo: “Ongo kanoi.” nirimu.

47 Kanu kinie Nataniele ombá orumu kinie Yesusini kanopalie, yundu nimbendo: “I ye okomomo paa sike Isirele yemo, yu kolo toli ungu te paa naa pelemo yemo.” nirimu.

48 Natanielene Yesusindu nimbendo: “Nuni na nambe tekó kanoko imbi sikulie aku nikinuye?” nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Molo. Pillipuni nu ou naa walsipili nu unju piki puluna molonu kinie nu kanopo imbi sindu.” nirimu.

49 Aku nirimu kinie Natanielene tondolo mundupe nimbendo: “Rapai,* nu Pulu Yemonga

Malo,** olio Isirele yambomanga ye nomi kingimu*** lepamo." nirimu.

⁵⁰ Yesusini nimbendo: "Nane 'Nu unju piki puluna molonu kinie kanondu.' nindu kanumunge nuni na 'Pulu Yemonga Malo molemo.' ningu pilkinuye? Kinié nane nundu nindu mele maniendopa. Pe ulu tondolo paa olandopama wendo ombá kanoni." nirimu.

⁵¹ Aku nimbelie Yesusini ungu te pea nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Pe mulu koleana anju yando pupe, Pulu Yemonga angelloma Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo* molombana olando puku maniendo ongo tenge kanonge." nirimu.**

2

¹ Wale yepoko sipemonga Kena taono, kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu, akuna ye te ambo limbendo langi koyopa yamboma simbe terimu, akuna Yesusi anumu pea maku toko moloringi.

² Yesusi kinie yu lombili andolime kinie* kanu ambo limbe yemone "Ene kepe langi pea namili wai." nirimuna ene ongo langi pea noringi.

³ Langi nongo molangi no waene pora nirimu kinie Yesusi anumuni Yesusi yundu nimbendo: "Enenga no waene pora nimuna mini wale mundukumili." nirimu.

⁴ Yesusini yundu nimbendo: "Ambomo, nane ulu temboma nunge kongono te molo. Nane ungu tembo walemo ou wendo naa oli."* nirimu.

⁵ Yunge anumuni ‚ulke pulu yemonga, kendemande yambomando nimbendo: “Yuni enendo “Teai.” nimbé mele aku siku teai.” nirimu.

⁶ Juda yambomane no lengendo no kolko monjiringi ma mingi aili talo pakara akuna angilirimu. Mingimenga tenga tengä nimbe no wane anderete llita molo wane anderete teti llita mele manda molorumu.

⁷ Yesusini ‚ulke pulu yemonga, kendemande yambomando nimbendo: “Mingi kanga marenga no puku kolkolie, andi mingi aili lemomanga munduku peke siei.” nirimu. Kanu kinie ene no kolko paa peke siringi.

⁸ Yuni enendo kelepa nimbendo: “Olama liku mundukulie langi nokoli yemo mengo puku siei.” nirimu. Kanu kinie mengo puku yu siringi.

⁹ Kanu langi nokoli yemone umbu nomo no waene au lerimu naa kanopalie nomo we nomba pilirimu. Nakolo kendemande no koloringimene nomo kanoko imbi siringi. Langi nokoli yemone nomba pilipelie ambo limbe yemondo “Oi.” nimbelie

¹⁰ yundu nimbendo: “Yemane pali aliei no waene peangamo ou sikulie, pe yambomane no aisili nongo pora siku altoko ko naa pilimele kinie no keri mele silimele. Nakolo nuni no waene peangamo ou we nosikulie pe kinié sikiinumu, ‚paa papu sakinu.’” nirimu.

¹¹ Kolea Gallilli disiriki sukundu lerimu kolea Kena taonona Yesusini terimu ulu akumu pe yu molopa kongono terimu mele lipe ora sirimu ulu tondoloma* tembando i ulumu pulu pulu terimu. Aku sipe yu we ye te molo, yu Pulu Yemonga tondolo peli yemo ‘ene kanangi.’ nimbe lipe ora

sirimu. Kanu kinie yu lombili andolimene 'Yu paa sike ,Pulu Yemone lipe mundurumu.' ningu tondolo munduku piliringi.**

¹² Ye ambo limbemonga langi nongo pora sikulie Yesusi kinie anumu kinie angenupili keme lombili andolime keme Kapeniame taonondo pukulie, akuna wale pokore moloringi.

¹³ Juda yambomane ponie tengatengatengakolea aili Jerusalleme ongo akuna suku Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walema* nondopa wendo ombá terimu kinie Yesusi Kapeniame taono mundupe kelepa kolea aili Jerusalleme olando purumu.

¹⁴ „Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembele akuna sukundu pupe kanorumu kinie kongi pirimu kao kondema kinie kongi sipisipi kondema kinie kera waembono kondema kinie kou mone liku bisinete teringi yamboma kepe, kou mone alowa teringi yamboma kepe akuna sukundu aku teko moloringi kanorumu.*

¹⁵ Kanopa keri kanopalie nirimumuni, ka mare lipe lakopalie kanu ka pulsemone kongime pali ulke tembelena topa makoropa pena pena tepa, kou alowa teringi yambomanga kou mone walena periumma lipe ondo lepa enenga kou nosiringi poloma lipe topele topalie,

¹⁶ kera monjiku bisinete teringi yambomando nimbendo: "I Taranga ulkena bisinete naa teko i melema wendo liku mengo pame! I Taranga ulkemo sitoamoye?" nirimu.

¹⁷ Yuni aku terimumu yu lombili andolimene kanokolie enene ungu te Pulu Yemonga bokuna

sukundu nimbe molemomo konopuni piliringi.
Aku ungumuni nimbendo:

“Na paa mindili sipulie nunge ulkemo
‘Angilipe peanga tepili.’ nimbu nokopo molio.”*
nimbe molemo kanu ungumu konopuni piliringi.

18 Kanu kinie yuni terimumu Juda ,ye aili,
mene* kanokolie yundu ningindu: “Nu namba
nambolka nambare likulie aku siku tekenoye?
‘Lipu ora siembo.’ ningu Pulu Yemone “Tei.”
nimu liemo Pulu Yemone telemo mele ulu ton-
dolo te olio kanamili tei.” niringi.**

19 Yesusini enendo pundu topa nimbendo:
“Enene i ulke tembelemo tekisingí kinie nane
wale talo takopo yepoko sipemonga takopo
limbu.” nirimu.*

20 Nirimu mele Juda ,ye aili, mene pilkulie
ningindu: “I ulke tembelemo ponie paono talo
omba pupe kelepa ponie talo pakara omnia
purumu kinie takoko liringi kanumu. Pe nuni
“Wale talo takopo yepoko sipemonga takopo
limbu.” nikinuye?” niringi.

21 Nakolo yuni “ulke tembelemo” nirimu
akumu yunge kangimundu nirimu.

22 Kanu kinie pe Yesusi kolopa wale talo ono
koleana pepa yepoko sipemonga lomboropa ola
molorumu kinie yu lombili andolimene yuni ou
ulke tembelemondo nirimu mele kelko piliringi.
Pilkulie Pulu Yemonga bokuna ,Yesusindu,
nimbe molorumu ungumu kinie Yesusini nirimu
ungumu kinie ‘Sike.’ ningu tondolo munduku
piliringi.

23 Pulu Yemone Juda yambomanga anda
kolepalime Naa Topa We Omba Purumu

mele piliringi walemanga* Yesusi Jerusalleme molopalie yambomane yuni yu molopa kongono terimu mele lipe ora sirimu ulu tondolo terimuma kanokolie ‘Yu sike Pulu Yemone ‘Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu yemo ombo molemo.’** ningу tondolo munduku piliringi.

24-25 Nakolo Yesusini yamboma pali tekо moloringi mele pilipe kelepalie uluma pali yambo tene yu lipe ora sipe naa nipili yu yuyu pilipe molorumu. Enene ningу piliringi mele yuni konopuni pilipelie, „We ningу pilimele. Sike kinié aku siku ningу pilimele nakolo opali kepe talu kepe konopu alowa tekolie na ‘Tamili.’ ningу pilingí.’ nimbe pilipelie, „Ene kinie we walu sipu molambo.’ ni naa nirimu.

3

1 „Juda yambomanga ye mare Parisi moloringi. Aku, ye Parisimenga ye te, imbi ‘Nikodimasi’, yu Juda yamboma nokorumu kanjollo ye te,*

2 yu Yesusi molorumuna ipulueli* ombalie nirimunni, yundu nimbendo: “Rapai,** ‘Nu Pulu Yemo pea molkololie ungu mane sinindu orunu.’ nimbu pilimolo. Ye te ‘Pulu Yemo kinie naa molkanje Pulu Yemone ulu tondoloma telemo mele nuni teleno aku sipe yuni manda naa telka. Ulu telenomane Pulu Yemo pea molembele mele lipe ora silimo.’*** nimbu pilimolo.” nirimu.

3 Yesusini pundu topa yundu nimbendo: “Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Yambo te kelko naa mengi liemo* kanu yambomone Pulu Yemone ye nomi kingimu molopa yamboma

nokolemo koleamo** manda naa kanopa yunge talapena manda naa molomba.” nirimu.

⁴ Nikodimasini yundu nimbendo: “Yambo te anda lepa molemo kinie yu nambe teko meng-eye? Yu anumunge olona altopa manda suku pumbe, yuni yu manda membaye?” nirimu.

⁵ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane nu paa sike nimbu sikirumu: Yambo te nomone kepe Minimuni kepe mei naa mengili liemo kanu yambomo Pulu Yemonga ambolango* naa molopa Pulu Yemo ye nomi kingi molopa nokolemo koleana suku manda naa pumbe, molo.

⁶ Méle kangimuni melemó méle akumu kangimu, yu mana molomba mélemo mindi; méle Pulu Yemonga Minimuni melemó méle akumu minimu, aku mélemo mindi Pulu Yemo molemona manda pupe molomba.

⁷ “Akumunge nane nundu nimbundu: ‘Pulu Yemo ye nomi kingimu molopa nokolemo koleana pamili.’ ningí yamboma pali ou altoko meangi.” nikirumundu konopu aisili naa lieyo.

⁸ Poporomemo yuyu pilipe kolea lupe lupe-manga tolemo kinie enene yunge ungumu pilku, melema lope lope telemo kanolemele, nakolo yu naa kanoko yu wendo olemona kepe pulimona kepe naa kanolemele. Pulu Yemonga Minimuaku sipela. Minimuni melemó yamboma mini konde pepili ene paa yambo lupe méle molemele yambomane kanolemele, nakolo „Pulu Yemonga, Minimuni kanu yamboma mini kondema silimo kanu Minimu naa kanolemele.” nirimu.

9 Nikodimasini yuntu nimbendo: “I uluma nambe tepe wendo okomoye?” nirimu.

10 Yesusini yuntu nimbendo: “Nu Isirele yambomanga ungu mane sili ye te nakolo i nikiru mele naa pilkinu lepamo.

11 Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Olio pilimolomando nilimolo; kanolemolomando nimbu silimolo. Nakolo i ungu nilimolo unguma enene pali pilku limele yambo te molo.

12 Ya ma koleana uluma ene nimbu silio kinie enene ‘Kolo tokomonje.’ ningu pilimelemonga pe kinié mulu koleana uluma nimbu sindu liemo ‘Sike nikimu’ ningu nambe teko manda tondolo munduku pilingíye? Manda naa pilingí lemo.

13 Yambo telu kepe olando siku mulu koleana suku naa purungi. Ye telumu mindi, mulu koleana maniendo sipe orumu yemo mindi ou mulu koleana molorumu. Yu Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo.*

14 “Ou Mosisini yambo naa peli kolea kune kongi ka wambiye kapane telimu lipe ola uku topa monjirimumu mele* aku siku yambomane Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo liku ola uku toko panjingí.**

15 Kanu kinie, ou yambo wambiyemane nongo konjiringi kolonge teringi yambomane Mosisini lipe ola uku topa monjirimu wambiye kapane telimu kanokolie konde purungi kanu mele, pe kinié aku siku ‘Yambomane yu mele mele ‘Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo yu uluma tepe molemo mele sike.’ ningu tondolo munduku pilingí* yamboma pali molko konjiku mindi pangí.’ nimbe Pulu Yemone ‘Yu unjuna ola uku

toko panjengi.’ nimbé nirimu.” nimbe Yesusini nirimu.

16 “Pulu Yemone mana yamboma konopu paa aili tepa monjipelie ‘Ene mindili nongo molko kenjingí koleana naa puku, alieli molko konjiku mindi pangí.’ nimbe yunge Malo telumu mindi molorumu nakolo kanumu mana yamboma sirimu. Pe kinié yambomane yu mele mele ‘Yu sike „Pulu Yemonga Malo, olio mindili nolemelka aulkena wendo lili yemo.“’ ningu tondolo munduku pilku molonge yamboma mindili nongo molko kenjingí koleana naa puku, alieli molko konjiku mindi pungí.*

17 “Pulu Yemone Malondo “Nuni mana yamboma kote pilku ene ka ulkena liku mundeni pui.” ni naa nirimu. ‘Nanga kangomo ene lipé taponjipe mindili nolemelka aulkena wendo lipé na kinie molko konjingí aulkena lipé monjipili.’ nimbe yuni Malondo “Ma koleana manie pui.” nimbe yu lipé mundurumu.*

18 Yambo “Yu sike „Pulu Yemonga Malo, olionga nimbe tenjirimu yemo.“” nimbe tondolo mundupe pilipe molomba yambomonga kote naa pemba. Nakolo yambo tene ‘Yu aku sipe naa molemo. Nanga nimbe ulu te naa tenjirimu.’* nimbe pilimbe yambomo, yunge kotemo koronga wendo okomo. Kanu yambomone Pulu Yemonga Malo telumu mindi molemo kanumundu ‘Yu sike Pulu Yemonga Malo.’ nimbe naa pilimuna kanu yambomo kote pilimo yemone lipé kote tenjipe “Yu kolopili.” nimbe koronga ou tenjirimu.

19 “Kotemonga ungu pulumu i sipe: Pa telimu mana wendo orumu* nakolo mana yambomane ulu pulu kerime mindi tekolie pa telimu konopu naa monjiku sumbulu tolimu mindi konopu monjilimele.

20 Yambo ulu pulu kerime telemelemane pa telimu kanoko keri kanokolie, ‘Pa telimuni nanga uluma mona lenjimbe.’ ningu pa telimunge wendo naa olemele.

21 Nakolo yambo ulu sikema telemo yambomone ‘Pulu Yemone na lipa taponjilimona i ulu pulu sikema telio kene telio uluma yambomane kanangi.’ nimbe pa telimunge yu wendo olemo.” nirimu.

22 Pe Yesusi kinie yunge lombili andoli yema kinie* kolea Judia disiriki lerimu kolea tengah pukulie niringimuni, akuna wale mare yu ene kinie molkolie, yuni yamboma no linjirimu.**

23 Jono yu yamboma no linjipe molorumula. Kolea Sellimi nondopa kolea Inono no aisili omnia purumuna Jono yuni akuna yamboma no linjirimu, yambo aisili yu molorumuna no lingí oringi.

24 (Jono yu ye nomi kingi Eretene ka ou naa sipili* aku tepa molorumu.)

25 Walse „No Linjili, Jononga lombili andoli yema kinie Juda ye te kinie anju yando tondolo kerepali ningulie, “Olio no nambe tepo lemolo kinie Pulu Yemone olio kake temba kanombaye?” ningu kerepali niringi.

26 Pe Jononga lombili andolime Jono yu molorumuna ongolie ningindu: “Rapai,* ye te no Jodane nekendo nu pea moloringili kinie nuni

yu molemo mele ningu sirinu kanu yemone no linjipe molemona yambo aisili pukumili." niringi.

²⁷ Aku niringi pilipelie Jonone pundu topa nimbendo: "Mulu koleana Pulu Yemone 'Ye te ulu te tepili.' ni naa nilkenje kanu yemone manda naa telka.

²⁸ Nane ene ou nimbu sirindu piliringi mele i sipe: Nane nimbundu: "Pulu Yemone 'Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* na molo. Pulu Yemone 'Kirasi yu ombá.' nimbe na ou kumbi lepa lipe mundurumu." nirindu piliringi kanumu.

²⁹ Ye ambo limbemo yemo yunge mindi. Ye ambo limbe yemonga pulu lemba yemone ambo limbe yemone ungu nimbé mele pilimbendo pulu lemba yemo komu tenjipe molomba. Yunge ungumu pilipelie paa konopu simbe. Akumunge yemo kinie pulu lemba yemo konopu simbe mele na aku sipu kamu konopu silio. Ambo limbe yemo olandopa. Yunge pulu lemo yemo yu kinie we tapu topa molemo, aku yemo maniendopa.

³⁰ Aku sipe mele ne no linjipe molemo yemo yunge imbimu sike paa olandopa pumbe. Nanga imbimu sike manie pumbe." nirimu.

³¹ Ye wi ola molopalie maniendo orumu yemo yambomanga pali yu olandopamo. Olio mana yambo molemoloma mana melemanga mindi molopo, mana melemanga mindi imbime nimbu sipu temane tolemolo. Olio maniendopa, mulu koleana molopalie manie orumu yemo yu yambomanga pali olandopa.

³² Yuni mulu koleana kanopa pilirimu mele nimbe silimo nakolo yambomane "Kolo tokomo." ningu liku su siku naa pilimele.

³³ Yambo tene yunge ungumu pilipe lipe "Sike nikimu." nimbe yambomone aku sipe "Pulu Yemone sike nilimo." nimbéla.

³⁴ I Pulu Yemone lipe mundurumu yemo Pulu Yemo yunge Minimu paa aili tepa silimo konopuna pepa kapola telemona yuni Pulu Yemonga ungumu sumbi sipe nilimo.

³⁵ Lapane Malo konopu monjipelie 'Melema pali Malo nokopili.' nimbe sirimu.

³⁶ Yambo te 'Yu sike nikimu. Yu sike Pulu Yemonga Malo.' nimbe tondolo mundupe pilimbe yambomo alieli konde molopa mindi pumbe, nakolo yambo te Malo bulu sipe yunge ungumu lipe su sipe naa pilimbe yambomo konde mololi ulu pulumu naa limbe. Aku yambomo kinié kepe pe kamu kamu kepe Pulu Yemone mindili lipe simbe ulu pulumu yu kinie pelemo.

4

¹ Parisi yemane* ungu te piliringi mele i sipe: "Yesusi molemona yambo aisili 'No linjipili.' ningu pulimele Jono molemona yambo layetolo mele 'No linjipili.' ningu pulimele." niringi ungumu piliringi.**

² (Nakolo Yesusi yu lombili puringi yamboma yuni no naa linjirimu, yu lombili andoli yemane* yamboma no linjiringi.)

³ Yesusini yambo no linjirimu, temane akumu Parisi yemane piliringi mele pilipelie Ailimuni

kanu walemonga kolea Judia disiriki mundupe kelepa kolea Gallilli disirikindu kelepa pumbe purumu.

⁴ Yu Gallilli purumu aulke akumu kolea Sameria ai suku singine lepa purumu.

⁵ Aulkemo aku sipe lerimuna yu kolea Sameria taono tengah orumu, aku taonomonga imbimu Saika. Aku koleamo Juda yambomanga anda kolepa Jekopone yunge malo Josepo sirimu mamonga nondopa lerimu.

⁶ Jekopone ‘No molopili.’ nimbe muru akurumu aku no mongolomo kanu kolea Saika lerimu.* Yesusi aulke suluna orumumunge siye terimuna aku no kélona ombo manie molopa mulu pilirimu. Kolea ai tangoli mele akuna ombo molorumu.

⁷⁻⁸ (Yesusi yu lombili andoli ye pea oringime yu mulu pilipe molopili ene langi topo toko lingíndu Saika taonona puringi.) Pe yu mulu pilipe molorumu kinie Sameria ambo te no kolombando orumu kinie Yesusini yundu nimbendo: “No te nambo si.” nirimu.

⁹ Sameria ambomone yundu nimbendo: “Nu Juda yemo. Na Sameria ambomo. Pe nambe-muna nando “No si.” nikinuye?” nirimu. (Aku nirimumunge ungu pulumu i sipe: Juda yambomane Sameria yamboma konopu keri panjiku langi telumu moke teko naa nongo, ene kinie teluna tapu toko naa andoringimunge aku nirimu kanumu.)

¹⁰ Yesusini pundu topalie ambomondo nimbendo: “Pulu Yemone melemo we silimo mele pilku, i ye “No si.” nikimu yemo kanoko imbi

silinanje yuntu “No si.” nilina kinie yuni konde molopa mindi puli nomo* nu silke.” nirimu.

¹¹ Ambomone pundu topa nimbendo: “Ailimu, nu no koloni mingi te naa menu, no mongomo paa maniendopa lemo. Pe i no konde molopa mindi puli nikinu nomo nu tena kolkolie siniye?

¹² Olionga anda kolepa i no mongolo sirumu ye Jekopo, yu kinie yunge ambolangoma kinie kongime kinie i nomo norangi, ‘kanu yemo maniendopa nu olandopa.’ ningu nikinuye?” nirimu.

¹³ Yesusini pundu topa nimbendo: “I no mongolona no nonge yamboma altopa no waka lemba,

¹⁴ nakolo nane no simbu nonge yamboma pe ene no paa waka naa lemba. Nane paa sike nikiru: Nane no simbu akumu nonge yambomanga konopuna no pikipe mindi molopa, konde molko mindi pungí ulu pulumu simbe.” nirimu.

¹⁵ Yesusini ungu iku torumu mele naa pilipelie nirimsumuni, ambomone yuntu nimbendo: “Ailimu, na no altopa waka naa lepili, ya altopo taki taki ombo no naa kolambo kene nuni no nikinumu nambo si.” nirimu.

¹⁶ Yuni yuntu nimbendo: “Nunge yemo pea kelko wangili, puku walsipui.” nirimu.

¹⁷ Ambomone pundu topa nimbendo: “Nanga ye te naa molemo.” nirimu.

Yesusini yuntu nimbendo: ““Nunge ye te naa molemo.” nikinumu sike nikinu.

¹⁸ Ou nu ye te pakara purunu. Pe kinié nu ye te pea pelembelemo nunge emena molo. Nuni kinié ungu nikinumu sike nikinu.” nirimu.

19 Ambomone yundu nimbendo: “Ailimu, na pilkiru nu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilku yamboma ningu silino ye te lepamo.*

20 Olionga anda kolepalimene i ma pangine Pulu Yemo popo toko kapi niringi nakolo ene Juda yambomane ningindu: “Pulu Yemo popo toko kapi ningí koleamo paa Jerusalleme mindi.” nilimele.” nirimu.

21 Yesusini tondolo mundupe nimbendo: “Ambomo, nane ya nikirumu nu pilku lini. Wale te wendo ombá kanu walemonga i ma pangine kepe Jerusalleme kepe yambomane Lapa popo toko kapi naa ningí.” nirimu. „Aku ungumunge pulumu: “Koleamanga pali Pulu Yemo popo toko kapi ningí.” nirimu kanumu.„

22 “Ene Sameria yambomane popo toko kapi nilimele yemo pilku sunduku we nilimele. Olio Juda yambomane popo topo kapi nilimolo yemo molemo mele pilipu konjilimolo. Nambemuna, mana yamboma Pulu Yemone lipe taponjipe, mindili nolemelka aulkena wendo lipe, yu kinie pea molko konjingí aulkena lipe monjilimo ulu pulumu Juda yamboma kinie wendo ombá, enene koleamanga pali yamboma liku ora singímunge aku sipe.

23 Nakolo Pulu Yemo sike popo toko kapi ningí yambomane Taranga ungumu ‘Sike ungumu.’ ningu pilku yunge Minimuni tondolo silimomonga Pulu Yemo popo toko kapi ningí wale wendo ombámo koronga wendo omu. Pulu Yemo aku siku popo toko kapi ningí yamboma Tarane korolemomonga kanu walemo wendo omu.

24 Pulu Yemo yu minimu, akumunge yu popo toko kapi ningí yambomane yunge Minimuni tondolo silihomonga ‘Yunge ungumu sike ungumu.’ ningu sumbi siku aku tengé.” nirimu.

25 Ambomone nimbendo: “Ye nomi Mesayamo* ombá. Yu ombalie ungumanga puluma pali olio mimi sipe nimbe simbe mele na pilipu molio.” nirimu. (Ipuru unguna ‘Mesaya’ niringi akumu, Giriki unguna ‘Kirasi’.* niringi aku ungutolonga pulumu telumu. Ungutolonga pulumu i sipe: Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi kanumu.)

26 Kanu kinie Yesusini tondolo mundupe nimbendo: “Nu “Ye nomi Mesayamo ombá.” nikinu akumu na. Na nu kinie ungu nimbu molkombolo yemo kinie, nuni “Ye nomi Mesaya” nikinu kanu yemo kinie, ye telumu.” nirimu.

27 Yu aku nimbe molopili yu lombili andoli yema kelko yando ongolie niringimuni, yu ambo te kinie ungu ningu moloringili kanokolie konopu aisili liku munduringi. Nakolo enenga ye tene “Nu nambolka melte lini tekenoye?”, molo “Yu kinie nambemuna ungu ningu molembel-eye?” ningu tene kepe naa walsiringi.

28 Kanu kinie ambo kanumu yunge no mingimu mundupe kelepa yu kelepa kanu taonona yando pupe yambomando nimbendo:

29 “Na ulu terinduma pali ye tene na nimbe simu yemo ene ongo kaname! Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nirimu ye nomi Kirasimu yunje.” nirimu.

30 Aku nirimuna pilkulie yamboma taono munduku kelko Yesusi molorumuna onge oringi.

31 Aku teko molangi yu lombili andolimene yu paa karaye tekolie ningindu: “Rapai,* langi te nou.” niringi.

32 Nakolo yuni enendo nimbendo: “Na langi nombómo lemo, nakolo akumu ene naa pilku naa kanolemele.” nirimu.

33 Aku nirimu pilkulie yu lombili andolimene anju yando kerepali ningulie ningindu: “Yambo tene langi ou memba omiba simunje?” niringi.

34 Yesusini nimbendo: “Nanga langi i sipe: Na ‘kongono teani pui.’ nimbe lipe mundurumu yemone* konopu silimo uluma tepo, yunge kongonomo tepo pora simbu. Akumu nanga langimu.

35 Enene “Oli kise omiba pumbe kinie rasi witi nou lemba, inie topo lipu nosimulú.” nilimele kanumu. Nakolo nane enendo nimbundu: Poniema kaname! Langi pali koronga nou lemu.

36 Langi inie tonjilimo yemo langi inie tonjilimomonga mele kaloli koronga lipe, ‘Lepa mindi pupili.’ nimbe langime inie tonjipe molemo. Aku tenjilimomonga ponie tepa langi panjirimu yemo kinie langi inie tonjilimo yemo kinie peatolo konopu singilí.

37 Akumunge ungu te pelemomo sike. ‘Ye tene langi umbu tonjilimo. Tene langi inie tolemo.’ nilimele ungumu sike.

38 Langi enene umbu naa toringime nane “Ene inie topai.” nimbu lipu mundurundu. Yambo lupermane ponie mindili siku teringi, nakolo yambo

lupemane teringi langime ene inie tolemele." nirimu.

³⁹ Ambomone "Na ulu terinduma pali yuni na nimbe simu." nirimuna pilkulie kanu taonona moloringi Sameria yambo* aisili 'Yu sike ,Pulu Yemone 'Ene nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.' nimbe ou mako torumu, ye nomi Kirasimu.' ningu tondolo munduku piliringi.**

⁴⁰ Akumunge Sameria yamboma yu molorumuna ongo, "Nu paa ya pea molamili." niringi, kanu kinie wale talo ene kinie molorumu.

⁴¹ Kanu kinie yambo aisili pea yu yuyu ungu nirimumu pilkulie 'Yu sike ,ye nomi Kirasimu ombo molemo. Yuni sike nikimu.' ningu tondolo munduku piliringila.

⁴² Enene ambomondo ningindu: "Nuni ou ungu ninumu pilipu 'Yu sike.' nimbu tondolo mundupu pilímulu nakolo kinié olio oliolio yunge ungumu pilipulie 'Sike i yemo olio mana yamboma Lipe Taponjipe Mindili Nolemelka Aulkena Wendo Limo Yemo* molemo.' nimbu tondolo mundupu pilimolo." niringi.

⁴³ Sameria yamboma kinie wale talo molopalie Yesusi ene mundupe kelepa kolea Gallilli disiriki pumbe purumu.

⁴⁴ (Gallilli Yesusi yunge pulu koleamo. Ou walse Yesusi yuni nimbendo: "Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yamboma nimbe silimo ye tene yunge pulu koleamonga yamboma ungu nimbe silimo kinie pilkulie nilimelemone, enene 'Yu olionga we yere. Yu imbi mololi ye te molo.' ningu yu nilimo unguma naa

pilku liku su silimele.” nirimu kanumu.)*
 ‘We koleamanga yambomane kanu yemonga
 ungumu limele nakolo yunge pulu lemo yambo-
 mane naa pilku limele.’ nimbe nirimu.」

45 Yu Gallilli suku purumu kinie Gallilli yam-
 boma yu orumu kanokolie “Papu okono.” ningu
 konopu siringi. Ou Pulu Yemone Juda yam-
 bomanga anda kolepalime Naa Topa We Omba
 Purumu mele* piliringi walema wendo orumu
 kinie ene Jerusalleme puku molangi yuni akuna
 ulu mare terimu kanoringimunge enene aku
 siku teringi.

46 Yesusi kolea Gallilli disiriki pupelie al-
 topa Kena taonona sukundu orumu. Kanu
 taonomonga ou yuni umbu no koloringime no
 waene au lenjirimu.* Kapeniamē taono ye nomi
 kingimunge kongono tenjili ye aili te kanu kolea
 Kena molorumu, kanumunge malo kuru aili te
 torumu.

47 ‘Yesusi kolea Judia disiriki mundupe kelepa
 kolea Gallilli disiriki sukundu orumu.’ pilipelie
 nirimunumi, kanu yemo Yesusi molorumuna
 pupelie nirimunumi, yundu mawa tepalie nim-
 bendo: “Nanga kangomo nondopa kolomba
 tekemo kene maniendo ongo yu teko kondé li.”
 nirimu.

48 Aku nirimu kinie pilipelie Yesusini yundu
 nimbendo: “Na sike ‘Pulu Yemo kinie
 molopalie mana maniendo orumu.’ we ningu
 naa pilingí lemo. Pulu Yemone ulu tondoloma
 telemo mele ‘Yuni aku sipe mele temba kinie
 kanopolie ‘Yu sike ‘Pulu Yemo kinie molopalie
 mana maniendo orumu.’ nimbu tondolo
 mundupu pilimolo.’ ningu nando alieli “Ulu

tondoloma ongo tei.” ningu mawa telemele.”.* nirimu.

⁴⁹ Kingimunge kongono tenjili ye ailimuni yundu nimbendo: “Ailimu, nanga kangomo mini ou naa pupili nu welea maniendo oi.” nirimu.

⁵⁰ Yesusini yundu nimbendo: “Marena konde pumu kene pui.” nirimu.

Yemone Yesusini nirimu mele pilipelie ‘Sike nikimu.’ nimbe tondolo mundupe pilipe yu purumu.

⁵¹ Maniendo pumbe purumu kinie yunge kendemandema aulkena ongo yu maniendo orumu kanoko likulie enene yundu ningindu: “Marena konde pumu.” niringi.

⁵² Kanu kinie yuni enendo nimbendo: “Ena nambolkana kuru topa kelemuye?” nimbe wal-sipe pilirimu.

Enene yundu ningindu: “Bonongo ai tangoli wane killoko mele kangi nomba kelemu.” niringi.

⁵³ Lapane pilipelie Yesusini “Marena konde pumu.” nirimu kanu enamonga ‘Kangi nomba kelemu lepamo.’ nimbe pilipelie, yu kinie yunge ulke peringi yamboma kinie enene ‘Yesusi yu sike „Pulu Yemo kinie molopalie mana manie orumu lepamo.”’ ningu tondolo munduku piliringi.

⁵⁴ Kolea Judia disiriki mundupe kelepa* kolea Gallilli disiriki ombo molopalie Yesusini kangomo tepa konde lirimu kanu ulumu aku koleana yu molorumu mele lipe ora sirimu ulu tondolo talo sipe mele terimu. Te ou walse

aku koleana umbu no koloringime no waene au lenjirimu kanumu.**

5

¹ Pe walse, Juda yambomane ponie tengatenga ningu Jerusalleme puku Pulu Yemo kinie ulu te teringi wale te* wendo orumu kinie Yesusi Jerusalleme olando purumu.

² Jerusalleme sukundu, kongi sipisipimenga pala kerepuluna nondopa, no mongo te molorumu, kanu no mongomondo Ipuru unguna ‘Beteseda’ niringi, akuna ulke takaye te pakara angilipe makaye terimu.

³ Akuna kuru torumu yambo aisili aniembo leringi.

Mongo keri lerimu yamboma kinie,
kimbu pange tepa karaye tepa perimu yamboma kinie,
kimbu kolopa kukurumu yamboma kinie
enene (‘Nomo lope lope temba.’ ningu nokoko moloringi.

⁴ Walse walse nimbe Ailimunge angello te manie omnia nomo lope lope tenjirimu kinie yambo te kumbi lepa nona suku purumu yambomo konde purumu.)*

⁵ Ye te akuna molorumu ponie wane paono tene eti* kuru torumu yu aniembo lerimu.

⁶ Yesusi omnia, yemo aniembo lerimu kanopa, yu koro ou lipe aniembo lerimu pilipelie, yemo walsipelie nimbendo: “Nu ‘kuru wayongo nipili.’ konopu lekenoye?” nirimu.

⁷ Aniembo lerimu yemone pundu topa nimbendo: “Ailimu, no lope lope telemo kinie yambo

te na lipé taponjipe nona memba pumbe te naa molemo. Na nanu pumbu telio kinie yambo mare ou kumbi lelko nona pulimele.” nirimu.

⁸ Aku nirimu kinie Yesusini yundu nimbendo: “Nu ola angilku nunge uru peleno kunungumu liku mengo ongo pui.” nirimu.

⁹ Aku nirimu kinie walsikale yemonga kurumu pora nirimu kinie yu ola angilipe yunge kunungumu lipé memba purumu.

I ulu wendo orumu wale akumu „Juda yambo-manga koro moloringi, wale Sambate te,”*

¹⁰ akumunge Juda ye „aili,”* marené kuru pora nirimu yemondo ningindu: “Kinié „koro mololi, wale Sambatemonga nambemuna nunge kunungumu mengo ongo pukunuye? ‘Sambate wale kinie melema naa mengo andai.’ nimbe ungu mane pelemo kanumu.” niringi.

¹¹ Nakolo yemone pundu topa nimbendo: “Na tepa konde limu yemone nimbendo: ‘Nunge kunungumu liku ambolko pui.’ nimu.” nirimu.

¹² Aku nirimungunge enene yu altoko wal-sikulie ningindu: “Ye naene ‘Nunge kunungumu liku ambolko pui.’ nimuye?” niringi.

¹³ Nakolo ye kuru pora nirimu yemo ou aniembo lerimu koleana yambo aisili moloringine Yesusi kiyongo nimbe purumumunge yuni manda yunge imbimu walsipe naa pilirimu.

¹⁴ Pe Yesusi kanu yemo „Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena kanopalie yundu nimbendo: “Piliei. Kinié nunge kuru pora nimu nu altoko konde moleno kene nu ulu pulu kerime

manda teko, altoko naa tei! Altoko tenu liemo nu ulu umbuni aili te wendo ombánje.” nirimu.

¹⁵ Ye kanumuni anju pupe Juda ye ailimendo nimbendo: “Na tepa konde limu kanumu Yesusi.” nirimu.

¹⁶ Yesusini ene koro moloringi wale Sambat-emonga* aku sipe uluma terimuna Juda ye ailimene Yesusi yu pulu monjiku teko kenjiku umbuni siringi.

¹⁷ Yesusini enendo nimbendo: “Tarane ou yamboma walemanga pali lipe taponjirimu mele kinié kepe aku sipe tepa molemo. Na aku sipe Sambate walemanga kongono teliola.” nirimu.

¹⁸ Yuni aku nirimuna pilku Juda ye ailimene ‘Yesusi yu paa kamu topo konjimulu.’ konopu lelko aulke te koroko moloringi. Ou Sambate walemanga ungu manemo pulue torumumunge pilku yu mumindili kolkolie; pe “Pulu Yemo yunge lapa.” nirimumunge yu ‘Pulu Yemo kinie kapola kapola molembolo.’ nimbe nirimumunge yu kamu mumindili kolko yu tonge teringi.

¹⁹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: “Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Malone yuyu uluma manda naa telemo temba. Yunge Lapane telemo mele kanopalie manda lepa telemo. Lapane telemo uluma mindi Malone telemo.*

²⁰ Nambemuna, Lapane Malo konopu monjipolie yuni telemo mele pali Malo lipe ora silimo. Ye tepa konde limu akumu maniendopa. Paa sike pe ene paa kanoko konopu aisili liku mundungí ulu tondolo ololandopama Lapane Malo lipe ora simbe.

²¹ Akumu nambe tepa wendo ombáye? Lapane yambo kololime topa makinjipelie ‘Konde molangi.’ nilimo mele aku sipe Malone yambo kololime ‘Konde pangí.’ konopu lemo yamboma tepaconde limo.*

²²⁻²³ Ungu te pea i sipe: ‘Yambomane Lapanga imbimu ambolko ola linjilimele mele Malonga imbimu aku siku ambolko ola linjengi.’ nimbe Lapane kote pilipe yamboma naa apurupe kote pilili kongono akumu Malo sirimu. Akumunge yambomane Malonga imbimu ambolko ola naa linjilimele yambomane aku siku Malo yando lipe mundurumu Lapanga imbimu kepe ambolko ola naa linjilimelela.

²⁴ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nanga ungumu pilku, na lipe mundurumuna orundu yemo ‘Yu sike Pulu Yemo.’ ningu tondolo munduku pilimele* yambomaconde molopa mindi puli ulu pulumu ene kinie pelemo. Pe kote walemo wendo ombá kinie ene kotena naa angilingíla. Kanu yamboma kololi ulu pulumu pelemo aulkemo munduku kelkoconde molopa mindi puli aulkena pulimele.

²⁵ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Wale wendo ombámo kinié koronga wendo omu. Kanu walemonga Pulu Yemo Malonga ungumu kololi yamboma pilingí. Kanu kinie yunge ungumu ‘Sike’ ningu pilku liku molonge yambomaconde molonge.

²⁶ Melemaconde mololi ulu pulumu Lapa kinie pelemo mele aku sipe Lapane ‘Melemaconde mololi ulu pulumu Malo kinie pepili.’ nirimula.

²⁷ Malo yu Manie Ombo Mana Ye Au Ler-

imu Yemo molemomonga Lapane ‘Malo yambo-manga kote pilipili.’ nimbe nambamo sirimu.

²⁸ “Nakolo akumunge mindi ene konopu aisili liku naa mundengi. Nambemuna, wale te wendo ombá, kanu walemonga yambo ono koleana pelemelemane Malonga ungumu pilkulie ningímini,

²⁹ ono koleamo munduku kelko wendo onge. Kanu kinie lomboroko ola molonge yambo-manga ou mana konde molkolie teko konjiku moloringi yamboma konde molonge; ou mana teko kenjiku moloringi yamboma pe kotena angilkulie pe mindili nonge.

³⁰ “Na nanu ulu te manda naa tembo. Tarane nilimo mele pilipulie yambomanga kotema apurupu pilio. ‘Na nanu konopu siembo.’ nimbu uluma naa tepo, ‘Na lipe mundurumu yemo konopu sipili.’ nimbu uluma teliomonga kote sumbi sipu pilipu apurupu konjilio. „nirimu..”

³¹ “Sike na molio mele na nanu nimbu sindu liemo ‘Kolo tokomonje.’ ningu pilíngi liemo papu.

³² Ye tene lupe* na molio mele nimbe silimo, akumu na pilkiru nando nilimo mele paa sike nilimo, ‘Kolo tokomonje.’ manda naa ningí.

³³ “Enene ye mare „No Linjili, Jono molorumuna “Pai.” ningu liku munduringi kinie yuni na molio mele ‘sike’ nimbe sirimu.*

³⁴ Mana yambo tene na molio mele yamboma nimbe sipe “Sike nikimu. Sike aku sipe molemo.” nimu liemo na konopu aisili lipu naa mundupu, ‘Uluri molo.’ konopu lelio, nakolo ‘Pulu Yemone ene lipe taponjipe mindili nolemelka aulkena

wendo lipili.* nimbu Jonone nando nirimu mele
ene nimbu sikiru.

³⁵ Jonone kongono terimumunge yu kiye mele
nomba yamboma pa tenjirimu. Kanu kinie
layekolo ene konopu siku kanu pa tenjirimuna
moloringi.

³⁶ “Nakolo Jonone na lipe taponjipe na molio
mele ene nimbe sirimu mele maniendopa. Ulu te
na molio mele lipe taponjipe lipe ora silimo mele
olandopa. Tarane “Ulu tondolo teko pora sieni.”
nimbe na sirimu ulu tondolo telio kanumane
na lipe taponjipe, Tarane na “Pui.” nimbe lipe
mundurumu mele ene lipe ora silimo.

³⁷ Tarane na “Pui.” nimbe lipe mundurumuna
orundumuni kepe nanga nimbe para sinjílimu
molopa na molio mele nimbe sirimu. Enene
yunge kerena ungu nirimuma walsikale kepe ko-
mumuni naa pilku,* yunge kumbikeremo mon-
gone naa kanoringi.

³⁸ Unku te pea kepe. Tarane lipe mundurumu
yemonga ungumu “Kolo tokomo.” ningu
pilimelemonga yu lipe mundurumu Lapanga
ungumu enenga konopumanga naa pelemo.

³⁹ ‘Pulu Yemonga bokuna ungu molemomane
olio alieli konde molopo mindi pumulú ulu
pulumu simbe.’ ningu mimi siku kanolemele.
Aku mimi siku kanolemele bokumuni na molio
mele nimbe silimo

⁴⁰ nakolo ‘Konde molopo mindi pumulú ulu
pulumu liemili.’ naa ningu, na moliona ‘naa
omolo.’ ningu karaye telemele.

⁴¹ “ ‘Yambomane na kapi ningu nanga imbi
ambolko ola linjingí kinie na ailimu molambo.’

nimbuaku naatello.

⁴² Ene molemele mele nane pilio. Pulu Yemo konopu monjili ulu pulumu ene kinie naa pelemo pilio.

⁴³ Nanga Tarane na namba sipe yunge kongonomo ‘tenjipui.’ nimbe na lipe mundurumuna orundu* nakolo nanga ungumu ene naa pilku limele. Nakolo yambo tene yuyu namba lipe ombo kongono telkanje aku yambomonga ungumu pilku limelka.

⁴⁴ Ene eneno anju yando ‘imbi molopili.’ ningu, Pulu Ye telumu mindi molemo akumuni enenga imbi ‘ambolopa ola linjipili.’ naa nilimele liemo na molio mele nimbu silio ungumu ‘Sike nikimu.’ ningu nambe teko pilingíye?

⁴⁵ “Nakolo ‚na kinie,‘ teko kenjilimelemonga ‘Pulu Yemonga kote walemo wendo ombá kinie Tarane kote pilipe molopili nane nanu kote tenjimbe.’ ningu naa piliengi! ‘Mosisini* ene lipe taponjimbe.’ konopu lemele yemone enenga kote tenjimbe.

⁴⁶ Mosisini na ombo molombo mele boku torumuna enene ‘Mosisini nirimu unguma sike nirimu.’ ningu pilimelkanje nanga ungumu kepe ‘Sike nikimu.’ ningu pilimelka.

⁴⁷ Nakolo yuni nanga temane bokuna torumumu ‘Sike nikimu.’ ningu naa pilimelemonga nanga ungu nikirumu ‘Sike nikimu.’ ningu nambe teko pilingíye?” nimbe Yesusini nirimu.

6

¹ Pe walse Yesusi Nomu Gallilli nona andoli sipe ine molopa nekendo purumu. (Aku nomumunge

imbi te 'Nomu Tapiriasi' niringi.)

² Aku nomuna nekendo purumu kinie kuru torumu yamboma tepa konde lirimu kanokolie 'Pulu Yemone mindi ulu tondoloma telemo mele yuni aku sipe tekemo.' ningu kanokolie* yambo paa aisili yu purumuna akiliku lombili puringi.

³ Yesusi ma pangine ola pupe lombili andolime* pea puku manie moloringi.

⁴ Juda yambomane 'ponie tengatenga kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele* pilingindu Pulu Yemo kinie ulu te teringi walema nondopa wendo ombá terimu.

⁵ Yesusi ma pangine ola molopa maniendo sipe kanopalie yambo paa aisili yu orumu aulkena lombili oringi kanorumu. Kanopalie yuni yu lombili andoli ye Pillipundu nimbendo: "I yamboma nonge langime tena topo topo linjemili konopu lekenoye?" nirimu.

⁶ Yuniaku sipe Pillipundu we walsipe pilirimu. Yesusi yuni temba mele yuyu pilipe molorumu nakolo 'Pillipu yuni nambolka nimbenge? 'Nane ulu tondolo te tepolie manda langi simbu.' konopu lemba, molo we mini wale mundumbenje piliembo.' nimbeline yuniaku sipe Pillipundu walsipe pilirimu.

⁷ Pillipuni yundu nimbendo: "Kakopoi ye tene oli engaki kongono tepalie mele kalolimu limo kou monemane langi topo topo limelkanje yambo mare mindi laye kolte liku nolemelka. Mare molo tolka naa nolemelka." nirimu.

⁸ Lombili andoli te, Saimono Pitanga angenu Enderu, yuni nimbendo:

⁹ “Ya kango te rasi balli pillawa kaloli kanga te pakara kinie oma kaloli talo kinie nosipe molemo. Nakolo akumu layetolo, yambo paa aisili. Kapola naa temba lemo.” nirimu.

¹⁰ Jesusini “Yamboma “Manie molangi.” niengi.” nirimu. Aku koleana era aisili orumuna manie moloringi. Ye pape tausini mele akuna manie moloringi.

¹¹ Kanu kinie Jesusini balli pillawa kalolime lipe ambolopalie Pulu Yemondo “Ange.” nimbe yambo moloringime moke tepa ene manda nonge mele sirimu. Omatolo aku sipela moke terimu. Nongo olo tenjiringi.

¹² Kanu langi noringi olo terimu kinie yuni yu lombili andolimendo nimbendo: “Langi kakena lemoma we manie pupe lemba kapola naa temba kene liku maku tai.” nirimu.

¹³ Kanu kinie nongo pora siringi kinie kakena lerimuma lombili andolimene liku maku toko wale basikete engaki rurepo lakilku toko peke siringi.

¹⁴ Jesusini Pulu Yemone mindi ulu tondolo manda telka mele akumu terimu kinie kanokolie yambomane pulu monjiku ningindu: “ “Pulu Yemone ungu umbu tonjilime pilipe yando nimbe simbe ye te ma koleana ombo olia nokomba.” ningu panjiringimu* paa sike i yemo yu lepamo.” nirungi.

¹⁵ Aku ningu pilkulie enene ‘Yu olionga ye nomi kingimu molopili.’ ningu yu tondolo munduku ambolko liku ‘enenga kingimu molopili.’ ningi teringi. Aku tenge teringi pilipelie yu

yuyu molombando ma pangine ola altopa pupe molorumu.

¹⁶ Ena pupe kolea kala torumu kinie yu lombili andolime ma pangine maniendo puku nomu kélona maniendo puku

¹⁷ akuna nona andoli sipi tenga ola puku nomuna yakondo ongo Kapeniame taono ongo pungí puringi. Aku kinie sumbulu torumu nakolo Yesusi naa orumuna lombili andolime eneno puringi.

¹⁸ Sipine ola molko pungí puringi kinie, poporome tondolo torumu kinie nomo ola pupe manie ombo terimu, sipimu topa ola munde manie munde tepa topele mapele torumu.

¹⁹ Sipimu kunduringi nomu ai suku síngi melena purumu kinie Yesusi nomuna ola kimbu kongono tepa sipimu purumuna orumu kanokolie ‘Kuru te okomo.’ konopu lekolie paa mini wale aili teko munduringi.

²⁰ Nakolo yuni enendo nimbendo: “Na mindi okoro, pipili naa kolai.” nirimu.

²¹ Aku nirimuna pilkulie “Ailimu okomo lepamo.” Sipine pea molamili.” ningu enene konopu siku yu sipimunge sukundu liringi. Sukundu orumu kinie ene pungí puringi nomu kélona sipimu walsikale purumu.

²² Ipulueli ou yamboma nomu kélo nekendo ipulueli moloringime konopu kimbu sikulie niringimuni, ‘Bonongo ipulueli nomuna andoli sipi telu mindi ya lemu, Yesusi akuna suku naa pumu, yu lombili andolime eneno akuna suku puku nomu kélo nekendo púngi.’ ningu piliringi.

²³ Kanu kinie bonongo Ailimuni langi wallo kolte lipé ambolopa Pulu Yemondo "Ange." nimbe yamboma sirimu noringi koleana nondopa kolea aili Tapiriasi yambomanga sipi mare nomu kélona oringi.

²⁴ Yesusini langi sirimu noringi koleana yambomane Yesusi yu korokolie niringimuni, yu kinie yu lombili andolime kinie akuna naa moloringi kanokolie sipi ene moloringine nomu kélona nondoko ongo leringimenga suku puku Kapeniame taonondo Yesusi koronge puringi.

²⁵ Nomu nekendo ongo Yesusi kanoko lenjikulie enene yu walsiku pilkulie ningindu: "Rapai,* nu tewale yando onuye?" niringi.

²⁶ Nakolo yu orumu mele nimbe para naa sipelie pundu topa enendo nimbendo: "Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nane ,Pulu Yemone na lipé taponjilimo mele, lipé ora silimo ulu tondoloma* teliomonga enene na naa korokomele. Nane ene langi sindu nongo olo tenjíngi kanumunge mindi na korokomele lemo.

²⁷ Ene langi nondopa purulimoma 'Lipu nomolo.' ningu kongono naa teayo.* Kanu langime nongolie nilimelemone, kolonge walema wendo olemo kinie kolemelela. Langi, Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemone** silimo langi, kanumu naa purulimo, kanumu nolemele kinie konde molko konjiku mindi pulimele kanu langimu 'Lipu namili.' ningu mindi kongono teayo. 'Ye akumuni sike kanu langimu yamboma simbe.' ningu piliengi!' nimbe Pulu Yemone ulu tondoloma telemo mele

‘Aku yemone ulu tondoloma aku sipe tepili.’ nimbe Pulu Yemo yuni yu sirimu.” nirimu.

²⁸ ‘Sike langimundu nikimu.’ ningu pilku yuni nirimu ungumu pilku sundukulie niringimuni,* enene yundu walsiku pilkulie ningindu: “Konde molopo mindi pumulú langi lipu namili kene olio nambe tepolie Pulu Yemone kanopa peanga kanomba kongonoma temoloye?” niringi.

²⁹ Yuni pundu topa nimbendo: “Pulu Yemonga kongonomo i sipe: ‘Pulu Yemone ma koleana lipe mundurumu yemo yu sike Pulu Yemonga malo, yu sike olio molopo konjipu mindi pumulú ulu pulumu simbe yemo.’ ningu tondolo munduku pilku molai.” nirimu.

³⁰ Aku nirimu pilkulie enene yundu wal-sikulie ningindu: “Nuni ‘Na sike Pulu Yemone lipe mundurumu. Nane nikiru unguma sike unguma.’ nilio akumu ‘Sike.’ ningu tondolo munduku piliengi.’ ningu Pulu Yemone mindi ulu tondolo manda telemo uluma mele nuni aku siku nambolka ulu tondolo te liku ora siniye? Nambe teni kinie kanopolie ‘Nuni sike nikinu.’ nimbu pilimulúnje?” niringi.

³¹ “Olionga anda kolepali ou moloringime kolea ku leline langi mena noringi.* Langi mena orumu mele Pulu Yemonga bokuna temanemo molemo:

‘Yuni ‘Ene mulu koleana yando
langi nangi.’ nimbelie sirimu.’**
ungu akumu molemo. ‘Nuni olionga aku siku
tenjini molo nambe tenjiniye?’” niringi.

³² Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Moloringi yamboma

mulu koleana yando langi sirimu yemo Mosisi molo. Tarane sirimu. Molko konjiku mindi puli ulu pulu pelemo langi nikiru kanu sike langimu mulu koleana yando silimo yemo Tara mindila.

³³ Mulu koleana manie ombo mana yamboma molko konjiku mindi pungí ulu pulumu silimomo yu Pulu Yemone silimo langimu.” nirimu.

³⁴ Yesusini nirimu mele pilku sundukulie, “Ailimu,* aku langimu kinié kepe pe pe kepe si.” niringi.

³⁵ Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: “Molko konjiku mindi pungí langimu na.* Umbu langi nongolie engele naa kolko kangi tondolo pupili molemele mele aku sipe na molombona onge yamboma enenga minimu engele naa kolomba, konopu tondolo pupili molonge. Umbu no nongolie no waka naa kolko kapola molemele aku mele na nilio unguma kepe molio mele kepe manda tembo mele kepe ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingí yamboma altoko alieli minimu no waka naa lepili molonge.**

³⁶ Aku tengen yamboma aku siku molonge nakolo “Enene na „Pulu Yemonga ulu tondoloma telio mele, kanokolie kanoko sunduku ‘We telemo. Yu Pulu Yemone naa lipe mundurumu.’ ningu pilimele.” ou nimbu sirindu kanu mele kinié kepe aku siku we teko molemele.

³⁷ Tarane ‘Nanga yamboma molangi.’ nimbe mako tonjilimo yamboma pali na molombona ongo na tondolo munduku pilingí. Kanu kinie na lombili andongendo na molombona onge yamboma telurindu kepe “Lombili naa ongo anju pui.” paa naa nimbamu.

38 “ ‘Na nanu konopuna pilkiru mele teambo.’ nimbu na mulu koleana mundupu kelepo mana maniendo naa orundu, molo. Na lipe mundurumumuni konopuni pilimo mele tembo orundu.

39 Na lipe mundurumu yemone konopuni pilirimu mele i sipe: ‘Nane „Malo, simbu yamboma pali „Malone, nokopa konjipe, telu kepe mundupe kelepalie, mindili nonge koleana paa naa pumbe,* ma kolea pora nimbé walemonga ene pali topa makinjipe olando lipili.’ konopu lemo.

40 Na lipe mundurumu Tarane konopuni pilirimu mele i sipe: ‘Nanga malo* ‘olio lipe taponjipe, mindili nolemolka aulkemo wendo limbe.’ ningu tondolo munduku pilingí yamboma molko konjiku mindi pangí.’ nimbe konopuni pilimo. Kanu kinie aku tengen yamboma ma kolea pora nimbé walemonga kinie nane topo makinjipu olando limbu.” nirimu.

41 Yesusini “Na mulu koleana maniendo orundu langimu.” nirimu pilku keri pilkulie Juda ye ailimene* yu mumindili kolko eneno pulu monjiku konokono ningulie

42 ningindu: “Aku ungu nikimu yemo Joseponga malo Yesusi mindi. Yunge anumu lapatolo kanolemolo kanumu. Pe yu “Mulu koleana molopo mana maniendo orundu.” nikimumu nambe tepa nikimuye?” niringi.*

43 Yesusini nimbendo: “Ene anju yando konokono manda nieme!

44 Yambo teluri kepe na we manda naa lombili onge. Na lipe mundurumu Tarane konopuna kundulimo yamboma mindi na lombili olemele.

Na moliona ongo na tondolo munduku pilimele yamboma kolea pora nimbé walemonga nane topo makinjipu olando limbu.

⁴⁵ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yemanga bokuna molemo ungu te i sipe:

“Pulu Yemone yamboma pali ungu mane simbe.”*

ningu toringi bokuna aku sipe molemo. Tarane nilimo mele pilkulie kanu ungumanga puluma pilku limele yamboma pali na moliona olemele.

⁴⁶ Taranga ungumu pilimele nikiru akumu paa sike yunge ungumu pilimelemondo nikiru nakolo yu mongone naa kanolemele. Ma koleana yambo telurini kepe Tara naa kanoringi naa kanolemele. Yambo telumuni mindi yu kanorumu. Tara kinie molopalie manie orumumuni mindi yu kanorumu.

⁴⁷ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nilio unguma ‘Sike nilimo.’ ningu tondolo munduku pilimele yamboma molko konjiku mindi pungí ulu pulumu ene kinie pelemo.”*

⁴⁸ Mini pali molko konjiku mindi pungí gamo na.*

⁴⁹ Enenga koro ou moloringi yambomane kolea ku leline langi mena* norangi nakolo molko mindi naa puringi. Enenga kolonge walema wendo orumu kinie koloringila.

⁵⁰ “Nakolo i kinié nikiru langimu mulu koleana maniendo okomo langimu. Akumu nonge yamboma mini pali naa kolonge.

⁵¹ Pora naa nimbe we lepa mindi puli langimu, akuna suku molko konjiku mindi puli ulu pu-

lumu pelemo langimu, akumu mulu koleana maniendo orumu langimu na.* Aku langimu nanga kangimu. ‘Ma koleana yamboma, mini pali molko konjiku mindi pang.’ nimbu nane nanga kangimu enenga langi simbu.” nirimu.

⁵² Yesusini aku nirimu pilku sundukulie, yambomane kerepali ningulie, “I yemo olio yunge kangimu “Nangi.” nimbe nambe tepa manda simbendo nikimuye?” niringi.

⁵³ Yesusini enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Enene Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemonga kangimu naa nongo yunge mememo naa nongi liemo molko konjiku mindi puli ulu pulumu ene kinie manda naa pemba.

⁵⁴ Nanga kangimu kinie mememotolo nonge yamboma alieli molko konjiku mindi pungí ulu pulumu ene kinie pelemo. Kanu yamboma ma kolea pora nimbé walemonga nane topo makinjipu olando limbu.

⁵⁵ “Nanga kangimu sike langimu; nanga mememo sike nomo. Umbu ga kinie no kinie nongolie, kolonge wale wendo olemo kinie kolemele. Nakolo nanga kangimu kinie mememotolo nolemele yamboma molko konjiku mindi pungí.

⁵⁶ Nanga kangimu kinie mememotolo nolemele yamboma ene na kinie tapu toko molemele, na ene kinie tapu topo molio.*

⁵⁷ Molopa mindi pulimo Tarane na lipé mundurumu, yuni na ‘Molko mindi pani.’ nirimuna molopo mindi pulio, aku siku melela na

nonge yamboma ‘Molko mindi pangí.’ nimbú, kanu kinie ene mini pali molko mindi pungí.

⁵⁸ Aku langimu mulu koleana maniendo orumu langimu. Olionga ou anda kolepali moloringimene langi mena nongolie ,kolonge walema wendo orumu kinie, koloringi, nakolo pe kinié orumu langimu kinie ou orumu langi menamo kinie telu sipe molo. Pe kinié orumu langi imu* nonge kinie alieli molko konjiku mindi pungí.” nirimu.

⁵⁹ Juda yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu piliringi ulke te, Kapaniame taonona angilirimu, akuna suku Yesusini yamboma ungu mane sipe aku unguma nirimu.

⁶⁰ Yesusini ,yunge kangimu kinie mememotolo langi kinie no kinie nongemonga, nirimu mele pilkulie Yesusi lombili andoringi yambo* aisilini ningindu: “I ungumu aroma topa nikimu. Naene manda pilipe limbeye? Olio naa pilkimulu.” niringi.

⁶¹ Yu lombili andoringi yamboma yu nirimu-munge pilku keri pilku anju yando konokono ningu kerepali niringi Yesusini pilipelie nirimumuni, yuni enendo nimbendo: “I ungumu ene pilku keri pilkimiliye?

⁶² Pe kinié Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ou molorumuna kelepa olando pumu kanongi liemo nambe tengeye? Kamu mumindili kolongenje?

⁶³ “Minimuni konde molko puli ulu pulumu silimo; kangimuni konde molko pungí uluri naa telemo. Nane enendo ungu nindu akuma konde molko mindi puli ulu pulumu. Akuma enenga

konopuna suku pemba kinie ene mini pali konde molko mindi pungí.

64 Nakolo ene molemele yambo marene ‘yu kolo tokomo.’ ningu pilkimili.” nirimu. Yuni pilipe ‘Yu kolo toli yemo.’ ningu pilingí yamboma kinie ‘Yu sike ungu nili yemo.’ ningu pilingí yamboma kinie koronga apurupe pilipe, Yesusi yu yunge opa touma lipe simbe yemo koronga pilipe molorumuna “Ene mare na ‘Kolo tokomo.’ ningu pilkimili.” nirimu.

65 Yuni ungu te pea nimbendo: “Ene marene na ‘Kolo tolemo.’ ningu pilimelemonga ‘Tarane “Na moliona pai.” ni naa nilimo yamboma na moliona manda naa ongo, na tondolo munduku manda naa pilku andonge.’ ou nimbu sindu kanumu.”* nirimu.

66 Aku ungu nirimu enamonga kepe pe ena-manga kepe yu lombili andoringi yambo aisili yuni nirimu mele pilku keri pilkulie yu munduku kelko bulu siku altoko yu lombili naa puringi.

67 Yu munduku keleringi kinie yu lombili andoli rurepondo yuni walsipe pilipelie nimbendo: “Ene kepe na ‘mundupu kelepo anju pumulú.’ konopu lekemeleye?” nirimu.

68 Saimono Pitane pundu topa nimbendo: “Ailimu, nae molemona pumulúye? Molopo konjipu mindi pumulú unguma nu kinie pelemo.

69 Olio pilipu nu ‘Pulu Yemonga Kake Teli Yemo’ nimbu tondolo mundupu pilimolo.” nirimu.

70 Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane nanu ene rurepondo pali ‘Nanga yema molangi.’

nimbu mako torundu nakolo enenga ye te de-pele* mele molemo.” nirimu.

⁷¹ (Aku nirimumu Saimono Isikeriote malo Judasini tembamondo pilipelie nirimu. Judasi Isikeriote yu ene ye rurepo akumanga ye te nakolo yuni pe Yesusi lipe yunge opa touma sirimuna toringi.)*

7

¹ Kanu kinie pe Yesusi kolea Gallilli disiriki andopa molorumu. Juda ye aili kolea Ju-dia disiriki moloringimene yu tonge nokoko moloringimunge pilipelie yu kelepa ‘Judia naa pumbu.’ nimbe anju molorumu.

² Nakolo Juda yambomane ou kolea ku leline sele ulke takoko peringi walema* piliringi wale kake telime nondopa wendo ombá terimu kinie

³ Yesusi yunge angenupilini yuntu ningindu: “‘Nuni ‘ulu tondoloma teleno mele nu lombili andolemele yamboma* kanangi.’ ningu nu ya munduku kelko Judiando pani.’ konopu leke-molo.” niringi.

⁴ “Yambo tene ‘yu kongono tepa molemo mele pilku yu kanoko imbi siengi.’ nimbe uluma lopi tepa naa telemo. Akumunge nu aku uluma sike teleno liemo yambomane pali kanangi puku tepui.” niringi.

⁵ Yesusi angenupilini kepe ‘Yesusi yu Pulu Yemone lipe mundurumuna orumu yemo.’ ningu naa pilkulie aku siku niringi.

⁶ Aku niringimunge Jesusini enendo nim-bendo: “Nanga walemo ou wendo naa oli.* Kinié alieli ulu tengen walema enenga walema.

⁷ Ma kolea yambomane ene kinie konopu keri naa panjilimele nakolo nane yambomando “Ulu telemelema teko kenjilimele.” niliomonga na kinie konopu keri panjilimele.

⁸ Ene wale kake telimu wendo ombá pilipungí liemo pangí. Nakolo nanga walemo ou naa wendo okomona na ‚isili ou, naa pumbu.” nir-imu.

⁹ Aku nimbeline yu Gallilli we molorumu.

¹⁰ Nakolo Yesusi yunge angenupili ‘Wale kake telime* pea piliemili.’ ningu ou puringi kinie Yesusi kepe purumu. Nakolo Yesusi yu ‘naa kanoko imbi siengi.’ nimbe kiyongo nimbe kolea Judia disiriki pupe kolea aili Jerusalleme purumu.

¹¹ Akuna Juda yambomanga wale kake telime piliringi Juda ye ailimene* ‘Yesusi omunje.’ ningu koroko molkolie eneno ningindu: “Kanu yemo tena molemonje?” niringi.

¹² We yambomanga aisilini yundu olo toko ningu andoko moloringi.

Marene ningindu: “Yu ye peangamo.” niringi.

Nakolo marene ningindu: “Yu yandopa yamboma kolo topa silimo.” niringi.

¹³ Nakolo ene Juda ye ailime pipili kolkolie ‘Olio nikimulu mele ene pilingí kinie mongo limulú.’ ningu ungu tondolo teko naa niringi.

¹⁴ Kake teli walema ou wendo orumu suku singine Yesusi ‚Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena pupe yamboma mane sirimu.

¹⁵ Juda ye ailimene konopu aisili liku mundukolie ningindu: “Nambe tepa i yemo

pilipe konginjili pelemoye? Yu sukuli aili tenga naa purumu." niringi.

¹⁶ Yesusini pundu topa nimbendo: "I ungu nimbu siliomo nanga ungu te molo. Na lipe mundurumuna orundu yemonga ungumu.

¹⁷ 'Pulu Yemone "Teai." nilimo uluma pilipu lipu teambo.' konopu lepa molemo yambomone nane ungu nilio ungumunge pulumu pilipelie, 'Nane Pulu Yemonga ungumu nilimo.' molo 'Yuni yuyu konopuni pilipe nilimo.' nimbe pilimbe.

¹⁸ Yambo tene yuyu konopuni pilipelie ungu nimbe silimomone 'Nanga imbi ola molopili.' nimbe telemo, nakolo yambo tene 'Lipe mundurumu yemonga imbimu ambolopo ola linjembo.' nimbe kongono telemo yambomo yu sumbi nili yambo te molopa, tepa kenjipe kolo toli yambo te naa molemo.

¹⁹ Ou Mosisini ene Pulu Yemonga ungu manema naa sinjirimuye? Sirimu nakolo ene molemelemanga telurini kepe kanu ungu manema pilku tengen panjiku naa telemele. Aku liemo 'Na kanu ungu manema pulue tolemo.' ningu nambemuna toko konjingí tekemeleye?" nirimu.

²⁰ Yuni aku sipe nirimu pilkulie yambomane pundu toko ningindu: "Naene nu topa konjimbe tekemoye? Nunge konopuna kuru te molemomonga pilkulie aku siku nikinu lepamo." niringi.

²¹ Yesusini enendo pundu topa nimbendo: "Nane ulu tondolo te terindu kinie ene konopu aisili liku munduringi.

²² Mosisini ‘Kangomanga kangi te makaye tekó kopisiengi.’ nimbe ungu mane sipe panjirimumunge ene koro molemele wale Sambatemo* kinie kangomanga kangi te makaye tekó kopisilimele. (Sike Mosisini ou pulu pulu ‘aku ulumu teamili.’ ni naa nirimu. Ou enenga anda kolepalimene aku ulumu teringi, nakolo pe Mosisini kanu ungu manemo sipe panjirimumunge pilkulie telemele.)

²³ Enene Mosisini ungu mane sirimumu pilku likulie kango tengá kangi te kopisingí walemo* ene koro molemele wale Sambatemo wendo olemo kinie kopisilimele liemo kapola na Sambate walemo kinie ye te tepo konde lirindumunge na kinie nambemuna mumindili kolemel-ye? „Sambate walemo kinie kango tengá kangi te kopisiku wendo likulie ‘Papu tekemolo.’ ningi liemo Sambate walemo kinie nane ye tengá kangi pali tepo konde lio akumu papula telio.”

²⁴ Enene mongone kanolemele uluma kanokolie sumbi siku ‘Imu sike. Imu kolo.’ ningu naa piliengi! Uluma mimi siku kanoko konopuni pilkulie sumbi siku apuruku konjengi.” nirimu.

²⁵ Yu aku sipe nimbe molopili Jerusalleme moloringi yambo marene ene eneno walsiku pilkulie ningindu: “I yemo ‘Topo konjemili.’ ningu molemele yemo naa molemoye?

²⁶ Nakolo kaname. Yambo aisili molemelená yu mona ombo angilipe ungu mane sikimu nakolo ye ailimene yu ulu te naa tekemele. Enene ‘Yu sike Pulu Yemone ‘Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ nirimu ye nomi Kirasimu.’ ningu pilkimilinje?

27 Nakolo olione i yemonga pulu koleamo kanolemolo. Pulu Yemone lipe mundumbé ye nomi Kirasimu ombá kinie yambo tene yu molopa ombá koleamo naa kanopa imbi simbe.”* niringi.

28 Kanu kinie Yesusi, ou ulke tembelena ungu mane sipe molorumu mele we sipe molopalie, ru nimbelie nimbendo: “Sike enene na kanoko imbi siku, na molopo ondu koleamo kanolemeleye? Na nanu konopuni pilipulie naa oruntu. Na lipe mundurumuna oruntu yemo yu kinie sike ulu pulumu pelemo yemo. Kanu yemo ene naa pilimele

29 nakolo na yu pea molopolie, yuni na lipe mundurumuna oruntu akumunge nane yu kanopo imbi silio.” nirimu.

30 Aku nirimuna pilkulie yu ambolko liku ka singí teringi nakolo yu tongue walemo ou wendo naa orumuna yambo tene yu naa ambolorumu.*

31 Yambo aisilini aku tengé teringi nakolo yambo aisilini ningindu: “Pulu Yemone ‘Lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu* ombalie nimbemone, i yemone yu molemo mele lipe ora silimo ulu tondoloma** telemo mele kanu yemone ulu tondolo olan-dopama manda tembaye? ‘Ye nomi Kirasimuni temba.’ nimbu pilimolo uluma i yemone telemo.” ningulie ‘Yu sike kanu yemo.’ ningu tondolo munduku piliringi.

32 Yambomane aku sipe Yesusi molorumu mele aku siku anju yando olo toko kerepali niringi mele Juda ye aili Parisimene pilkulie niringimuni, ene kinie Pulu Yemo popo tonjiringi

ye ailime kinie enene* ulke tembele ele ye mare
"Yesusi puku ka sipai!" ningu liku munduringi.

³³ Kanu kinie Yesusini nimbendo: "Layekolo mindi ene kinie molopolie, pe na lipe mundurumu yemo molemona kelepo pumbu.

³⁴ Pe enene na koronge nakolo naa kanoko, molombona manda naa onge." nirimu.

³⁵ Juda ye ailimene eneno anju yando kerepali ningulie ningindu: "Yu tena pumbena olio manda yu naa pupu kanomoloye? Aku liemo olionga Juda yambo mare ou kolea lupemanga puringi molemele koleamanga pupe yambo ta-lape lupema* ungu mane sipe molombana naa kanomolonje?

³⁶ Yuni ou nimbendo: "Na koronge nakolo enene na naa kanonge. Na molombona ene manda naa onge." nimu kanumu ungu pulumu nambolkanje?" niringi.

³⁷ Pe, yamboma Jerusalleme ongo maku toko kake teli walemanga* uluma teringi walema pora nimbéndo wale ailimu wendo orumu kinie Yesusi ola angilipelie tondolo mundupelie nimbendo: "Yambo te no waka kolomu liemo na moliona om̄ba no nopili.

³⁸ Na molio nilio mele "Sike." ningu tondolo munduku pilingí* yamboma enenga konopumangaconde molopa mindi puli noma pikipe wendo ombá.** Pulu Yemonga bokuna ungu te aku sipe nimbe molemo." nirimu.

³⁹ Yuni ungu nirimumunge pulumu i sipe: "Yu Pulu Yemone sike lipe mundurumu, olio lipe taponjimbe yemo molemo." ningu tondolo munduku pilingí yamboma pe walse Pulu

Yemonga Minimu enenga konopumanga omba molomba lingímundu nirimu. Yesusi ou kolopa lomboropa ola molopa mulu koleana kelepa olando naa purumuna Minimu ou naa oli.

40 Yambomane Yesusini ungu nirimuma pilkulie, marene ningindu: “I yemo Mosisini ‘Pulu Yemonga ungu umbu tonjimbema pilipe yamboma nimbe simbe ye te ombá.’ nirimumu* i yemo lemo.” niringi.

41-42 Marene ningindu: “Yu Pulu Yemone ‘olio nokopa konjimbe lipu mundumbu.’ nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu.” niringi.

Marene ningindu: “Pulu Yemone lipe mundumbe ye nomi Kirasimu kolea Gallilli disiriki molopalie ombáye? Yu Gallilli naa menge. Pulu Yemonga bokumuni nimbendo: ‘Pulu Yemone lipe mundumbe ye nomi Kirasimu ye nomi kingi Depisini kalopa limbe. Depisi yu meringi Betellieme taono akuna ye nomi Kirasimu menge.’ nilimo* kanumunge yu Gallilli disiriki manda naa menge lemo.” niringi.

43 Aku siku yamboma Yesusi molorumu mele kerepali ningu konopu lupe lupe leringi.

44 Yambo marene ‘Yesusi ka siemili.’ konopu lelko moloringi nakolo tene yu pupe ambolopa naa lirimu.

45 Ulke tembele ele yema Yesusi kinie yamboma kinie ningu moloringi mele pilku molkolie, pe we kelko yando ongo Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie Parisi yema kinie moloringine puringi. Yesusi ka siku naa mengo oringine kanokolie enene ele yemando ningindu: “Yemo nambemuna naa mengo ongiye?” niringi.

46 Ele yemane ningindu: “Molo. Ye tene ou ungu mane silimele mele yuni aku sipe naa simu. Yuni ungu mane paa olandopa simu.” niringi.

47 Parisimene pilku keri pilkulie ningindu: “Yuni kolo topa ungu nimuma ‘Sike nimu.’ konopu lelko ene we kelko yando ongiye?

48 Olionga ye ailime kinie Parisi yema kinie olionga ye tene “Yu molemo nilimo mele sike akumu molemo.” nimbe pilimuye? „Molo, tene aku sipe naa nimbe pilimu kanumu.”*

49 Nakolo we yambo maku toko molongime Mosisini ungu mane sirimu pelemoma paa naa pilimele. Pulu Yemone enenga kotemo koronga pilipe, kolonge kinie ‘Mindili nangi.’ nimbe panjirimu.” niringi.

50 Nikodimasi, yu ou walse Yesusi molorumuna purumu ye kanumu,* Parisi ye kanumanga te yu, yuni ene walsipelie nimbendo:

51 “Olionga ungu manemane ‘Yambo te kote naa pilkulie we mongo liku siei.’ nilimoye? Yu ou kotena ombalie nilimo mele pilipulie pe ungu nilimomanga puluma apurupu pilimolo.” nirimu.

52 Parisi yemane yuntu pundu toko ningindu: “Aku nu kepe kolea Gallilli ye teye? Pulu Yemonga bokuna sukundu mimi siku kanani. Mimi siku kanokolie, ‘Pulu Yemone ungu umbu tonjilime pilipe yando nimbe simbe ye te Gallilli wendo ombá.’ nimbe pelemo kanoniye?” niringi.*

53 Yamboma pali ulkendo bulu balu ningu purungi

8

¹ nakolo Yesusi ma pangi te 'Ma Pangi Unju Ollipi Ponie' nili akuna olando purumu.

² Kanu kinie kolea tangorumu kinie ipulueli ou yu kelepa ‚Pulu Yemo popo toko kaloringi, ulke tembelena purumu kinie yamboma yu molorumuna ongo maku toko moloringi kinie ene ungu mane simbendo yu manie molorumu.

³ Kanu kinie Pulu Yemonga ungu manemanga puluma pilku mane siringi yema kinie* Parisi yema kinie** enene ambo ye puli te ye te kinie wa ulu kerinele teringilimu liku mengo ongo yamboma moloringi kumbikerena ongo anjikulie,

⁴ Yesusindu ningindu: "Ungu Mane Silimu, i ambo ye pulimu ye te kinie wa ulu kerinele teko molongili yambomane kanongine membo okomolo.

⁵ Mosisini ungu mane te sipe panjipelie nimbendo: "Ambo aku tembamo kouni toko konjei." nirimu* kene nuni nambolka niniye?" niringi.

⁶ Nakolo enene sike pilingindu naa niringi. 'Yuni nambolka nimbenje? Nimbe kenjimbe kinie kote tenjimulú.' ninguaku siku wal-siringi.*

Nakolo Yesusi ma kanopa kimuni mana ‚we, imbi topa molorumu.

⁷ Kanu kinie yu alielis walsi pu opu teringine olando sipe kanopalie enendo nimbendo: "Enenga ye te ulu pulu keri te naa pelemo ye tene i ambomo kumbi lepa kouni topili."* nirimu.

8 Aku nimbeline yu kelepa ma kanopa mana we imbi topa molorumu.

9 Aku nirimuna pilkulie ye ailime ene te talo ningu pena pena puku Yesusi munduku kelko ene puringi. Ye ailimenga ye nomime ou kumbi lelko puringi kinie we ye ailime akiliku puringi kanu kinie ye aili te Yesusi kinie naa molopa yuyu molopa, ambomo yu molorumuna we angilirimu.

10 Kanu kinie Yesusi olando sipe kanopalie ambomo walsipelie nimbendo: "Ambomo, yema tena molemeleye? Ye tene nu 'Teko kenjinumunge kote tenjembo.' naa nimuye?" nirimu.

11 Ambomone nimbendo: "Ailimu, tene na kote naa tenjimbe tekemo." nirimu.

Yesusini nimbendo: "Nane kepe 'Nuni teko kenjinumunge mongo lieni.' naa nikiru kene nu pukulie ulu pulu keri teleno mele munduku kelko altoko naa tei!" nirimu.

12 Yambo moloringimendo Yesusini kelepa nimbendo: "Na ma koleamanga pali yambomanga pa tenjilimu.* Na andopo molombona lombili andoko molonge yamboma sumbulu tolina naa andoko molonge. Konde mololi ulu pulumu silimo pa telimu kinie molonge." nirimu.

13 Aku nirimuna ye aili Parisimene* pilkulie yu karaye tekolie ningindu: "Nu moleno mele nunu ningu silino kene nuni ungu nikinuma pilipulie 'Sike nikimu.' nimbu pilimelkanje manda naa telka." niringi.**

14 Yesusini pundu topa nimbendo: "Na ou molopo orundu koleamo kinie kelepo pumbu tekero koleamo kinie pilipu moliomonga na

molio mele sike nanu nilio nakolo nane i ungu nikirumu sike ungumu. Nakolo na molopo orundu koleamo kepe pe pumbu tekero koleamo kepe ene naa pilkimili.

¹⁵ Mana yambomane pilku apuruku telemele mele ene Parisi yemane aku siku pilkulie apurulimele, nakolo nane yambo te naa apurulio.

¹⁶ Nakolo nane sike pilipu apurulkenje na nanu manjipu naa apurulkemonga sumbi sipu apurulke. Na lipe mundurumu ye Tara kinie pea tapu topo molembolomonga sumbi sipu pilipu apurulke.

¹⁷ Enenga ungu mane te bokuna molemo kanumu i sipe: ‘Yambo talone ungu te ningu singili liemo ‘Aku ungumu sike.’ niengi.’ aku sipe nimbe pelemo.*

¹⁸ Akumunge na molio mele nanu nimbu silio kepe; na lipe mundurumu ye Tarane na molio mele nimbe silimola.” nirimu.

¹⁹ Kanu kinie enene walsikulie ningindu: “Lanie tena molemoye?”* niringi.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Enene na kepe nanga Lapamo kepe naa kanoko imbi silimele. Enene na kanoko imbi silimelkanje Tara kepe kanoko imbi silimelka.” nirimu.

²⁰ Yesusi ulke tembelena sukundu, Pulu Yemonga ningu yambomane kou mone siringi unju ketema lerimu koleana molopa yamboma ungu mane sipe molopalie i unguma nirimu. Nakolo yunge walemo* wendo naa orumuna yambo tene yu ambolko liku ka naa siringi.

²¹ Yesusini altopa Juda ye ailimendo nimbendo: “Na kinie pumbu tekero, kanu kinie enene na ko-

roko kelkolie enenga ulu pulu kerime konopuna pepili kolonge. Na pumbu koleana ene manda naa onge.” nirimu.

²² Aku nirimuna pilkulie Juda ye ailimene eneno kerepali ningu walsikulie ningindu: “Aku nambemuna ‘Na pumbu koleana ene manda naa onge.’ nikimuye? Aku liemo yu yuyu topa konjimbenje?” niringi.

²³ Yesusini kelepa nimbendo: “Ene manie yamboma, na ola yemo. Ene ma kolea pulu yamboma, na ma kolea pulu ye te molo.

²⁴ Nane enendo ou nimbundu: “Ulu pulu kerime konopuna we pepili kolonge.” nindu kanumu. Akumu “Na kinié molio ou pulu pulu molorundu pe molopo mindi pumbu yemo.” nimbu silio mele enene ‘Sike akumu molemo.* ningu tondolo munduku naa pilíngi liemo pe ene kolonge kinie sike enenga ulu pulu kerime konopuna we pepili kolonge.” nirimu.

²⁵ Parisi yemane yu walsikulie ningindu: “Nu naeye?” niringi.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Na molio mele ene alieli nimbu silio kanumu na mindi.

²⁶ Nane ene molko ulu telemele mele pilipu apurupulie enene teko kenjilimele mele ungu aisili nimbu silke nakolo nanu konopuni pilipulie unguma naa nilio. Na lipé mundurumu yemo, yu ulu sikema mindi tepa ungu sikema mindi nilimo ye, kanumuni nilimo mele mindi pilipulie mana yamboma nimbu silio.” nirimu.

²⁷ Yuni Lapando nirimu nakolo ene yuni nirimu mele pulumu naa piliringine

²⁸ Yesusini enendo nimbendo: “Pe enene Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo ola uku toko panjingí kinie* enene pilkulie “Na kinie molio ou pulu pulu molorundu pe molopo mindi pumbu yemo.” nimbu silio mele enene ‘Sike akumu molemo.’** ningu pilkulie kepe, “Na nanu konopuni pilipulie naa telio.”*** Tarane na mane silimo mele mindi pilipulie nilio.” alieli nimbu silio ‘Akumu sike lemo.’ ningu pilingí.

²⁹ Na lipe mundurumuna oruntu yemo na kinie pea tapu topo molembolo; alieli yu kanopa peanga kanolemo uluma mindi teliomonga yuni walsikale kepe na mundupe naa kelemo.” nirimu.

³⁰ Yuni aku sipe nimbe molopili kepe yambo aisili ‘Yesusi yu Pulu Yemone sike lipe mundurumu.’ ningu tondolo munduku piliringi.*

³¹ ‘Yu sike.’ ningu piliringi Juda yambomando Yesusini nimbendo: “Nane ungu mane silioma sike pilku liku tenge panjiku molongi liemo ene sike nanga lombili andolime molonge.*

³² Aku tekolie, enene sike ungumu pilingí kinie ene ka silimo melema sike ungumuni wendo linjipe ‘ene we molko konjengi.’ nimbé.” nirimu.

³³ Enene pundu toko yundu ningindu: “Olio Eporayamone kalopa lirimu yamboma molopo, yambo tengen ka kongono te naa tenjipu molorumulu.* Aku liemo nuni ‘Ka silimo melema wendo pumbe olio molko konjingí.’ ninu kanumu nambe teko pilkulie ninuye?” niringi.

³⁴ Yesusini pundu topalie nimbendo: “Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Yambo ulu

pulu keri telemelema ulu pulu kerimene ka silimo kinie aku ulu pulu kerimenga ka kongono telemele.

³⁵ Ka kongono telemo kendemandemo ulke pulu yamboma kinie pea kamu naa molemo, nakolo ambolango te yunge ulke pulu yamboma kinie alielu teluna tapu toko molemele.

³⁶ Akumunge „Ulke Pulu Yemonga, Malone ‘Ene ka silimo melema mundupe kelepili, ene we molko konjengi.’ nimu liemo meltene sike ka naa simbe, we paa sike molko konjingí.

³⁷ ‘Ene Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemele.’ na pilipu molio nakolo enenga konopuna nanga ungumu naa pelemomonga na toko konjingí tekemele.

³⁸ Nane Tara kinie molopolie kanorundu mele ene nimbu silio. Enene enenga laniene nilimo mele pilkulie telemele.” nirimu.

³⁹ Yesusini yambomando “Ene lanienga ungumu pilkulie telemele.” nirimu kinie pilkulie Juda yambomane pundu toko ningindu: “Olionga lapa kalopa lirimumu Eporayamo.”* nirungi.

Yesusini nimbendo: “Molo. Ene sike Eporayamone kalopa lirimu yamboma molemelkanje Eporayamone terimu mele ene aku siku telemelka.

⁴⁰ Nakolo aku naa telemele. Pulu Yemone na nimbe sirimu unguma na pilirindu ungu sikema ene nimbu silio yemo toko konjingí tekemele. Eporayamone aku sipe naa terimu.

⁴¹ Ene enenga laniene telemo mele manda lelko telemele.” nirimu.

Enene tondolo karaye tekolie ningindu: "Olionga anumu ye te lupe kinie wapora topalie olio naa merimu. Olionga lapa kanumu Pulu Yemo telu mindi." niringi.

⁴² Yesusini enendo nimbendo: "Na Pulu Yemo kinie molopolie orundu ya moliomonga Pulu Yemo yu sike enenga Lapa lelkanje enene na konopu monjilimelka. Na nanu konopuni pilipulie naa orundu. Yuni na lipe mundurumuna orundu.

⁴³ Nane ungu niliomanga pulumu nambemuna sumbi siku naa pilimeleye? 'Ungu pulumu naa pilimolo.' ningu liku su silimele akumunge nanga ungumu ene naa pilimele.

⁴⁴ Ene Depelemonga* ambolangoma, Setene enenga lapamo. Laniene kanopa peanga kanolemo mele 'teamili.' ningulie yuni "Ene teai." nilimo mele 'Paa teamili.' nilimele. Ou pulu pulu mulu matolo kokele wendo orumu kinie yu yambo topa konjili yemo molorumu mele aku silimu yandopa kinié we molemo. Yu sike ungu pulu te naa perimuna sike ungu te walsikale kepe paa naa nirimu. Yu kolo tolemo yemo; yu sike kolo toli ungumunge pulu yemo molemomonga ou yu kolo torumu mele yandopa kinié kepe pe kepe kolo mindi tolemo tomba.

⁴⁵ Nakolo nane ungu sikema nimbu siliomonga ene naa pilku 'Kolo tolemo.' ningu pilimele.

⁴⁶ "Naene nanga konopuna ulu pulu keri telu kepe pelemo manda lipe ora simbeye? Te naa pelemo nakolo nane ungu sikemo nindu liemo 'Sike nikimu.' ningu ene nambemuna naa pilimeleye?

47 Pulu Yemonga ambolangomane Pulu Yemone nilimo ungumu pilku limele. Ene Pulu Yemonga ambolangoma naa molkolie* yunge ungumu nane nimbu silioma “Naa pilimulú.” ningu naa pilku limele.” nirimu.

48 Juda ye ailimene* yundu pundu toko ningindu: ““Nu Sameria ye te molemo, nunge konopuna kuru te molemo.” nilimolo kanumu sike nilimolo.” niringi. „Juda yambomane Sameria yamboma kinie konopu keri panjiringi kanumunge** yu iri toko ungu taka tonjiku “Yu ye keri te.” ningindu “Nu Sameria ye te.” niringi.„

49 Niringi mele pilipelie Yesusini pundu topa enendo nimbendo: “Nanga konopuna kuru te naa molemo. Nane Taranga imbi ola linjilio, nakolo enene nanga imbi teko kenjinjilimele.

50 Nanu ‘Imbi ola molopili.’ naa nilio, nakolo ye te molemo akumuni ‘Na imbi ola molopili.’ nimbe nanga imbi ambolopa ola linjilimo. Kanu yemone nane nilio mele kepe enene nilimele mele kepe mimi sipe pilipe apurupe tene ‘Sike nikimu.’ nimbe pilipe molemo.

51 Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Yambo te nanga ungumu pilipe lipe tepa molomba yambomo paa kamu naa kolopa molopa mindi pumbe.” nirimu.

52 Juda ye ailimene yundu ningindu: “Kinié olia pilkimulu, kuru te paa sike nunge konopuna molemo lemo. Anda kolepa Eporayamo kolorumu;* Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yema** koloringila. Nakolo nuni ninindu: “Nanga ungumu pilipe

lipe molomba yambomo kamu naa kolomba.” nikinu.

⁵³ Eporayamonga imbi manie mele molopa nunge imbi ola molemoye? Yunge imbi paa ola, nakolo yu kepe kolorumula. Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilku yamboma ningu siringi yamboma kepe imbi ola molorumu nakolo koloringila. Nunge imbibimu ola enenga imbime manieye? Paa molo! Nu koropamo.” niringi.

⁵⁴ Jesusini pundu topa nimbendo: “Nane nanga imbi nanu ambolopo ola lilkenje na imbi paa sike ola naa molka, na we mindi nilke. Nakolo akumu molo. Tara, yundu enene “Olionga Pulu Yemo.” nilimele kanumuni nanga imbi ambolopa ola linjilimo.

⁵⁵ Enene yu naa kanoko naa pilimele nakolo nane yu kanopo pilio. Nane “Yu naa kanopo naa pilio.” nilkenje ene kolo tolime molemele mele na aku sipu molka. Nakolo nane yu paa sike kanopo pilipu, yunge ungumu pilipu lipu tepo molio.

⁵⁶ Enenga anda kolepa Eporayamone na mana manie ombó walemo kanomba pilipelie konopu sipe molorumu. Kanu walemo kamu kanopalie konopu sirimu.” nirimu.

⁵⁷ Kanu kinie Juda ye ailimene yundu ningindu: “Nunge ponie tokapu talo ou naa pora nili. Nu kango yemo mindi. Pe nu “Eporayamo kanorundu.” nikinuye? Nuni yu manda naa kanorunu. Kolo tokono.” niringi.

⁵⁸ Jesusini enendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Eporayamo sike paa

koronga ou molopa kolorumu nakolo yu ou naa molopili na molorundu.”* nirimu.

⁵⁹ Aku nirimuna pilkulie enene “Yu topo konjemili.” ningu kou liku yu tonge teringi. Nakolo Yesusi lopi tepalie, ulke tembelena kiyongo nimbe omba ulsu purumu.

9

¹ Yesusi aulkena pumbe purumu kinie mongo keri lerimu ye te molorumu kanorumu. Anumuni olona sukundu mongo keri lelimu merimu.

² Pe yu lombili andoli yemane yu walsikulie ningindu: “Rapai,* naene ulu pulu keri terimumunge i yemonga anumuni yu olona sukundu mongo keri lelimu merimuye? Yemo yuyu terimu molo anumu lapatolone teringiliye?” niringi.

³ Yesusini nimbendo: “Yemo yuni kepe anumu lapatolone kepe ulu pulu keri te teringine yu mongo keri naa lerimu. ‘Pulu Yemonga ulu tondolo te i yemo kinie mona wendo opili yamboma pali kanangi.’ nimbe i yemo mongo keri lerimu.

⁴ I walemo pora naa nimbe ena ou naa pupili na lipe mundurumu yemonga kongono paa temolo. Ipu lemba kinie yambo tene manda kongono naa temba.

⁵ Na i ma koleana molopolie, na ma koleana yambomanga pa tenjilimu molio.”* nirimu.

⁶ Aku nimbeline yu mana lkambe topalie mamo kinie ambolopa topele mapele topalie yemonga mongotolonga kanjipelie nimbendo:

⁷ “Nu no mongo Silloamo puku kumbikerena no lepui.” nirimu. (Silloamonga ungu pulumu

'lige munduli'.) Yu akuna pupe kumbikerena no lerimu kinie mongotolo peanga lerimu, melema kanolipe ulkendo purumu.

⁸ Kanu kinie yunge kolea yamboma kinie "Yu kou mone siei." nimbe ou aulkena mawa tepe molorumu kanoringi yamboma kinie yu aku sipe orumu kanokolie enene eneno anju yando kerepali ningu walsikulie ningindu: "I yemo ou "Kou mone siei." nimbe mawa tepe molorumu kanu yemonje?" niringi.

⁹ Marene ningindu: "Sike, yu aku yemo mindi." niringi.

Marene ningindu: "Molo. Elte kumbikere telu sipe nakolo i yemo lupe." niringi.

Nakolo yemo yuyu tondolo mundupelie nimbendo: "Ye kanumu na mindi." niramu.

¹⁰ Enene pundu tokolie ningindu: "Nunge mongotolo nambe tenu kinie peanga lemuye?" niringi kinie

¹¹ yuni pundu topa nimbendo: "Ye te 'Yesusi' nilimele kanumuni olí lipe mongotolonga ape kanjipelie nimbendo: "No mongo Silloamo puku kumbikerena no lepui." nimu kinie pupu kumbikerena no lepundu kinie nanga mongotolo peanga lemuna kolea kanondu." niramu.

¹² "Aku yemo tena molemoye?" niringi kinie "Na naa kanondu." niramu.

¹³ Ye ou mongo keri lerimumu yambomane Parisi yema* moloringine mengo puringi.

¹⁴ Kanu kinie, Yesusini le olí lipe yemonga mongotolonga ape kanjipelie yemonga mongotolo 'altopa peanga lepili.' niramu kanu walemo

Juda yamboma koro moloringi, wale Sambate kinie* terimu,

¹⁵ akumunge Parisi yemane kepe yu wal-sikulie ningindu: “Nunge mongotolo nambe tepa peanga lemuye?” niringi.

Yemone pundu topa nimbendo: “Nanga mon-gotolonga oli ape kanjimu kinie na kumbikerena no lepolie kinie na mongone kanokoro.” nirimu.

¹⁶ Parisi ye marene ningindu: “I yemo Sambate walemo naa pilipe we andolemo, aku sipe ulu pulu keri telemomonga Pulu Yemone yu naa lipé mundurumu lemo.”* niringi.

Nakolo marene ningindu: “Pulu Yemone lipé taponjimbe kinie mindi yambo tene i ulu ton-doloma mele manda temba** aku sipe mele ye ulu pulu keri telemo tene manda telkaye?” niringi.

Akumunge ene anju yando kerepali ningu konopu teluna pupili naa moloringi.

¹⁷ Akumunge mongo ou keri lerimu yemo altoko walsikulie ningindu: “Kanu yemone nunge mongomo tepa peanga tenjimu akumunge yundu nu nambolka konopu lekenoye?” niringi.

Yemone pundu topalie nimbendo: “Yu Pulu Yemone ungu umbu tonjilimoma pilipe yam-boma nimbe silimo ye te.”* nirimu.

¹⁸ Nakolo Juda ye ailimene* “I yemo ou yunge mongomo paa sike keri lerimu, pe kinié peanga lemu.’ nimbu ‘sike lemo.’ we naa nimulú. Yu olío kanopo imbi naa silimolo kene anumu lapatolo walsipu piliemili wale.” niringi.

¹⁹ Kanu kinie anumu lapatolo oringili kinie walsikulie ningindu: “I yemo eltenga marenaye?

“Anumuni merimu kinie mongomo keri lerimu.” nilimbele kanu yemo imuye? Aku liemo kinié nambe tepa mongone kanolemoye?” niringi.

²⁰ Anumu lapatolone pundu tokolo ningilindu: “Yu sike oltonga malo, anumuni merimu kinie yunge mongomo keri lelimu merimu yemo olto kanokombolo.

²¹ Nakolo kinie yunge mongotolo peanga lemumu nambe tepa temunje olto naa kanombulu. Yu naene mongotolo tepa peanga tenjimunje akumu olto naa la kanombulu. Yu yemo molemo kene yu temu mele yuyu nimbe sipili yu walsiku piliei.” niringili.

²² Anumu lapatolo Juda ye ailime pipili kolkololie aku siku niringili. Juda ye ailimene ou ningu panjikulie ningindu: “Yambo tene ‘Yesusi yu sike Pulu Yemone lipa mundurumu ye nomi Kirasimu.’ nimu liemo aku yambomo ulke maku topo Pulu Yemonga ungumu pilimolo ulkemanga naa opili kamu makoromolo.” niringimunge aku siku niringili.

²³ Ou ye ailimene aku siku ningu panjiringimu anumu lapatolo pilkululie “Yu yemo kene yuyu nipili walsiku piliei.” niringili.

²⁴ Juda ye ailimene kelko talo siku ou mongo keri lerimu yemo “Oi.” ningulie yundu ningindu: “Nuni ‘Pulu Yemo pilipe molemo.’ ningu kolo naa toko, nu temu mele sumbi siku olio piliemili ningu si! ‘Olio Pulu Yemonga ungumu mimi sipu pilimolo yemane pilkimulu,’ ‘Nunge mongo tepa peanga tenjimu.’ nikinu yemo yu ulu pulu keri teli yemo.’ nimbu pilkimulu.” niringi.*

25 Yuni enendo pundu topa nimbendo: “Na mongo tepa peanga tenjimu yemo ulu pulu keri teli yemo molo molonje, na naa pilkiru. Nakolo ulu te na paa sike pilkiru. Ou nanga mongotolo paa sike keri lerimu nakolo kinie nanga mongotolo peanga lemuna kolea kanokoro, akumu na paa pilkiru.” nirimu.

26 Kanu kinie enene yu walsiku pilkulie ningindu: “Yuni nu nambe temuye? Nambolka uluri temu kinie nunge mongotolo peanga lemuye?” niringi.

27 Yuni pundu topa nimbendo: “Nane ene ou nimbu sindu nakolo naa pilingindu ungu nindumu liku su síngi kanumu. Pe kinié nambolkare pilingindu altoko ‘ni!’ nikimiliye? Ene kepe yu lombili pungindu walsikimilinje?” nirimu.

28 Kanu kinie enene yu kinie mumindili kolkolie iri toko ningindu: “Nu aku ye kerimunge lombili andolimu nakolo olio Mosisinge lombili andolime.*

29 ‘Pulu Yemone sike Mosisi kinie ungu nirimu.’ nimbu pilipulie, ‘Mosisi Pulu Yemonga ye ailimu.’ nimbu pilipu molemolo,* nakolo i ye kerimu yu terenga molopa orumunje, olio naa pilkimulu.” niringi.

30 Yemone pundu topa nimbendo: “I yemone nanga mongotolo tepa peanga tenjimu nakolo yu tena molopa orumunje ene Pulu Yemonga ungumu mimi siku pilimele yemane naa pilimele akumu paa ulu te lupe.

31 Olio pilimolo, ‘Ulu pulu keri telemele yamboma Pulu Yemo mawa teko “Liku taponji.”

nilimele unguma naa pilimo. Yambo te ‘Pulu Yemonga imbibimu olandopa molopili.’ nimbe uluma tepa molopa, yuni “Tei.” nilimo mele pilipe telemo yambomo Pulu Yemo mawa tepa “Liku taponji.” nilimo unguma pilimo.’ akumu olio pilimolo.

³² Ou Pulu Yemone mulu matolo terimu kinie kepe yandopa kepe yambo te anumuni merimu kinie olona sukundu mongo keri lerimu yambomonga mongomo yambo tene tepa peanga tenjirimu ningu temane telu kepe ou tene naa toringi pilirimulu kanumu.

³³ Pulu Yemone i yemo lipe naa mundulkenje yuni aku sipe ulu tondolo te manda naa telka.” nirimu.

³⁴ Yuni aku nirimuna pilkulie enene pundu toko ningindu: “Nu aminiene merimu kinie ulu pulu keri aisili pepili merimu. Pe kinié nuni ‘olio mane siembo.’ konopu lekolie nikinuye?” nirangi. Aku ningulie yu ‘Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena kamu, makororingi.

³⁵ Juda ye ailimene Yesusini mongo tepa peanga tenjirimu yemo ‘Pulu Yemonga ungumu piliringi ulkena, kamu makororingi kinie pilipelie Yesusi yu pupe kanopalie nimbendo: “Nu Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemo, ‘Yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu.’ ningu tondolo munduku pilkinu* molo moloye?” nirimu.

³⁶ Yemone walsipelie nimbendo: “Ye Ailimu,* i ye nikinumu yu naeye? Nane ‘yu sike aku yemo molemo.’ nimbu tondolo mundupu piliembo kene ningu si.” nirimu.

³⁷ Yesusini nimbendo: “Kanu yemo nu kinie kanoko moleno. Kinié nu kinie ungu ningu molkombele akumu.” nirimu.

³⁸ Kanu kinie ye kanumuni nimbendo: “Ailimu, kinié ‘Nu aku yemo sike lepamo.’ nimbu tondolo mundupu pilkiru.” nimbelie Yesusinge imbi ambolopa ola linjipe yu kapi nirimu.

³⁹ Yesusini nimbendo: “Na ‘yamboma ulu pulu keri teko molemele mele mona lepili piliengi!’ nimbu ma koleana orundu. ‘Yambo mongo keri lemoma mongone melema kanoko, mongo peanga lemoma mongone melema naa kanangi.’ nimbu ma koleana orundu.”* nirimu.

⁴⁰ Parisi ye* yu pea moloringi marene yuni aku nirimu pilkulie ‘Yu ungu iku te topa oliondo nikimunje?’ ningu yu walsikulie ningindu: “Nu nambolka ningu nikinuye? Olionga mongoma keri lemolaye?” nirungi.

⁴¹ Yesusini nimbendo: “Enenga mongoma keri lelkanje enenga ‘konopuna ulu pulu kerime pelemo.’ ningu pilkulie, ‘Pulu Yemondo,’ “Ulu pulu kerime manie pupe konopu peanga lepili.” ni.” nilimelka. Nakolo “Mongone melema kanolemolo.” nilimelemonga enenga ulu pulu kerime konopuna we pepili molemele.”* nirimu.

10

¹ Walse Yesusini yambo moloringimendo nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Ye te kongi sipisipi pala kerepuluna suku naa pupe, we tengatopa tangonjipe pulimo yemo yu wa noli yemo.*

² Nakolo ye te kerepuluna suku pulimo yemo yu sipisipi nokoli yemo.*

³ Kerepulu nokoli yemone yunge kune linjilimo. Sipisipimene nokoli yemonga ungumu pilimele, yunge sipisipimenga imbime lepa pala kerepuluna ulsu memba pulimo.

⁴ Yunge sipisipime wendo lipelie, yu kumbi lepa pulimo kinie yunge ungumu pilkulie ene lombili pulimele.

⁵ Ye lupe tengu ungu nilimomo naa pilkulie yu lombili naa puku talopa lelko pulimele.” nirimu.

⁶ Yesusini aku ungu ikumu topa sirimu nakolo ungu pulumu naa piliringi.

⁷ Yesusini ‚kongi sipisipimenga ungu ikumu topalie nirimumuni, ungu pulumu naa piliringine, kelepa ungu te pea nimbendo: “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Na sipisipimenga pala kerepulumu.*

⁸ Yambo lupe ou na naa wambo oringi yamboma wa noli yema mindi, nakolo enenga unguma sipisipimene naa piliringi.

⁹ Na kerepulumu. Yamboma ‘Sukundu pamili.’ ningulie na molombona ongema mindili nolemelka aulkena wendo ongo na kinie kapola molko sukundu puku* pena ongo era nongo tengemo.

¹⁰ Wa lili yemo wa nomba topa konjipe tepa kenjimbendo mindi olemo. Nakolo nane ‘Ene konde molko paa molko konjengi.’ nimbu orundu.

¹¹ “Na nanu kongi sipisipi tapu tepo konjilio yemo. Sipisipi tapu tepa konjili yemone yunge sipisipime ‘Mindili naa nongo, kolou naa

kolangi.' nimbeline lipetaponjipe enenga nimbe kolo wangopa kolonjimbe telemo.*

¹² Ye te yu sipisipi pulu yemo molo, yu we kou kongono mindi tepa sipisipime we nokonjilimo, kanu we tapu tenjili yemo owa takara te 'Sipisipi te topo nambo.' nimbe olemo kinie kanopalie, yu sipisipime mundupe kelepa talopa lepa pulimo. Kanu kinie owa takaramone sipisipime topa bulu balu silimo.

¹³ Yemo yu kou kongono teli yemo mindi molopalie, sipisipime kondo naa kolopa yu talopa mindi lemo.

¹⁴⁻¹⁵ "Na nanu sipisipi pulu yemo molopolie ene tapu tepo konjilio. Tarane na kanopa pilimo nane yu kanopo pilio mele aku sipe melela, nane nanga sipisipime kanopo pilio enene na kanoko pilimelela. Nane sipisipime ene 'Naa kolangi.' nimbu enenga kolo wangopo kolonjimbu.

¹⁶ Nanga sipisipi mare lupe molemelela, i 'Juda' koleana sipisipime molo. Na kanu sipisipi wema kepe membo ombóla. Membo ombó kinie kanuma nanga unguma pilku lingí kinie pe sipisipime pali talape telumu mindi molonge, sipisipi pulu ye telu mindi molopa ene tapu tepa konjimbe. Akumu na.

¹⁷ " 'Na kolambo.' nikirumunge Tarane na konopu monjilimo. Nakolo ' 'Kolopolie onomo ono koleana kamu leambo.' ni naa nimbu, 'Lomboropo ola molambo.' nimbú.' nimbu pilipulie 'Na kolambo.' nikiru.

¹⁸ Yambo tene na 'Kolopili tambo.' ni naa nikimu; nanu konopuni pilipulie 'Kolambo.'

nikiru. ‘Na kolambo tangi.’ nikirumu nanu ‘Kolambo.’ manda nimbú. Kolopolie nimbumuni, ‘Na altopo konde molambo.’ nimbumu nanu manda nimbú. I tembomo Tarane “Aku siku tei.” nirimu mele tembo.” nirimu.

¹⁹ Yesusini aku nirimuna Juda yambomane pilkulie ene altoko konopu teluna naa pupili yu mele mele konopu liku munduringi.

²⁰ Yambo aisilini ningindu: “Yunge konopuna kuru keri te molemomonga* yu kekelepa topa aku sipe ungumu nimbe kenjilimo. Nambemuna yunge ungumu pilkimiliye?” niringi.

²¹ Nakolo marene ningindu: “I ungu nikimuma kuru te konopuna molomba ye tene aku sipe mele manda naa nilke. Kuru tene nambe tepa yambo tengə mongo keri lelimu manda tepa peanga tenjilkeye?” niringi.

²² Kanu kinie Juda yambomanga ulu te wendo orumu wale te wendo orumu. Koronga ou yambo marene Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena teko kake tenjiringi walemo* ponie tengə tengə pilingindu Jerusalleme maku toringi aku walemo wendo orumu. Aku walemo kolea ali tepa kalopera torumu walemanga wendo orumu.

²³ Kanu walemo wendo orumu kinie Yesusi ulke tembele kerepuluna ‘Sollomononga’ ningu takoko anju liringine* andopa molorumu

²⁴ kanu kinie yu molorumuna Juda ye ailime* ongo maku toko angikulie yundu ningindu: “Olio konopu talo tepo naa lipu mundupu molamili kene Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye

nomi Kirasimu nu liemo olio mongo toko ningusi." niringi.

²⁵ Yesusini pundu topa nimbendo: "Nane aku yemo molio ou nimbu sirindu nakolo 'Sike nikimu.' ningu naa pilimele. Nanga Tarane na namba sipe yunge kongonomo "tenjipui." nirimuna* ulu tondolo teliomane na molio mele lipe ora silimo,

²⁶ nakolo ene nanga kongi sipisipime naa molemelemonga molio mele nilio akumu 'Kolo tokomo.' ningu pilimele.

²⁷ Nanga sipisipime nanga unguma pilimele. Nane ene kanopo imbi silio, ene na lombili olemele.*

²⁸ Nane ene 'konde molko mindi pang.' nilio. Ene mindili nongo molko kenjingí koleana naa pungí.* Ene nane nokopo molambo yambo tene manda wendo naa limbe.

²⁹ Tara yuni kanu sipisipime na sirimu yemo yu melemanga pali olandopamo, yuni kanuma nokopa molopili yambo tene manda wendo naa limbe.

³⁰ Na kinie Tara kinie olto telumu." nirimu.*

³¹ Juda ye ailimene altoko kou liku Yesusi tonge teringi,

³² nakolo yuni enendo nimbendo: "Nane Taranga ulu tondolo aisili peangama ene lipu ora sipu terindu, akumanga temo kanoko keri kanokolie na kouni tonge tekemeleye?" nirimu.

³³ Juda ye ailimene pundu toko ningindu: "Ulu tondolo terinumanga nu kouni tomolo naa teke-molo. Nu we mana yemone Pulu Yemo liku ungu taka tonjiku nuni ninindu: "Na Pulu Yemo."

nilino, akumunge nu kouni tomolo tekemolo.”
niringi.

³⁴ Yesusini pundu topa nimbendo: “Pulu Yemonga boku nosilimeleomba* Pulu Yemone ungu te nimbendo:

“Nane ene ou nimbundu:
‘Ene pulu yema.’ nirindu kanumu.”**
nirimu, nimbe bokuna molemo.

³⁵ Pulu Yemonga bokuna ungu molemomane kolo naa tolemo, ungu nilimoma pepa mindi pulimo kanumu. Pe Pulu Yemone yunge ungu piliringi yambomando “pulu yema.” nirimu liemo

³⁶ Tarane mako topa ‘nanga yemo molopili.’ nimbe ma koleana lipa mundurumuna orumu yemone “yu Pulu Yemonga Malo.” manda naa nimbeye? Pe nane “Na Pulu Yemonga Malo.” niliomonga nando “Pulu Yemo liku ungu taka tonjikinu.” nambemuna nikimiliye?*

³⁷ Tarane uluma telemo mele nane aku sipu uluma naa tendu liemo na ‘sike yunge malo nikimu’ ningu naa piliengi!

³⁸ Nakolo Tarane uluma telemo mele nane sike aku sipu uluma tembo kinie ‘Yu Pulu Yemonga Malo molo. Kolo tokomo.’ ningu pilíngi liemo aku kapola ulu tondolo telioma kanokolie ‘Pulu Yemonga ulu tondoloma.’ ningu kanangi. ‘Tara na kinie tapu topa molemo, na Tara kinie tapu topo molio.* ningu pilingindu aku siku nane telio uluma kanokolie ‘Pulu Yemonga ulu tondoloma.’ ningu kanai.” nirimu.

³⁹ Yuni aku nirimungenge enene altoko yu ka singí teringi nakolo yu ene mundupe kelepa yu

purumu.*

⁴⁰ Aku tepalie nirimumuni, Yesusi kelepa no Jodane lumbilipe nekendo pupe, Jono ou yamboma no linjirimu koleana pupe molorumu.

⁴¹ Kanu kinie yambo aisili yu molorumuna oringi. Ongolie ningindu: „No Linjili, Jonone sike ‚Pulu Yemonga kongono tenjirimu mele, lipa ora sirimu ulu tondolo telu kepe* naa terimu, nakolo i yemone pe omba molopa temba mele Jonone ou nimbe sirimu aku unguma paa sike nirimu.” niringi.

⁴² Kanu kinie aku koleana yambo aisilini ‘Yesusi yu sike.’ ningu tondolo munduku piliringi.*

11

¹ Ye te kuru torumu, yunge imbi LLasirasi. Yunge kolea Betani, akuna yunge kemulu Maria kinie Matatolo pea moloringi.

² Kanu ambo Mariane pe walse Ailimunge kim-buna kopongo wele ondo lepa ape kanjinjipelie Maria yunge penge indimuni Ailimu yunge kim-buna kulu tonjirimu.* Ambo akumunge kemulu LLasirasi kuru torumu.

³ Yunge kemulutolone LLasirasi kuru torumuna Yesusi molorumuna ungu te ningu mundukululie ningilindu: “Ailimu, nuni konopu monjilino yemo kuru tomu.” niringili.

⁴ Yesusini aku ungumu pilipelie yu lombili andolimendo nimbendo: “LLasirasi kuru tokomomo manda naa kolomba, molo. Pulu Yemonga tondolomo mona lepa yunge imbi ola molombamonga yu kuru tokomo. Yu kuru tokomomonga

Pulu Yemonga Malonga tondolomo mona lepa imbi ola molombala.” nirimu.*

⁵ Yesusini ambo Mata kinie angenu Mariatolo eltenga kemulu LLasirasi kinie ene paa konopu monjirimu

⁶ nakolo LLasirasi kuru torumu pilipelie yu molorumu koleana wale talo we molorumu.

⁷ Wale talo molopalie pe yu lombili andoli yemando* nimbendo: “Olio kolea Judia disirikindu kelepo yando pamili.” nirimu.

⁸ Nakolo enene ningindu: “Rapai,* Juda ye ailimene** nu ou kouni tonge teringi kanumu. Pe nu akuna kelko puni tekenoye?” niringi.

⁹ Yesusini pundu topa ungu iku topalie nimbendo: “Wale tengah kende kolea sumbulu topa, ekendo tangopa naa telemoye? Kolea tangolemo kinie yambo te ma koleana pa tenjilimona pupelie aulke sumbi sipe kanopa pupe manda a naa tolemo.*

¹⁰ Nakolo yambo te ipulueli pulimomo pa tenjilimunu yu kinie naa pelemomonga yu a tolemo.” nirimu.

¹¹ Aku nimbeline pe yuni altopa enendo ungu te pea nimbendo: “Olionga pulu lemo ye LLasirasi uru pelemo. Nakolo nane pupu yu topo makin-jimbu.” nirimu.

¹² Yunge lombili andolimene ningindu: “Ailimu, yu uru pemli liemo kelepa kapola molombamo.” niringi.

¹³ Yesusini LLasirasi kolorumumundu nirimu nakolo yunge lombili andolimene ‘Yu we uru pelemo.’ konopu leringi.

14 Aku siku konopu leringine Yesusini ungu ikumunge pulumu nimbe para sipelie nimbendo: “LLasirasi kolopa pora simu.” nirimu.*

15 “Nakolo na yu kinie naa molondumunge ulu tondolo wendo ombá kene enene na molio nilio mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilingimunge yu kinie naa molondumu papu tendu. Yu lemona pamili wai.” nirimu.

16 Aku nirimu pilipelie, Tomasi, yunge imbi te Didimasi, yuni lombili andoli marendo nimbendo: “Olio Yesusi yu kinie pea kolamili pamolo.” nirimu.

17 Yesusi kolea kanga Betani ombo pilirimu kinie “LLasirasi ono koleana wale kise pemu.” niringi pilirimu.

18 Kolea kanga Betani kinie kolea aili Jerusalleme kinie paa nondopa mele lerimu, manda leli killomita yepoko mele. Nondopa lerimuna

19 Juda yambo aisili LLasirasi kolorumuna pilkulie Mata Mariatolo moloringiline ene kola ulke oringi.

20 Matane Yesusi orumu pilipelie yuni ‘Aulkena kanopo limbu.’ nimbe purumu, nakolo Maria yu ulke suku we molorumu.

21 Matane Yesusi kanopa lipelie yundu nimbendo: “Ailimu, nu ya pea molemelkanje nanga kemulu naa kolka.” nirimu.

22 “Nakolo na pilkiru, kinié kepe nuni Pulu Yemo kinie mawa teni kinie nu mawa teni mélemo yuni pilipelie nu simbe.” nirimu.

23 Yesusini yundu nimbendo: “Kemilie altopa lomboropa ola molomba.” nirimu.

24 Matane nimbendo: “Sike, na pilio. Mulu ma pora nimbe walemonga yamboma lomboroko ola molonge kinie LLasirasi kepe lomboropa ola molomba.” nirimu.

25 Yesusini yuntu nimbendo: “Yambo lomboroko ola molonge ulu pulumu kinie konde mololi ulu pulumu kinie aku ulutolonga pulumu na.” nirimu.* “Na molio i nikiru mele ‘Sike.’ nimbe tondolo mundupe pilimo yambomo kolopalie konde molomba.

26 Yambo konde molopa ‘Yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu yemo.’ nimbe tondolo mundupe pilimo yambomo paa sike kolou naa kolopa alieli konde molopa mindi pumbe.* Aku nikirumu ‘Sike nikimu.’ ningu tondolo munduku pilku molkono molo moye?” nirimu.

27 Matane Yesusindu nimbendo: “Sike, Ailimu. ‘Pulu Yemone “Olio nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.” nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu kinie Pulu Yemonga Malomo* kinie, aku yemo “Ya mana ombá.” niringi ye akumu nu ongo moleno.’ nimbu tondolo mundupu pilipu molio.” nirimu.

28 Matane aku nimbeline yu yando pupelie angenu Maria kiyongo nimbe walsipe “Pea molambili oi.” nimbeline yuntu nimbendo: “Ungu Mane Silimu omiba molopalie, “Yu moliona oi.” nikimu.” nirimu kinie

29 Maria pilipelie yu tamburembu ola angilipe Yesusi molorumuna purumu.

30 Kolaulke moloringine Yesusi ou naa omiba, Matane yu aulkena angilipili pupe kanopa orumu akuna yu we molorumu.

³¹ Kanu kinie Juda yambo kolaulke pea moloringimene Maria tamburembu ola angilipe ombo pena purumu kinie kanokolie niringimuni, 'Yunge kemulu ono tengi koleana kola temba pukumunje.' ningu lombili puringi.

³² Maria Yesusi angilirimuna ombo Yesusi kanopalie yunge kumbikerena ombo tamalu pepalie nimbendo: "Ailimu, nu ya pea molemelkanje nanga kemulu naa kolka." nirimu.

³³ Maria kinie Juda yambo yu kinie pea oringime kinie kola teringine kanopalie yu ene paa kondō kolopa konopu umbuni aili tepa kolorumu.

³⁴ Yuni walsipelie nimbendo: "Yu ono tena tengkiye?" nirimu.

Enene pundu toko ningindu: "Ailimu, nu ongo kanoi." niringi.

³⁵ Yesusi kola terimu.

³⁶ Aku terimuna kanokolie Juda yambomane ningindu: "Kaname. Ye kolomumu yu paa konopu monjilimo lepamo." niringi.

³⁷ Nakolo marene ningindu: "Ye tenga mongo keri lerimumu manda tepa peanga tenjirimu yemo yuni* i kolomu yemondo "Naa kolopili." manda naa nilkeye?" niringi.

³⁸ Yesusi yu altopa kamelena mindili terimu pilipelie ono koleana orumu. Aku ono koleamo yu kou kandemo. Yu ono teringi kou kande kerepuluna kou aili tene pipi siku nosiringi lerimu.

³⁹ Yesusini nimbendo: "Koumu wendo liei." nirimu.

Nakolo kolorumu yemonga kemulu Matane nimbendo: "Ailimu, yu ono koleana pepili wale kise ombo pumu lkupendi paa tomba." nirimu.

⁴⁰ Yesusini yuntu nimbendo: "Nane nundu "Na molio mele nindu ungumu* 'Sike nimu.' ningu tondolo munduku pilinu liemo nuni Pulu Yemonga tondolomo kanoni." nindu kanumu." nirimu.

⁴¹ Aku nirimu kinie enene kou akumu wendo liringi.

Kanu kinie Yesusini olando sipe kanopalie nimbendo: "Tara, nuni na pilinumunge nane nu "Ange. Paa tenu." nikiru.

⁴² Nuni nanga ungumu alieli pilino, nuni pilino mele na pilio nakolo 'Yambo ya i angilkim-ilimene 'Na nuni mundurunu yemo.' ningu piliengi!' nimbu nane nundu "Na pilinumunge ange." nindu." nirimu.

⁴³ Aku nimbeline nirimumuni, tondolo wal-sipelie nimbendo: "LLasirasi, nu makilku wendo oi." nirimu.

⁴⁴ Kanu kinie ye kolorumu kanumu makilipe wendo orumu. Yu wendo orumu kinie yunge kimbu kime banisini ka toko yunge kumbikeremo kepe maminiane okoko yu ono teringime wendo naa lipe we ombo angilirimuna Yesusini enendo nimbendo: "Yu okongi mulu wambalemo wendo lieyo. Yu ombo pupili." nirimu.

⁴⁵ LLasirasi kolorumu kinie Yesusini yu topa makinjirimuna Juda yambo kolaulke oringimenga aislini yuni aku terimu ulumu kanokolie 'Yu molemo nilimo mele sike akumu molemo.' ningu tondolo munduku piliringi.

46 Nakolo mare Parisi yema Jerusalleme moloringine puku Yesusini terimu mele temane toko siringi.

47 Aku ungumu pilkulie Parisime kinie Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie enene "Olio Judamanga kanjolloma* pali maku tamili wai." ningulie ningindu: "Olione i yemo nambe temoloye? I yemone Pulu Yemo kinie tapu toko molembele mele lipa ora silimo ulu tondolo aisili** telemo." niringi.

48 "Olione yu aku sipe tepa molopili siye kolo-mulu liemo yambomane paa pali 'Yu molemo nilimo mele sike akumu molemo.' ningu tondolo munduku pilkulie ,yu lombili andonge, kinie Romo gapomanomo olio kinie 'Opa temolo.' konopu lelkolie ningimuni, ongo olionga Pulu Yemo popo topo kalemolo ulke tembelemo toko tekisiku olionga yamboma toko bulu balu siku mundungí." niringi.

49 Kanu kinie enenga ye 'Kayapasi' nili ye te, yu aku poniemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo* molorumu, yuni nimbendo: "Ene kekelepa toko, i ulu wendo okomomonga pulumu naa pilimele.

50 Yambo te yambomanga pali kolo wangopa kolonjimu liemo papu. Te kolo wangopa naa kolonjimbe kinie yamboma pali kolongi liemo kapola naa temba." nirimu.

51 Yuni aku nirimumu yuyu pilipe naa nirimu. Yu aku poniemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo molorumumunge Pulu Yemone yunge konopuna sukundu ungu umbu te tonjipe nimbe panjirimu kinie pilipelie

aku sipe walu nirimu. „Aku nirimu ungumunge sike pulumu naa pilirimu.„ Yesusi yu temba mele Kayapasini nirimumunge pulumu i sipe: Yesusi Juda yambomanga pali nimbe kolo wangopa kolonjimbe.*

⁵² Nakolo Juda yambomanga manjipe molo. Pulu Yemonga ambolango koleamanga pali molemele akuma pea teluna lipa memba omba maku tombamonga* yu enenga pea nimbe kolonjimbemondo Kayapasi yuni nirimu.

⁵³ Kanu kinie Kayapasini kerena nirimu mele pilkulie kanjollomane Yesusi tongendo pulu monjiku langi niringi.

⁵⁴ Kanu kinie Juda ye ailimene yu tongendo langi niringi pilipelie Yesusi ene moloringine yu we mona naa andorumu. Yu ene mundupe kelepa kolea ku leline nondopa lerimu kolea kanga Ipereme pupe, akuna yunge lombili andolime pea moloringi.

⁵⁵ Juda yambomane ponie tengateng kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga enda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walema* nondopa wendo ombá terimu kinie Juda yambo aisili enenga pulu koleama munduku kelko puku, Pulu Yemone ene kake tepili molonge kanomba uluma tengendo Jerusalleme olando puringi.

⁵⁶ Akuna pukulie Yesusi korokolie, Pulu Yemo popo toko kaloringi ulke tembelena maku toko angilkulie anju yando kerepali ningulie ningindu: „Ene nambolka konopu lekemeleye? Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele pilimulundu Pulu Yemo

kinie ulu temoloma ‘pea teamili.’ nimbe naa ombáye?” niringi.

⁵⁷ Nakolo Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie* Parisi yema kinie** enene ou ningu panjikulie ningindu: “Yambo tene Yesusi tenga molomba kanopalie, ka siemili olio nimbe sipili.” niringi.

12

¹ „Juda yambomane ponie tengatengatengakolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele piliringi walema* aku poniemo wendo ombando wale te pakara we pepili Yesusi LLasirasi molorumu kolea kanga Betani purumu. Kanu yemo yu ou kolorumu ono teringikinie pe Yesusini “Wendo oi.” nirimu kinie yulomboropawendo orumu.”**

² Betani kanuna ulke tengatengayamboma langi Yesusi pea nongendo teko mimi teringi. LLasirasi kemulu Matane langime moke terimu. Yesusi pea langi nongo moloringiyambomanga te LLasirasi yu.

³ Kanu kinie LLasirasi kemulu Mariane kopongo wele ‘sipaikenate’ nili mingi te lipe Yesusi molorumuna memba orumu. Kanu kopongo welemo yunge mingitengatengasikeleape llita mele, kanumu kou mone paa aili tepa purumu. Lipe memba ombalie nirimumuni, Yesusinge kimbutolonga ape kanjinjipelie Maria yunge penge lapisemo lipe kimbutolo kulu tonjirimu. Ulkena suku kopongo wele mune paa aili tepa torumu.

4 Nakolo Yesusi yunge lombili andoli ye te, Judasi Isikeriote, yuni Yesusi pe lipe Yesusi yunge opa touma sirimu ye kanumu, yuni nimbendo:

5 “Yuni nambemuna i kopongo wele mune paa toli mingi pali we naa simuye? Silkenje, aku welemo kou mone limelkanje kou aisili, kou mongo wane tausini mele, lipulie yambo koropama moke tepo silimelka.” nirimu.

6 Nakolo yuni koropama kondo kolopalie aku sipe naa nirimu. Yu wa limbendo nirimu. Yu Yesusi lombili andoli yemanga kou walemo nokopa menjipe, enenga kou mone lakiliringime alieli yu wa lirimu.

7 Judasi Isikeriote yuni aku nirimu kinie, Yesusini pundu topalie nimbendo: “Ambomone temumunge unguri naa ni! Na ono tengemonga kanjinjimbendo papu nosirimu.

8 Yambo koropama ene kinie alieli molonge nakolo na ene kinie alieli naa molombo.” nirimu.

9 Yesusi kolea kanga Betani ulke tenga molorumu Juda yambo aisili pilkulie yu molorumuna oringi. Yesusi mindi kanongendo naa oringi. LLasirasi ou kolorumu Yesusini topa makinjirimu kanu yemo konde molorumu mele* kanonge oringila.

10 Aku teringine Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene* pilkulie LLasirasi kepe tongendo langi niringi.

11 LLasirasi kinie ulu tondolo te wendo orumumunge Juda yambo aisili enenga Juda ye ailime munduku kelko Yesusi molemo nilimo mele ‘Sike.’ ningu tondolo munduku pilku yu

lombili andoringine LLasirasi yu kepe “Tamili.” ningu langi niringi.

¹² „Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Omba Purumu mele, pilingí uluma tengendo kolea aili Jerusalleme sukundu sukundu ongo maku toko moloringi. Yesusi „bonongo mele kolea kanga Betani LLasirasinge ulkena molorumu.“ Pe ipulueli oukundu yu Jerusalleme ombá orumu mele kanu yambo maku toko moloringimene pilkulie niringimuni,

¹³ enene kipiyala gomo mare langoko mengo puku, aulkena Yesusi lingí pukulie tondolo mundukulie ningindu:

“Kinié olio lipe taponjimbe ye peangamo okomo. Pulu Ye Yawene lipe mundurumuna yunge kongonomo tenjimbe okomo yemo* molopa konjipili.**

„Olio, Isirele yambomanga ye nomi kingimu*** molopa konjipili.”

niliku puringi.

¹⁴ Yesusi kongi dongi te kanopa lipe, ola pupe bulu mingine molopa „orumu“. Aku terimu kinie Pulu Yemonga bokuna ungu te, pe wendo ombá koronga ou niringi mele, wendo orumu. Aku ungumu i sipe:

¹⁵ ‘Jerusalleme yamboma, pipili naa kolayo. Enenga ye nomi kingimu kongi dongi walo tengah bulu mingine molopa okomo kanai.* nirimu mele bokuna molemo.

¹⁶ Ou Yesusi naa tangi ene kinie molorumu kinie yu lombili andolimene* kanu ulumanga pulumu naa piliringi, pe mindi piliringi. Pe Yesusi yu yambomane toringi Pulu Yemone yu kelepa

mulu koleana olando lipe yu tepa konjirimu kinie ene kanu uluma, ou yu mulu koleana naa pupili wendo orumu, kelko pilkulie, Yesusi mana manie naa opili Pulu Yemonga bokumuni yundu pe wendo ombá mele ou nimbe sirimu molemo mele pe yambomane yu kinie teringi mele kepe yuni terimu mele kepe piliringi.

¹⁷ Yambomane Yesusi aulkena we naa lipuringi. Ou kolea kanga Betani LLasirasi kolopa ono koleana perimu kinie Jesusini yu topa makinjirimu yambo maku toko moloringimene kanoringi.* Kanu yambomane kanu ulu tondolomo Jesusini terimu kanoringi mele temanemo andoko toringi.

¹⁸ Yambomane yu Pulu Yemone lipe mundurumu, yu kinie tapu toko molembele mele lipe ora sirimu kanu ulu tondolo terimumu* pilkulie yu aulkena lingí puringi.

¹⁹ Kanu kinie Parisi yemane* aku teringi kanokolie enene enenga ailimendo ningindu: "Enene yu toko manie mundungí teringi telemele mele manda naa tekemo kanayo. We yamboma pali puku yu lombili pukumili kanai." niringi.

²⁰ Pulu Yemone Juda yambomanga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele,* pilingí uluma tengé walema wendo ombá terimu kinie yamboma 'Pulu Yemo popo tonjipu yunge imbi ambolopo ola linjemili.' ningu Jerusalleme puringi kanu yambomanga mare Giriki yambo** mare ene pea puringi.

²¹ Kanu Giriki yamboma kolea Gallilli disiriki lerimu kolea Besaida taono ye Pillipu moloru-

muna ongo mawa tekolie ningindu: "Ailimu, olio Yesusi kanamili." niringi.

²² Niringi mele Pillipuni pilipelie anju pupe Enderu nimbe sirimu. Kanu kinie Yesusi lombili andoli ye Pillipu kinie Enderutolo elte pukulu Yesusi ningu siringili.

²³ Yesusini pundu topa yu nondopa temba mele nimbe sipelie nimbendo: "Manie Omba Mana Ye Au Lerimu Yemo* altopa pupe yunge kolea peangana molopa konjimbe walemo** wendo omu.

²⁴ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Langi mongo naa kolomu liemo yuyu telu mindi we lemba. Nakolo yu kolopa mana manie pemu liemo poka topa wendo omba mongo aisili tomba.* 'Aku sipela na naa kolondu liemo nanga yambo aisili naa molonge, nanu manjipu molombo.'**

²⁵ "Yambo te ya mana 'Na molopo konjipu, na nondopo naa kolambo.' konopu lemo yambo te yu kolopalie kolea kerine mindili nomba molopa mindi pumbe. Nakolo yambo te na lombili andopa nanga kongono tenjimbendo 'Na ya mana mindili nombo molombo mandala, kolombo mandala.' konopu lemo yambo te yu pe kamu kamu molopa konjipe mindi pumbe.

²⁶ Yambo nanga kongono tenjilimo yambo te yu na lombili andopa na telio mele tepili. Na yamboma lipu taponjipu, Pulu Yemonga ungumu enendo nimbu simbundu mindili nombo molio molombo mele kanu yambomone aku sipe nanga kongono tenjipili. Kanu kinie na molombo koleana nanga kendemandemo kepe pea tapu

topo molombolomo. Yambo te nanga kongono tenjipe molomu liemo pe Tarane kanu yambomonga imbi ambolopa ola linjimbe.” „nirimu.”

²⁷ „Aku nimbeline Yesusini ungu te pea nim-bendo:”

“Yambomane na tongemonga kinié na mini wale pupemo. Nambolka nimbunje? Tarando “Tara, kinié na ulu pulu wendo ombá okomomo ‘Naa wendo opili.’ ni.” niembonje? Molo. Na ‘I ulu pulumu wendo opili.’ nimbu orunduna aku sipu paa naa nimbú.

²⁸ Tara, nunge imbi ‘Ola pupili.’ ni.” nirimu.

Kanu kinie ungu te mulu koleana wendo ombalie nimbendo: “Nu terinu telenomonga nanga imbimu koronga ola purumu. Pe kinié tenimunge kamu ola pumbe.” nirimu.

²⁹ Maku toko moloringi yambomane aku ungumu pilkulie niringimuni, “Mulu topamo.” niringi.

Marene ningindu: “Mulu koleana angello tene yundu ungu te nimu.” niringi.

³⁰ Yesusini nimbendo: “I ungu wendo omumu na ‘Lipu taponjembo.’ nimbe i ungumu naa nimu. ‘Ulu pulu wendo ombá okomomo wendo ombá kinie ene konopu enge nipili molangi.’ nimbe i ungumu nimu.

³¹ Kinié Pulu Yemone ma koleana yamboma mongo lipe simbe walemo nondopa wendo ombá tekemo. Na kolombo kinie ma koleamo nokolemo ye nomi Setenenga tondolomo manie pumbe.*

³² Nakolo na liku ola monjingí kinie* na molombona yamboma pali "Wai." nimbú." nirimu.

³³ (Yuni "Na liku ola panjingí." nirimumunge 'Na 'Kolopili.' ningu unju perana uku toko ola panjingí yunge lombili andolime piliengi!' nimbe yuni aku nirimu.)

³⁴ Yuni aku nirimumunge yambo maku toring-imene ningindu: "Pulu Yemonga bokuna* 'Pulu Yemone olio "Nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu." nimbe mako torumu ye nomi Kirasimu** ombalie kolou naa kolopa alieli molopa mindi pumbe.' nimbe molemo kanumu pilipu molemolo.*** Akumunge nuni "Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Yemo liku ola monjingí." nikinu akumu nambe teko nikinuye? 'Manie Om̄ba Mana Ye Au Lerimu Ye' nikinumu naeye?" niringi.

³⁵ Kanu kinie Yesusini enendo nimbendo: "Wale layekolo pa telimu ene kinie molomba.* Akumunge kinié pa tenjilimu ene kinie molemo kinie ene pangí. Pe ene sumbulumuni pipi naa sipili. Yambo sumbulu tolíne pulimo yambomo pulimo aulkemo kanopa imbi naa silimo.

³⁶ Kinié pa telimu ene kinie molemo kene 'Olio pa telimunge yamboma molamili.' ningu 'Pa telimu sike.' ningu tondolo munduku piliengi!" nirimu.

Unguma nimbe pora sipelie nirimumuni, 'Na naa kanangi.' nimbe Yesusi yamboma mundupe kelepa tenga pupe lopi tepurumu.

³⁷ Yesusini 'Pulu Yemone yu 'kongono ten-jipili.' nimbe lipé mundurumu, yu pea tapu

toko moloringili mele, lipe ora sirimu ulu tondolo aisili* terimu yambomane kanoringi nakolo ou kepe, kanoringi kinie kepe, "Yu sike Pulu Yemone lipe mundurumu yemo." ningu tondolo munduku naa piliringi.**

³⁸ Pulu Yemone ungu umbu tonjirimuma pilipe yamboma nimbe sirimu ye Aisayane ou nirimu mele pe kamu wendo ombámonga enene aku siku ningu naa piliringi. Aisayane nimbendo:
 "Ailimu, olione nimbu sirimulu unguma
 naene 'Sike nikimili.' nimbe pilimuye?*
 Ailimuni yunge tondolomo nae lipe ora sir-
 imuye?"**
 nirimu.

³⁹ Aisayane aku nirimu akumunge ene Yesusi molemo nilimo mele 'Sike.' ningu tondolo munduku pilingí aulke te naa lerimu. Aku ningu pilingí aulke te naa lerimumunge Aisayane ungu te pea nirimu, yuni bokuna torumu molemo, akumu i sipe:

⁴⁰ "Pulu Yemone enenga mongoma pipi sinjipe,
 enenga konopuma pipila sinjilimo.

Pulu Yemone nimbendo:

"Nane ene tepo konde naa liembo kene
 ene mongone naa kanoko,
 konopuni melte naa pilku,
 konopu alowa teko na moliona naa wangí."
 nimbeline enenga mongo konoputolo aku sipe
 terimu."*

Nirimu.

⁴¹ Aisayane Yesusinge tondolomo kanopalie*
 yuni Yesusinge aku sipe ninjirimu.

⁴² Sike Juda ye aili aisilini Yesusi molemo nilimo mele 'Kolo tokomo. Aku yemo naa molemo.' ningu piliringi nakolo enenga ye aisilini 'Yu aku yemo sike ombo molemo.' ningu tondolo munduku piliringi. Nakolo ene Parisi yema* pipili kolkolie, 'Yu sike.' nimbu tondolo mundupu pilimolo mele nimbu para simulú kinie Parisi yemane Pulu Yemonga ungumu maku topo pilimolo ulkemanga 'naa wai.' ningu kamu makoronge.' ningu pilkulie, ningu para naa siringi.

⁴³ Ene 'Pulu Yemone kapi nimbé kinie papu.' ningu naa pilku, 'Yambomane olio kapi ningí kinie papu.' ninguaku siku we molko, yu 'Sike.' ningu tondolo munduku piliringi mele ningu para naa siringi.

⁴⁴ Kanu kinie Jesusini tondolo ru nimbeline nimbendo: "Yamboma 'Na molio nilio mele sike.' ningu tondolo munduku pilimele yamboma na manjiku 'Sike' ningu tondolo munduku naa pilimele. Na lipe mundurumu yemo kepe 'Sike' ningu tondolo munduku pilimelela.*

⁴⁵ Yambo 'Na sike.' ningu tondolo munduku pilimele yambomane na kanolemele akumu na lipe mundurumu yemo kanolemelela.*

⁴⁶ Yambo tene 'Na molio nilio mele sike.' nimbe tondolo mundupe pilimbe yambo te sumbulu toline naa molopili.' nimbu na ma koleamanga pali pa tenjilimu ma koleana orundu.*

⁴⁷ "Nakolo yambo te nanga ungumu pilipelie tengenjiye naa temu liemo nane yu kote naa tenjimbu. Nane mana yambomanga kote pilipu 'mindili nongo molangi.' nimbu naa orundu

kanumu. 'Ene lipu taponjipu mindili nolemelka aulkena wendo lipu, na kinie molko konjingí aulkena lipu monjimbu.* nimbú orundu.

48-49 Yambo te na bulu sipe nanga unguma 'Sike.' nimbe naa pilipe limbe yambomo kotena pilipe apurumbe mélemo pelemo. Mulu ma pora nimbé wale kinie ungu nimbu silio ungumane yu kote tenjimbe. Na nanu konopuni pilipulie i unguma naa nilio. Tarane na lipe mundurumuna orundu yemone "Ni." nilimo mele pilipulie niliomonga, nilio ungumane kanu yambomo kote tenjimbe.

50 Na pilkiru, 'Tarane "Ni." nimuna nilio ungumuni yamboma alieli molko konjiku mindi pungí ulu pulumu silimo.' nimbu piliomonga yuni "Aku siku ningu si." nilimo mele nimbu silio." nirimu.

13

1 „Juda yambomane ponie tengə tengə kolea aili Jerusalleme ongo akuna suku, Pulu Yemone enenga anda kolepalime Naa Topa We Om̄ba Purumu mele pilingindu kongi sipisipi nonge walemo opali mele wendo ombá terimu.* Yesusi yu nondopa ma kolea mundupe kelepa Lapa molorumuna pumbe yu kinié mele pilirimu.** Yuni yunge mana moloringi yamboma konopu monjipe molorumu mele pe kinié kepe yu kolombando ene kamu paa konopu monjipe kolorumu.

2 Yesusi yunge opa tou yema Saimono Isikeriote malo Judasini lipe simbe ungumu „kurmanga nomi, depelemone* Judasi yunge konopuna koronga panjinjipili,** Yesusi kinie yu

lombili andolime kinie ipupini langi nongo moloringi.***

³ Yesusi pilipelie, Lapane melema pali yu "Nokoi." nirimu, yu Pulu Yemo mundupe kelepa manie orumu, altopa Pulu Yemo molombana olando kelepa pumbe terimu mele pilipe molorumu.

⁴ Aku sipe pilipelie, yu langi nongo moloringimu mundupe kelepa ola angilipelie yunge ola wale pakoli pakorumumu kulupe wendo lipe nosipe, kendemandemane yambomanga kimbu kulumiye tonjingindu teringi mele* yuni aku sipe kangi kulu toli mûlu te lipe panjipelie nirimumuni,

⁵ pellete tengä no ondo lepa mundupe yu lombili andolimenga* kimbuma pulu monjipe kulumiye tonjipe kulu toli mûlumu porona panjirimumuni kulu tonjirimu.

⁶ Kulumiye topa kulu tonjilipe ombalie Saïmono Pita molorumuna orumu kinie Pitane yundu nimbendo: "Ailimu, nuni nanga kibumu kulumiye tonjini tekenoye? Paa manda molo!" nirimu.

⁷ Jesusini pundu topa yundu nimbendo: "I tekero mele nu kinié naa pilkinu nakolo pe pilini." nirimu.

⁸ Pitane yundu nimbendo: "Nu nanga ye ailimu kene kinié kepe pe kepe nuni nanga kimbutolo kulumiye paa naa tonjini, molo." nirimu.

Jesusini nimbendo: "Kulumiye naa tonjindu liemo nu kinie na kinie pea tapu topo naa molombolo." nirimu.

9 Yesusini aku nirimuna pilipelie Saimono Pitane , ‘Kimbu ki kepe kangime pali kulumiye tonjimbe kinie paa kamu kamu pea tapu topo andombolonje.’ konopu lepalie, nimbendo: “Ailimu, aku temba kene kimbu mindi molo! Kimbu ki kepe kangime pali kulumiye tonji!” nirimu.

10 Yesusini nimbendo: “Yambo te yunge kangime pali kulumiye topalie pe yu kolea tengah pulimo kinie yunge kimbuna ma angilimoma kelepa kulumiye tolemo kinie yu kangime pali altopa kake telemo. Kinié ene kake tepili molemele, nakolo ene pali molo.” nirimu.

11 Yuni pilipelie ‘Ene molemelemanga ye tene na lipe nanga opa touma simbe tekemo.’ nimbe pilipelie ‘Kanu yemo konopu kalaro molopili molemo.’ nimbendo ungu iku topa “Ene pali kake tepili naa molemele.” nirimu.

12 Kanu kinie yuni enenga kimbuma kulumiye topa pora sinjipe, yunge ola wale pakolimu lipe pakopa kelepa manie molopalie nirimumuni, ene walsipe pilipelie nimbendo: “Nane kinié enenga tenjindumunge ulu pulumu enene pilkimiliye?

13 Enene na imbi lelkolie “Ungu Mane Silimu” nilimelela, “Ailimu”* nilimelela. Aku imbitolo papu lemele, na aku sipu moliomo.

14 Na enenga Ailimu molopo enenga Ungu Mane Silimu molio nakolo pe kinié kendemande koropamane telemele mele tepo enenga kimbuma kulumiye tonjindu kene ene kepe ‘Kendemande koropama mele molamili.’ ningu anju yando eneno kimbu kulumiye tonjengila.*

¹⁵ I ulu pulumu nane ‘Ene teangi.’ nimbu lipu ora sindu kene enene aku siku pe pe kepe teangi. ‘Kimbumundu mindi naa nikiru. ‘Ene ‘Yambo peangama molopolie yamboma lipu naa taponjimulú.’ naa ningu, ‘Kendemandema mele molamili.’ ningu molangi.’ nimbu i ulumu tendu.」

¹⁶ “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Kongono tenjili yambo tene yunge nokoli yemo ‘Manie mele pupili.’ yu ‘Ola mele pambo.’ manda naa nimbé.* Yambo kongono pupe tenjilimo yambo tene ‘Yu kongono pupe tenjipili.’ nimbe mundulimo yambomo ‘Manie pulimo.’ yu ‘Olandopa mele molemo.’ manda naa nimbé kene na enenga ailimu molopolie enenga kongono keri te tenjindu aku mele ene yambo lupemangaaku siku kongono tenjengila.

¹⁷ Enene i unguma pilku konjikulie nikiru mele tengé kinie ene molko konjiku konopu singí.” nirimu.*

¹⁸ “Nane “enendo” nikiru akumu enendo pali naa nikiru. Nane enenga konopuma kanopolie ‘Nanga yema molangi.’ nimbu ou mako torundu,* nakolo ‘Pulu Yemonga bokuna ungu te molemo mele aku sipe wendo opili.’ nimbu nane enenga ye te mako torundu. Aku ungumu molemo mele i sipe:

“Na kinie pea ga nombo molemolo ye te na kinie opa tou molomba.”**
nilimo.

¹⁹ “ ‘Aku ulumu wendo ombá kinie ‘Na sike ou molorumu, kinié molopa mindi pulimo yemo.’* ningu tondolo munduku piliengi!’** nimbu aku

ulumu ou wendo naa opili nane aku ungumu ene nimbu sikiru.

²⁰ Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Yambo te “Nanga kongono tenjipui.” nimbu lipu mundulio yambomo kolea tengen pupe yambo te molemona pulimo kinie ‘Papu okono. Pea molambili oi.’ nilimo yambomone na kepe ‘Pea molambili oi.’ nilimola. Kanu kinie kanu yambo nando “Pea molambili oi.” nilimo yambomone na lipe mundurumu ye Tara kepe “Pea molambili oi.” nilimola.” nirimu.

²¹ Yesusini aku nimbeline nirimumuni, yunge konopumu paa umbuni terimuna yu lombili andoli yemando nimbe sipelie nimbendo: “Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Ene molkomele yemanga tene na lipe nanga opa touma simbe.” nirimu.

²² Yuni aku nirimuna pilkulie lombili andolime eneno anju yando kumbikerena nemo nemo ningku kanokolie ‘Naene aku tembamondo nikimunje?’ konopu leringi.

²³ Enenga ye te, kanumu Yesusini paa konopu monjirimu,* aku yemo Yesusi molorumuna nondopa molorumu.

²⁴ Akumunge Saimono Pitane aku yemondo olo topa kiyongo nimbeline nimbendo: “Yu naendo nikimunje? Walsiku pili.” nirimu.

²⁵ Kanu kinie lombili andoli kanumu Yesusi molorumuna nondopa pupe molopalie yundu komuna olo topalie nimbendo: “Ailimu, naendo ninuye?” nirimu.

²⁶ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane langi te lipu simbu ye akumundu nindu.” nirimu. Aku

nimbelie langi te lipe Saimono Isikeriote malo Judasi sirimu.

²⁷ Yesusini langi sirimumu Judasi lirimu kinie yunge konopuna ,kurumanga nomi, Setene* sukundu purumu kinie Yesusini yuntu nim-bendo: “Nuni ulu teni tekenomo welea puku tepui.” nirimu,

²⁸ nakolo langi pea nongo moloringi yema Yesusini Judasindu ungu nirimumunge pulumu naa piliringi.

²⁹ Judasini enenga kou walemo nokonjil-imomonga marene pilkulie, ‘ ‘Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele* pilimulundu langi nomolo mare pupe topo topa lipupili.’ nimbe nikimunje molo ‘Yambo koropama lipe taponjipe kou te pupe sipupili.’ nimbe nikimunje.’ konopu leringi.

³⁰ Judasi langi sirimumu lipelie walsikale ombo pena purumu. Ombo pena purumu kinie kolea sumbulu topa pepili ombo pena purumu.

³¹ Judasi Isikeriote pena purumu kinie Yesusini we lombili andoli ulkena pea moloringimendo nim-bendo: “Kinié Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemonga imbimu paa olandopa molomba tekemo.* Kanu kinie yunge imbi paa olandopa molombamonga Pulu Yemonga imbimu kepe paa olandopa molomba.

³² Kanu kinie Manie Ombo Mana Ye Au Lerimu Yemonga imbi paa olandopa molombamonga Pulu Yemonga imbimu paa olandopa molomu liemo* Pulu Yemone kanu yemonga imbimu kinie ‘peatolo paa olandopa molopili.’ nimbé. Aku nimbémo paa nondopa isili mele nimbé.

³³ “Nanga ambolangoma, na ene kinie layekolo moltkoro. Pe enene na koroko kelenge. Juda ye ailime ou aku sipu nindu mele kinié* enendo aku sipu nimbu sikiru. Na pumbu tekero kolea akuna ene manda naa onge.”** „nirimu..”

³⁴ “Nane ‘ene teangi.’ nimbu ungu mane kondengamo ene nimbu sikirumu: Ene anju yando konopu monjengi. Nane ene konopu monjindu mele ene anju yando aku siku konopu monjengila.

³⁵ Ene anju yando konopu monjíngi liemo aku siku tengen kinie we yambomane kanokolie ‘Ene nanga lombili andolime molemele.’ ningu kanonge.” nirimu.

³⁶ Saimono Pitane yu walsipelie nimbendo: “Ailimu, nu tena puniye?”* nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: “Na pumbuna nu isili ou manda naa oni. Nakolo pe nu sike lombili oni.” nirimu.

³⁷ Pitane walsipelie nimbendo: “Ailimu, nu puni aulkena na isili ou nambemuna manda lombili naa omboye? Na nu lipu taponjipu kolondu liemo mandala.” nirimu.*

³⁸ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nu sike na liku taponjiku koloniye? Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Kera gulta ou ko naa topili nuni „pipili kolkolie, wale yepoko nando kolo toko “Yu naeye? Na naa kanolio.” nini.” nirimu.

14

¹ Yesusini yunge lombili andolimendo kelepa nimbendo: “Ene konopuna umbuni tepili mini wale munduku naa molayo. Pulu Yemo ene ‘Lipe

taponjimbe.' ningu tondolo munduku piliengi! Nane ene 'Lipe taponjimbe.' ningu tondolo munduku piliengila!

² Nanga Taranga ulkena suluminia aisili lemo. Naa lelkanje nane enendo "Naa lemo." nimbu, nimbu silke. Nakolo sike lemomonga nane enenga molonge koleamo pupu tepo mimi ten-jipukuru.*

³ We naa la tenjimbu. Enenga molonge koleamo pupu tepo mimi tenjipulie nimbumuni, pe na molombona 'Ene pea molamili.' nimbu ene ombo limbu.

⁴ Pumbu koleamonga aulkemo ene kanolemele." nirimu.

⁵ Lombili andoli ye Tomasini yundu nimbendo: "Ailimu,* nu puni koleamo olio naa kanolemolo. Pe kinié olio aku koleamonga aulkemo nambe tepo kanolemoloye?" nirimu.

⁶ Yesusini yundu nimbendo: "Na aulkemo, na sike ungumu, na konde molko mindi pungíulu pulumu.* Yambo te Tara molemona pumbendo na molombona mindi manda ombá. Aulke te lupe molo.

⁷ Enene na pilku konjiku molemelkanje Tara pilimelkala. Nakolo kinié nimbu sikiru kinie Tara yu pulu monjiku kanoko imbi sikimili." nirimu.

⁸ Yu lombili andoli ye Pillipuni yundu nimbendo: "Ailimu, Lanie liku ora siyo. Kanopolie olione "Manda." nimulú." nirimu.

⁹ Yesusini yundu nimbendo: "Pillipu, ene wale aisili na pea molemolo nakolo na Tara mele molio naa pilimele lemo. Na kanolemelemane

Tara kanolemele. Pe kinié “Tara liku ora si.” nikinu akumu nambemuna nikinuye?

¹⁰ Na Taranga konopuna sukundu molopo yu kinie tapu topo molio, yu nanga konopuna sukundu molopa na kinie tapu topa molemo, kanumu nane ‘Kolo topa nilimo.’ ningu pilimeleye? Ungu enendo nilioma nanga nanu konopuni pilipu naa nilio. Tara nanga konopuna sukundu molopalie na ulu telioma yuni yunge mindi telemo.

¹¹ “Na Tara kinie konopuna sukundu molio, yu na kinie konopuna sukundu molemo.” nikiru akumu ‘Sike nikimu.’ ningu tondolo munduku pilieyo. Molo ungumu mindi pilkulie ‘Sike nikimu.’ ningu we naa pilíngi liemo nane ulu telioma kanokolie ‘Tarane manda telemo ulu tondoloma mele mindi nane sike aku sipe telemo.’ ningu kanokolie “Tara kinie na kinie ye telumu molembolo.” nikiru ‘Sike nikimu.’ ningu tondolo munduku piliei.” nirimu.*

¹² “Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Nane molio nilio mele ‘Sike nikimu.’ ningu tondolo munduku pilingí* yamboma nane ulu tondoloma telio mele aku yambomane aku siku tengela. Nakolo nane ulu tondolo terindumu layetolo mele terindu. Kinié Tara molemona pumbumunge enene tondolo aisili mele tenge.

¹³ Nanga imbi lelko ,‘Nanga ningu tenjirinumunge nu molenona ombo mawa tekero.’ ningu,* ulu te na mawa tenge ulumu nane tembo. ‘Malone Lapanga imbi ambolopa ola linjipili.’ nimbu naaku siku mawa tenge mele pilupulie tembo.

14 Nando ulu te molo mele te nanga imbi lelko mawa tengi liemo nane mawa tengi mele pali tembo." nirimu.

15 Yesusini ungu te pea nimbendo: "Enene na konopu monjíngi liemo nanga ungu mane silioma pilku liku tengi.*

16-17 Aku tengi kinie nane Tara enenga nimbu mawa tenjimbu kinie yu Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjili te lupe 'Ene kinie kamu molopili.' nimbe akumu ene simbe. Yu Sike Unguma Lipe Ora Sili Minimu. We yambomane yu naa kanoko yu naa pilimelemonga kanu yambomane yu yando manda naa lingí. Nakolo na lombili andolime, yu ene kinie molemo, pe enenga konopuna molombana* enene yu pilku imbi silimele.

18 "Ene mundupu kelepo pupulie nimbumuni, nane 'Ene eneno ambolango kolu muluma mele molangi.' nimbu naa tembo, molo. Kelepo ene molongena ombó.

19 Pe nondoko we yambomane na kamu naa kanonge. Nakolo enene na kanonge. Na konde molopo mindi puliona ene kepe konde molko mindi pungí.

20 Aku enamonga enene pilkulie, 'Na Taranga konopuna sukundu molio mele kepe, ene nanga konopuna sukundu molemele mele kepe, na enenga konopuna sukundu molio mele kepe' pilingí.

21 Yambo te yu nane "Teai." nilio ungu manema pilipe molemo yambomo yuni na konopu monjilimo. Yambo tene na konopu monjilimo yambomo Tarane kanu yambomo konopu

monjimbe. Nane kanu yambomo konopu monjipulie ‘Na pilipu molio mele pilipili.’ nimbu yu molombana ombo teluna kopu tepo molopolie molio mele lipu ora simbu.” nirimu.

22 Yesusini aku nirimu kinie yu lombili andoli ye ‘Judasi’ nili te, Judasi Isikeriote molo, Judasi te lupe, yuni Yesusi yundu nimbendo: “Ailimu, nuni olio manjipu “lipu ora simbu.” nikinu, we yamboma nambemuna “Naa lipu ora simbu.” nikinuye? Nambe tekolie aku teniye?” nirimu.

23 Kanu kinie Yesusini pundu topa yu lombili andolimendo nimbendo: “Yambo tene na konopu monjimu liemo yuni nanga ungu manema pilipe lipe temba. Kanu kinie kanu yambomo nanga Tarane konopu monjipelie Tara kinie olto ‘Yu pea teluna molamili.’ nimbulu yu molombana ombolo.

24 Na konopu naa monjilimo yambomone nanga ungu manema pilipe lipe naa telemo. I nikiru pilkimili ungumu nanga molo. Tarane na lipe mundurumu yemonga ungumu mindi.” „nirimu.”

25 “Na ene kinie molopolie i unguma pali nilio.

26 Nakolo na nondopo tembomonga Tarane Ene Lipe Taponjilimu yando lipe mundumbe. Akumu Mini Kake Telimu. Mini Kake Telimu yuni ene unguma pali mane sipe nimbé; nane enendo nirindu unguma pali te komu singí kinie aku ungumu altopa nimbe simbe.

27 “Na ene nondopo mundupu kelepo pumbudu, “Ene konopu pe nipili molangi.” nimbu isili ou nikiru. “Na konopu wayongo sipu molio mele ene konopu wayongo siku molangi.”

nikiru. Nanga ungumu naa pilimele yamboma konopu wayongo silimele mele lupela; na konopu wayongo silio mele lupela. Nanga ungumu naa pilimele yamboma walse konopu wayongo siku walse mini wale munduku telemele. Nakolo ene na lombili andolime, "Na alieli konopu pe nipili molio mele ene alieli konopu pe nipili molangi." nikiru kene ene walse kepe konopu umbuni tepili naa molko mini wale naa munduku konopu wayongo siku mindi molangi.*

28 "Nane ou nindumu ene piliengi. "Na ene mundupu kelepo pumbu. Pe altopo ene molongena yando ombó." nindu piliengi kanumu. Tara yu olandopa na maniendopamonga enene na konopu monjilimelkanje na Tara molemona pumbumunge ene konopu silimelka.*

29 Nane enendo "Pupulie kelepo yando ombó." nikiru ungumu pe wendo ombá kinie ' 'Sike nirimu.' ningu tondolo munduku piliengi!' nimbulie ou naa pupulie tembo mele enendo nimbu sikiru.

30 "Ya ma koleamo nokolemo ye nomi 'Setene' okomona nane pe ene kinie ungu aisili altopo naa nimbú. 'Na mana molombo walemo pora nikimu. Yuni na 'Tangi.' nimbe okomo, nakolo na naa nokolemona uluri we manda naa tembambo.* 'Nane 'Yuni na uluri tepili.' nindu liemo na manda temba. We manda naa temba.,

31 Nakolo ' 'Mana yambomane pali na Tara konopu monjilio.' ningu piliengi!' nimbu Tarane nando "Tei." nirimu ungu manema pali pilipu lipu tembo." ,nimbe Yesusini nirimu.,

„Aku nimbelie, “Manda nikiru kene kinié pamili wai.” nirimu.

15

¹ „Jesusini yu lombili andolimendo nim-bendo: „

“Na unju waene sikemo.* Tara yu unju waene ponie nokolemo yemo.

² Tarane nanga unju kola mongo naa tolemoma pali langopa wendo limo.* Kola mongo tolemoma pali ‘Peanga tepa angilipe kamu mongo aisili topili.’ nimbe yuni akumanga mele kerime langopa wendo lipe tepa mimi telemo.

³ “Na lombili andolime, ene ungu nimbu silio kanumuni „enenga konopuna kalaro molorumuma kulumiye tonjimuna, ene „konopu, kake tepili molemele.

⁴ Unju kolama paka kapola telemo kinie unjuna kapola angilipe mongo tolemo, aku siku ene na kinie tapu toko molko, na ene kinie tapu topo molombo kinie ene kapola molko ulu pulu peangama tengen. Kola te kerepa manie omba lemomo altopa mongo naa tolemo. Kola unjuna ola paka tepa angilimomo yu mongo tolemo. Aku siku ene na pea ‘Tapu topo molamili.’* naa níngi liemo ene “Teai.” nilio mele manda naa teko nanga kongono manda naa tenjingí.

⁵ “Na unjumu, ene kolama. Kola paka tepalie unjuna angilipe mongo tolemo mele ene na kinie tapu toko molko na ene kinie tapu topo molopo aku temulu liemo nane “Teai.” nilio mele ene manda teko nanga kongono kapola tenjingí. Ene na munduku kelko ene na kinie tapu toko naa

molongi liemo nanga uluma ene manda naa
tenge.*

⁶ Unju kola langoko wendo liku ele tekolie,
kolemo kinie aku kolama liku maku toko tepena
kalemele kinie nolemo. Aku sipela, yambo te na
kinie tapu topa naa molopalie ulu peangama naa
temu liemo unju kola kololime telemele mele yu
aku siku tengen.

⁷ “Ene na kinie tapu toko molko nanga unguma
enenga konopumanga pepili pilku liku molongi
liemo ulu te ‘Teamboa!’ ningu, ungu te ‘Piliem-
boa!’ konopu lelko, melte molo tombamo ‘Liem-
boa!’ ningu, aku siku pilkulie Tara kinie ungu
ningu mawa tengen mele yuni tenjimbemo.*

⁸ Ene nane “Teai.” nilio mele paa teko konjiku,
nanga kongono paa teko konjingí kinie aku siku
tengemone Taranga imbi ambolko ola linjingí
molomba kepe, ene tengen mele yambomane
kanokolie ‘Ene paa sike Yesusinge lombili an-
dolime* molemele.’ konopu lengela.” „nirimu..”

⁹ “Tarane na konopu monjilimo mele nane
ene konopu monjilio. Nane ene ‘Kamu konopu
monjipili.’ ningu molayo.

¹⁰ Tarane nando “Tei.” nilimo ungu manema
na tepo moliomonga yuni na kamu konopu mon-
jilimo mele enene aku siku nane “Teai.” nilio
ungu manema pilku liku tengi liemo aku siku
tengemonga nane ene ‘Kamu konopu monjipili.’
ningí.

¹¹ ‘Na konopu sipu molio mele ene aku siku
konopu siku konopu kapola pepili molangi.’
nimbu i unguma nimbu sikiru.*

¹² “Nane “Teai.” nilio ungu manemo i sipe: ‘Nane ene konopu monjilio mele enene eneno anju yando aku siku konopu monjengi.’ nimbu nikiru.*

¹³ Yambo tene yunge pulu lemo yamboma konopu monjipelie enenga nimbe kolo wangopa kolonjimu liemo yuni konopu monjilimo mele olandopa, we yambomane konopu monjilimele mele maniendopa.*

¹⁴ “Nane enendo “Teai.” nilio ungu manema tengi liemo ene nanga pulu lemo yamboma molonge.

¹⁵ Kinié nane enendo altopo “Nanga kendemandema.” naa nimbu, “Nanga pulu lemoma.” nilio. Kendemandema enenga nokoli yemone uluma tepa konopu lepa andopa molemo mele ene naa nimbe silimo naa kanoko naa pilimele-monga kinié enendo aku sipu “Nanga kendemandema.” ni naa nilio. „Ye tenga pulu lemoma mindi yemo yu andopa molemo mele nimbe silimo pilimele. Aku pilipulie, nane enendo “Nanga kendemandema.” ni naa nimbu, Tarane nando nimbe sirimu pilirinduma pali ene nimbu sirinduna nane ene “Nanga pulu lemoma.” nilio.*

¹⁶ “Ene eneno na ‘Olionga Ailimu.’ ningu mako naa toringi. Nane nanu ene ‘Nanga yema molangi.’ nimbu mako torundu. ‘Ene puku, “Teai.” nimbü mele teko nanga kongono tenjengi. Aku ulu peanga tengema pora naa nimbe we pepa mindi pupili.’ nimbu nane enendo “Nangama.” nimbu ene mako topo “Na lombili wai.” nirindu. Akumunge Tara

kinie ungu ningu “Olio Aili Yesusinge yamboma molemolo.” ningu* mele te mawa tenge kinie yuni pilipelie mawa tenge melemo ene sipe enenga tenjimbe.**

17 Nane ene ungu mane sipulie “Eneno anju yando konopu monjei.” nilio mele nikiru.”* nirimu.

18 “We mana yambomane ene na lombili andolime kinie konopu keri panjingí kanokolie ‘Ou na kinie konopu keri panjiringi.’ konopu lelko molangi.

19 Ene we yamboma kinie konopu teluna pupili molemelkanje we yambomane ‘ene olionga yamboma’ ningu konopu monjilimelka. Nakolo ene we yamboma kinie ene manga umbu telumu molo. ‘Ene ma koleana uluma munduku kelko nanga yamboma molangi.’ nimbu mako torundumunge we yambomane ene kinie konopu keri panjilimele.

20 “Nane ene nimbu sirindu unguma konopuni pilku molangi. Nane ou enendo nimbundu: “Kongono tenjili yambo tene yunge nokoli yemo ‘Maniendopa molemo. Na yunge olandopamo molio.’ manda naa nimbé.” nirindu kanumu.* Akumunge na mindili liku silimele mele ene kepe aku siku mindili liku singí. Nanga ungumu pilku liku tenge panjilimele yambomane enenga ungumu pilku liku tenge panjingíla.

21 We yambomane na lipe mundurumu yemo pilku imbi naa sikulie, ene nanga imbi lelko kongono tenjingímunge ene mindili liku singí.

22 Na ‚Pulu Yemone lipe mundurumuna, yamboma molemeleno ombo ungu te naa nilkenje

„na liku ai naa siku, bulu silimele mele naa telemelkamonga, ulu pulu keri telemellemonga mongo naa limelka. Nakolo „na sike orundu, ungu nilio mele pilimelemonga, “Ulu pulu keri telemolo mele naa pilimolo.” manda naa ningí.*

23 Yambo te na kinie konopu keri panjilimo yambomone Tara kinie kepe konopu keri panjilimola.

24 Kongono lupe lupema, ou yambo tene ulu tondoloma naa terimu mele nane enenga suku singine ombo naa telkanje enene na liku bulu siku ulu pulu keri telemellemonga mele naa telemelka. Nakolo ulu tondolo terinduma kanokolie kepe Tara olto kinie konopu keri panjilimele.

25 Nakolo enenga ungu mane te Pulu Yemonga bokuna molemo mele wendo ombámonga aku tekemele. Bokuna ungu te molemo mele i sipe:

“Ene na kinie we konopu keri panjilimele.”*
nimbe bokuna molemo.” „nirimu..”

26 “Ene Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjilimu* Tara pea molembelena pupulie lipu mundumbu akumu ombalie nimbemone, nanga ulu telio mele ene nimbe simbemo. I Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjilimu yu Sike Unguma Lipe Ora Sili Minimu, yu Tara molemona molopalie olemo Minimu.

27 Nakolo Minimu yuni manjipe nanga mele-mando naa nimbe simbe. Ene na pea ou pulu monjipu molorumulu mele kinié yandopa mole-molomonga ene kepe nanga ungu anju ningu sili yema molemelela.”* „nirimu..”

16

¹ “ ‘Enene na munduku kelko lou naa leangi.’ nimbu i unguma nikiru.

² Yamboma maku toko Pulu Yemonga ungu pilimele ulkena yemane ene “Sukundu naa wai!” ningu makoronge. Yambomane ‘Pulu Yemonga kongono tenjemili.’ ningu ene nanga lombili andolime toko konjingí walemo sike wendo ombála.*

³ Tara kinie olto pili naa pilimelemonga yambomane ene kinie aku siku teko kenjingi.

⁴ “Nakolo ‘Aku uluma tengen walemo wendo ombá kinie enene ‘A, yambomane olio i siku tengen walemo Yesusini pe wendo ombá nimbe lepi lepi torumu walemo ya sike i wendo okomo lepamo.’ ningu pilku molangi.’ nimbulie pe ombá ene mindili nonge mele, kinié ou lepi lepi topo nikiru. Na ene pea ou molorumuluna ene nimbu naa sirindu.*

⁵ Nakolo na ou mana lipe mundurumumu molemona pumbu tekerona kinié ou naa pupulie enendo nimbu lepi lepi topo sikiru.

“Nane “Kinié pumbu tekero.” nikiru nakolo aku nikirumunge enenga ye tene “Nu tena pukunuye?” ningu naa walsiku pilkimili.*

⁶ ‘Nane “Pumbu tekero.” nikirumunge enenga konopuna sukundu meme kulupi pemuna pilkulie paa kondo kolkolie* aku naa walsiku pilkimili.’ nimbu pilkiru.

⁷ Nakolo na pumbumunge ‘Yu pea altopo tapu topo naa molomolo lemo.’ ningulie enene na kondo naa kolayo. Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: na pumbumunge ene lipu taponjimbu.

Na naa pundu liemo ene Lipe Taponjipe Konopu Enge Sinjilimu naa ombá. Nakolo pundu liemo nane yando ene molongena yu lipu mundumbu pumbu.*

⁸ “Yu yando ombalie nimbémone, ulu pulu kerimenga perelemelemonga pulumu kinie konopuna ulu pulu keri te naa pepa konopu sumbi silimunge pulumu kinie kotemonga pulumu kinie nimbe sumbi sipe, yambomane kanumanga puluma ningu pilku sundulimele mele yuni lipe ora sipe nimbé.

⁹ Na Pulu Yemonga Malo molopo, yuni na lipe mundurumuna mana manie orundu mele pilkulie yambomane na liku su siringi kanu ulumu yu ulu pulu kerimenga pali pulumu Minimuni nimbe lipe ora sipe;

¹⁰ Pulu Yemo kanopa peanga kanolemo ulu pulu peangama lipe ora simbendo na Tara molemona pumbu altoko naa kanongemonga na ulu pulu keri te naa tepo, te konopuna naa pepa konopu sumbi sipe pepili molorundu molio mele lipe ora sipe;

¹¹ ‘Kotemonga pulumu lipu ora siembo.’ nimbe ya ma koleamo nokolemo ye nomi ‘Setene,* mongo lirimumunge Pulu Yemone koronga ‘Kote walemo wendo ombá kinie yu kamu mindili simbu.’ nimbe panjirimu mele lipe ora simbela.

¹² “Nane enendo ungu nimbú aisili we pelemo, nakolo kinié nilkenje ene mindili siku pilimelka.

¹³ Nakolo Minimu, yu sike ungumanga pulumu, yu ombalie nimbemone, yuni ungu sikema pali ‘Pilku konjengi.’ nimbe akuma ene nimbe

simbemo. Yuni yuyu konopuni pilimbe mele naa nimbe simbe. Ungu umbu tonjilimoma komuni pilipelie nimbe simbe. Ulu pe wendo ombá ulumanga ou nimbe simbelia.

¹⁴ Na telio mele kepe molio mele kepe nilio mele kepe aku melemanga yuni pilipelie yando ene nimbe simbe kinie aku sipe nanga imbimu ambolopa ola linjimbe.

¹⁵ Taranga melema pali nangamonga pilipulie nane ‘Minimuni nanga melemanga pilipe yando ene nimbe simbe.’ nikiru.” „nirimu..”

¹⁶ “Nondoko enene na naa kanonge. Pe nondoko kelko na kanonge.” nirimu.

¹⁷ Yu lombili andoli mare* ene eneno anju yando kerepali ningulie ningindu: “Oliondo nikimumu nambolka unguri nimbeline nikimunje? “Nondoko enene na naa kanonge. Pe kelko nondoko na kanonge.” nimbe, “Na Tara molemona pumbumunge aku temba.” nikimu,** nambolka unguri nimbendo nikimunje?

¹⁸ Yu “nondoko” nikimumu nambolka nimbendo “nondoko” nikimunje? Olio naa pilkimulu.” ningu moloringi.

¹⁹ Enene yuntu ‘Walsipu piliemili kene.’ ningu konopu leringi kinie Yesusi yuni pilipelie nirimumuni, yuni enendo nimbendo: “Ene anju yando kerepali nikimili nane nindu mele ene na walsiku pilingindu nikimiliye? Nane “Nondoko enene na naa kanonge. Pe nondoko kelko na kanonge.” nindu kanumundu nikimiliye?

²⁰ Nane ene paa sike nimbu sikirumu: Na tembomonga ene kola teko kondo kolonge. Nakolo we yamboma konopu singí. Na lombili andolime

ene ou kamelena mindili temba nakolo kelko na kanokolie alowa teko konopu singí.

²¹ “Ambore yu ambolango membá walemo nondopa wendo olemo kinie ambolangomone yu peue tolemo kinie mindili nomba perelemo. Nakolo ambolangomo kanopa lipelie yu ou umbuni tepili molemo mele komu sipe yambo konde te mana molombando wendo olemona yu alowa tepea konopu silimo.

²² Ene aku sipela. Ambomane ambolango mengendo mindili nolemele aku siku mele “Na ene mundupu kelepo pumbu.” nikirumunge ene kinié kamelena mindili tepili molemele.* Nakolo amborene ambolango kamu membalie kelepa konopu silimo mele nane ene kelepo kanombo kinie ene konopu singíla. Kanu kinie ene konopu siku molongemondo yamborene ene konopu naa siengi uluri manda naa tengé.

²³ “Kanu kinie na pumbumunge Minimu ombána ungu nikirumanga pulumu pilkulie enene na unguri altoko walsi naa walsingí. Nane enendo paa sike nimbu sikirumu: Tarando melte molo ungu te molo ulu te ‘Mawa teamili.’ ningulie ningimuni, nane enenga nimbu tenjibumunge ‘Nanga yamboma molemolo.’ ningu mawa tengé kinie Tarane mawa teko walsingí melema ene simbemo.

²⁴ Ou enene nanga imbi lelko* melte mawa naa teringi. Mawa teame.** Pe ene konopu paa manda singíndu lingí.” „nirimu..”

²⁵ “Na lombili andolime, nane ene unguma nimbu simbundu taki taki ungu iku mindi tolío. Nakolo pe walse nane enendo aku sipu naa

nimbú. Nanga Tarane ulu telemoma nane sumbi sipu nimbu simbu.

²⁶ Aku walemonga nanga imbi lelko mawa tengé.* Kanu kinie ‘Nane Tara enenga nimbu mawa tenjimbu.’ ni naa nikiru,

²⁷ molo. Enene na konopu monjiku, na Pulu Yemo kinie molopololie ya mana orundu enene ‘Sike aku terimu.’ ningu tondolo munduku pilimelena* Tarane ene konopu monjilimomonga ene eneno yu mawa tengé mele yuyu pilimbe.

²⁸ Ou Tara molorumuna molopo mana manie orundu. Pe kinié kelepo mana mundupu kelepo Tara molemona pumbu.” nirimu.

²⁹ Yu lombili andolimene ningindu: “A, kinié ungu iku naa toko sumbi siku mindi nikinu olio pilipemolo.

³⁰ Nu uluma pali pilku konginjilino. Mele naa pilinomo yambo tene nimbe simbe mele manda molo. Olio aku sipu pilipulie ‘Nu Pulu Yemo pea molkololie mana orunu.’ nimbu tondolo mundupu pilkimulu.” niringi.

³¹ Enene aku niringi kinie pilipelie Yesusini enendo nimbendo: “Na Pulu Yemo pea molopololie mana orundu enene kinié ‘Sike aku terimu.’ ningu kamu pilkimilinje?

³² Pilieme. Wale te wendo ombá, molo, kanu walemo koronga wendo omu lemo, kanu walemonga yambo lupemane ene toko bulu balu singí. Kanu kinie ‘Na nanu molambo.’ ningu na munduku kelko eneno yu mele mele enengaulkendo pungímu. Nakolo Tara pea tapu topo molembolona na nanu naa molio, molo.

33 “Ene ‘Na tondolo munduku pilkulie konopu wayongo siku molangi.’ nimbu kinié ipulueli ene kinie molopolie i unguma nane enendo nimbu sikirumu. Ma koleana ene umbuni tepe mongo aisili ola olemo. Nakolo mana yamboma enge nilimele akumu laye pange telimu, na paa ola, na paa enge nilio. Aku telio kene pilkulie enenga konopukundu tondolo pupili molangi.” nirimu.

17

1-2 Yesusini yu lombili andolimendo aku unguma nimbe pora sipele nirimumuni, mulu koleana olando sipe kanopalie nimbendo:

“Tara, nane tembo ningu panjirinu walemo wendo okomo.* Nuni yambo sirinu yamboma enendo pali nane ‘Konde molko mindi pang.’ nipili.’ ningu, nane mana yamboma pali ‘Nokopili.’ ningu, nunge Marena namba sirinu kene nunge imbi ‘Ola molopili.’ ningu nunge Marenanga imbi ambolko ola linjiyo.**

3 “Konde molko mindi pungí mele i sipe: ‘Nu telumu mindi sike Pulu Yemo.’ ningu pilku, ‘Na nuni ‘yamboma nokopa konjimbe ye te lipu mundumbu.’ ningu mako tokolie na liku mundurunu ye nomi Kirasimu.’ ningu pilku, olto pea tapu toko molemele molonge yamboma konde molko mindi pungí.

4 Nuni kongono na sirinu kanumu tepo pora sindumuni nunge imbi ambolopo ola linjindu.

5 Tara, ma koleamo wendo naa opili nu pea molambili na imbi ola molopa tondolo pupili molorundu kanu mele ‘Kinié na pea kelepo molambili.’ ningu ou molorundu mele ‘Kelepo

naaku sipe imbi ola molopa tondolo pupili pea molambili.' nangu tei." *[nirimu.]*

6 "Mana yambomanga nuni sirinu yema* enendo nu tondolo pulino mele kinie, paa olan-dopa moleno mele kinie, nimbu para sirindu. Ou ene nungema moloringi, pe na sirinu. Ene nunge ungumu pilku liku teko moloringi mele molemele.

7-8 Nuni nando nirimu unguma nane enendo nimbu sirindu kinie, enene kanu unguma pilku likulie nu molorununa wendo orundu pilku konjikulie 'Nuni na sike mana liku mundurunu.' nangu tondolo munduku pilkulie aku siku teko moloringine kinié melema nuni na sirinu melema pali nu molenona wendo olemo enene pilimele.

9 "Enenga nimbu nu kinie ungu nimbu mawa tenjikiru. We mana yambomanga nu kinie ungu naa nimbú, molo. Nuni sirinu yema nunge yema molemelena na enenga manjipu nu kinie ungu nikiru.

10 Nanga melema pali nungemo, nunge melema pali nangamo. Nuni sirinu yema ene molko konjilimelemone na imbi ola molemo.

11 Kinié na nu molenona okoromonga na mana yamboma kinie pea naa molemolo none tekemo. Nakolo yema ene mana yamboma kinie molemele mele molonge.

"Tara Kake Telimu, na nu molonine ombó kinie na sirinu lombili andolime ene eneno mana yamboma pea molonge kinie 'Olto yambo telumu mele molopo konopu teluna pupili

molembolo kanu mele na sirinu lombili andolime ene aku siku yambo telumu mele molko konopu teluna pupili molangi.* ningu nunge tondolo na sirinu akumuni ene nokoyo.

¹² Na ene pea molorumulu kinie nunge tondolo na sirinu akumuni* nane ene 'ulu te naa tepili.' nimbu nokorundu. Nane ene tapu terindu kinie ulsu pupe yamboma mindili nonge koleana pulimo aulkena naa purumu.** Ye telumu mindi, nunge boku tonjiringi ungu te wendo ombándo yamboma mindili nonge koleana pumbe telemo yemo mindi ulsu molopa nombá koleana pulimo.***

¹³ "Kinié nu molenona okoromonga na konopu sipu kamele akopo molio 'Aku mele ene aku siku konopu peanga panjiku molangi.' nimbu ou na olando naa ombolie ya ma koleana molopo i unguma nikiru.*

¹⁴ Nunge ungumu ene sipu pora sirindu. Na ya ma koleamonga ye te molo,aku siku ene ma koleamonga yema molola. Oltonga yema molko oltonga ungu manema pilku liku telemelena mana uluma manjiku pilku telemelena yambomane ene konopu keri panjiku ene kinie opa touma molemele.

¹⁵ 'Ene ma koleana wendo li.' nimbu mawa naa tekero. Nakolo ''Ya mana oltonga kongono tenjiku molonge kinie, ulu kerimenga pali ulu pulumu pelemo 'kuru, muni* ene kondi topa tepe naa kenjipili.' ningu nokoi.' nimbu i enenga nimbu mawa tekero.

¹⁶ Na ma koleamonga yemo naa molio mele ene ma koleamonga yema naa la molemele.

17 “ ‘Ungu sikemone ene nunge manjiku molko ye kake telime molangi.’ ningu teyo. Nunge ungumu ungu sikemo.

18 Nuni na ma koleana liku mundurunu mele nane ene ma koleana lipu mundurundula.

19 ‘Ene konopu kake tepili molko nunge ningu manjiku molangi.’ nimbu na ‘konopu kake tepili nunge nimbu manjipu molambo.’ nimbu molio.”* nirimu.,

20 “Nane nanga lombili andolimenga manjipu mawa naa tenjikiru. Pe enene ungu ningu singime ‘Na sike nunge malo ya mana liku mundurunu.’ ningu tondolo munduku pilingi* yambomanga kepe mawa tenjikiru.

21 ‘Tara, nu nanga konopuna moleno, na nunge konopuna molio mele aku siku kanu yamboma pali yambo telumu mele konopu teluna pupili molangi.* nimbu aku sipu enenga mawa tenjikiru. ‘Ma koleamanga yambomane pali ‘Nuni na liku mundurununa orumu.’ ningu tondolo munduku piliengi!’ nimbu ‘kanu yamboma olto kinie yambo telumu mele konopu teluna pupili molamili.’ nimbu aku sipu mawa tenjikiru.

22 Nuni na ‘Imbi ola molopili.’ ningu sirinu ulumu nane ene sirindu. Akumu ‘Olto konopu teluna pupili molembolo mele ene aku siku konopu teluna pupili molangi.’ nimbu ene sirindu.*

23 ‘Ene paa kamu konopu teluna pupili molangi.’ nimbu aku sipu “Nu nanga konopuna moleno mele na enenga konopumanga molambo.” nimbu mawa tenjikiru. Na konopu monjilino mele nanga ungumu ‘Sike.’ ningu

tondolo munduku pilimele yamboma aku siku konopu monjilino mele kepe ‘nuni na liku mundurunu mele kepe, ma koleamanga pali yambomane piliengi!’ nimbu nane aku sipu nu mawa tepo ‘Ene paa kamu konopu teluna pupili molangi.’ nikiru.

²⁴ “Tara, ‘nuni na yambo sirinuma na molombona pea molopo, mamo ou naa teambili na konopu monjikulie ‘nanga imbi ola molopa pa tepe tondolo pupili.’ ningu sirinu akumu kanangi.’ konopu lekero.

²⁵ “Tara Sumbi Nilimu, sike we mana yambomane nu naa kanolemele nakolo nane nu kanolio, yambo nanga ungumu pilku limelemane ‘Nuni na liku mundurununa orumu.’ ningu pilimele.

²⁶ Nane nu moleno mele ene nimbu sirindu. Pe nimbu sipu molombola. ‘Nuni na konopu monjilino mele ene eneno aku siku anju yando konopu monjengila. Na enenga konopuna molambola.’ nimbu aku sipu nimbu sílie sílie tepo molombo.” nimbe Yesusini Pulu Yemo kinie aku sipe nirimu.

18

¹ Yesusi aku sipe Pulu Yemo kinie nimbe pora sipelie nirimumuni, ipu lepili yu kinie yu lombili andolime* kinie aku koleamo munduku kelko no Kirone nekendo unju ollipi ponie lerimuna suku purungi.

² „Ipulueli no Kirone nekendo unju ollipi ponie lerimuna purungi aku mele Yesusi taki taki yu lombili andolime pea kanu poniemonga

puringine, Judasi Isikeriote ene aku ponienā puringi mele pilirimū. Judasi yu Yesusi pe lipe Yesusi yunge opa touma sirimū ye kanumu.

³ Kanu kinie Judasini, 'Yesusi akuna pea taki taki pupu molemolona yu akuna molomba.' konopu lepalie,, akuna orumu. Yu ami ye talape te kinie* Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie** Parisi yema kinie*** kanu yemane liku munduringi ele ye mare kinie akuna memba orumu. Ene kiye kandoko mengo, tepe llamema kandoko mengo, opa teringi melema mengo oringi.

⁴⁻⁵ Yesusini yu nondoko tengē mele pilipelie, ene 'Yesusi ka siengi.' nirimu ye Judasi pea oringine Yesusi yu anju pupe ene walsipe pilipelie nimbendo: "Ene nae korokomeleye?" nirimu.

Enene pundu toko yundu ningindu: "Kolea Nasarete ye Yesusi korokomolo." niringi.

Yesusini "Akumu na." nirimu.

⁶ Yesusini "Akumu na." nirimu kinie ene anju bulu mini mini pukulie a toringi.

⁷ Yuni altopa ene walsipe pilipelie nimbendo: "Ene nae korokomeleye?" nirimu.

Enene "Nasarete ye Yesusi korokomolo." niringi.

⁸ Yesusini nimbendo: " "Akumu na." nindu kanumu. Enene na korongi liemo na pea molemolo yema 'Naa ka siemili, yando pangī.' niei." nirimu.

⁹ Yesusi pe temba ou nirimu mele 'Paa sike aku tepili.' nimbe aku sipe opa toumando "Nanga yema naa ambololi "Anju pangī." niei."

nirimu. Yuni ou Pulu Yemondo nimbendo: "Nuni na sirinu yemanga te ulsu pupe mindili nonge aulkena naa pumu,* ene pali nokopo konjirindu." nirimu,** kanu ungumunge pe sike te molopa naa kenjirimu.

¹⁰ Kanu kinie Saimono Pitane yunge lou pokete napimu kulu topa wendo lipe Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye te topa yunge komu te topa laka lenjirimu, aku komumu wendo orumu. Kanu kendemandonga imbi Malkasi.

¹¹ Yesusini Pitando nimbendo: "Nunge lou pokete napimu altoko lakili! Na Tarane "Mindili nani." nirimu mele naa nomboye?"* nirimu.

¹² Kanu kinie amime kinie amime nokoli yemo kinie Juda yambomanga ele yema kinie enene Yesusi ka siku mengo puringi.

¹³ Yesusi ka tokolie ou pulu pulu Anasi molorumuna mengo puringi. Anasi yu Kayapasinge ambomonga lapa, yunge kolepa. Kayapasi yu kanu poniemonga Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamo* molorumu.

¹⁴ Ye tene Juda ye ailimendo ou nimbendo: "Ye te yambomanga pali kolo wangopa kolonjimbe kinie papu." nirimu kanumu Kayapasi yuni nirimu.*

¹⁵ Saimono Pita kinie Yesusi lombili andoli ye te kinie* Yesusi lombili pungilí puringili. Kanu lombili andolimu Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamone kanopa imbi sirimuna, kanu ye aili olandopamonga ulkena yambo maku toringi koleana sukundu Yesusi mengo puringine yu sumbi sipe purumu

16 nakolo Pita we yambo maku toringi ulke kerepuluna ulsu we nokopa angilirimu. Aku-munge Yesusi lombili andoli ye te molorumu kanumu kelepa yando omba kendemande ambo ulke kerepulu nokorumumundu “Pita sukundu opili.” nimbe mawa tepalie Pita lipe memba sukundu purumu.

17 Kerepulu nokorumu ambo kanumuni Pitando nimbendo: “Nu ne yemonga lombili andoli ye teye?” nirimu.

Pitane “Molo.” nirimu.

18 Ipulueli ali terimuna kongono teli kende-mandema kinie ele yema kinie tepe kalkolie makaye tekopilku moloringi. Pita pea ene kinie tepe pilipe angilirimu.

19 Pita kinie yamboma kinie aku siku ningu molangi Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olan-dopamone Yesusi lombili andolime kinie yuni yamboma ungu mane sirimu mele kinie Yesusi walsipe pilirimu.

20 Yesusini pundu topa nimbendo: “Na mona molopo yamboma ungu mane silio. „Pulu Yemo popo toko kalemele, ulke tembelemo kinie, yamboma maku toko Pulu Yemonga ungumu pilimele ulkema kinie aku ulke Juda yamboma pali maku tolemele ulkemanga ungu mane silio. Lopi tepo kiyongo nimbu ungu te naa nilio.” nirimu.

21 “Aku teliona nuni na ungu niliomo nambe-muna walsikinuye? Nanga ungu pilimele yambomando walsiku pilieyo. Nilio mele aku yamboma pilku molemele.” nirimu.

22 Yesusini aku nirimu kinie yu nokoringi ye te yu kinie nondopa angilirimumuni yu kumbikerena laruwe topalie nimbendo: “Nu aku siku Pulu Yemo popo tonjili ye aili olandopamondo pundu toko nikinu papuye?” nirimu.

23 Yesusini pundu topa nimbendo: “Nane ungu nindumunge te nimbu kenjindu liemo ungu keri nindu akumu ningu para siyo. Molo sike unguri nindu liemo nuni na nambemuna tokonoye?” nirimu.

24 Kanu kinie yu ka toringi akumu we pepili Anasini “Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Kayapasi molemona mengo pai.” nimbe lipa mundurumu.*

25 Saimono Pita tepe pilipe angilirimuna enene yundu ningindu: “Nu ne yemonga lombili andoli ye teye?” niringi.

Yuni pundu topa ‚kolo topa‘ nimbendo: “Na molo.” nirimu.

26 Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopamonga kendemande ye te, kanu yemo kinie Pitane komu kari lerimu yemo kinie pulu lerimu kanumuni Pitando nimbendo: “Nu ne yemo kinie unju ollipi ponie lemo koleana pea molongili kanondu kanumu sikeye?” nirimu.

27 Pitane kelepa wale yepoko sipe “Molo.” nirimu kinie kera gulta ko pulu monjipe torumu.

28 „Pulu Yemo popo tonjiringi ye aili olandopa Kayapasi kinie Juda yambomanga kanjollo yema pali kinie enene Kayapasinge ulkena Yesusi kote tenjiku pora sikulie,“ Judamanga ye ailime Kayapasi munduku kelko ene nokorumu Romo gapomano yemonga ulkena Yesusi mengo

puringi. Kolea tangomba muni lerimu kinie akuna mengo puringi. Mengo pukulie ene Juda yambomanga ungu mane te perimumu pilkulie 'Olio Romo yambo tengə ulkena pumulú kinie kalaro mele molomba kene Pulu Yemone olionga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele pilimolo walemonga* kongi sipisipi walo manda naa nomolo.' ningu pilkulie ene ulkena sukundu naa puringi.

²⁹ Ene pena ulke kerepuluna angiliringine kanopalie ene angiliringine Romo gapomano ye nomi Paillate pena omba enendo walsipelie nimbendo: "Ene i yemo ulu nambe temuna kote tenjikimiliye?" nirimu.

³⁰ Enene pundu toko ningindu: "Yu mongo naa lilkenje nu molonuna naa membo ombo silimelka." niringi.

³¹ Paillatene nimbendo: "Yu yando mengo pukulie ene eneno enenga ungu mane pelemomane nilimo mele pilkulie yu kote tenjiku mongo siei." nirimu.

Juda yambomanga aili, mene* ningindu: "Aku teamili mangali Romo gapomanomone olio ungu mane sipelie nimbendo: "Ene we yambomane yambo toko konji naa konjei." nilimo kanumu." niringi.

³² Aku niringimunge Yesusini yu kolomba mele ou nimbe sirimu aku sipe sike kolombando ene yuni nirimu mele naa pilkulie we eneno pilkulie "Yu kolopili." ningu yu Paillate molorumuna mengo oringi.* Yesusini "Na kolopili." ningu unju perana uku toko monjingí." ou nirimu mele Romo gapomanomone mindi mongo liringi

yamboma aku sipe torumu, Juda yambomane
aku siku manda naa teringi.

³³ Juda ye ailimene niringi mele pilipelie,
Paillate altopa ulke ailimunge sukundu pupe
Yesusindu "Ou." nimbelie yundu walsipelie
nimbendo: "Nu Juda yambomanga ye nomi
kingimu molenoye?" nirimu.

³⁴ Yesusini pundu topa walsipelie nimbendo:
"Nuni nunu pilkulie aku ungumu nikinunje
molo nando yambo lupemane nu ningu singine
pilkulie akumu nikinuye?" nirimu.

³⁵ Paillatene pundu topa nimbendo: "Na 'Juda
yere.' ningu pilkulie aku siku walsikinuye?
Nunge yamboma kinie nunge Pulu Yemo popo
tonjili ye ailime kinie akumane nu na molon-
duna mengo ongi. Nu nambe tenuna liku mengo
ongiye?" nirimu.

³⁶ Yesusini nimbendo: "Na ya mana ye nomi
kingimu molopo mana yamboma nokombo mele
molo. Sike mana ye nomi kingimu molkanje
nanga yambo talapemane na "Juda yambomane
ka naa siengi." ningu opa telemelka. Nakolo na
mana ye nomi kingimu molo." nirimu.*

³⁷ Paillatene nimbendo: "Aku liemo nu paa
sike ye nomi kingi te lepamo. Sike nikiruye?"
nirimu.

Yesusini pundu topa nimbendo: "Sike. Pulu
Yemone 'Na kingimu molopili meai.' nirimuna
meringila. 'Yamboma ungu sikema piliengi!'
nimbu mana orundula.* Yambo 'ungu sikema'
waka kolkolie 'piliemili.' nilimele yambomane
na pilimele." nirimu.

38 Paillatene ‚ungu takatona tonjipelie, nimbendo: ‚Ungu sike te pelemoye? Te naa pelemo.’ nirimu.

Aku nimbeline yu altopa Juda yema angiliringine penando pupelie nimbendo: ‚Yu mongo simbumunge mongo te limumu naa pilkiru. Yuni ulu te tepa naa kenjimu.’ nirimu.

39 Paillatene ‚Yesusi uluri naa tepa kenjirimu konopu lepalie ‚Naa kolopili.’ nimbe pilipelie, Juda yambomando nimbendo: ‚Ene kinie na kinie telemolo ulu pulu pelemomo pilipulie teambo. Ponie tengatenga, ene Juda yambomane enenga anda kolepali kolea Isipi moloringi kinie Pulu Yemone ene Naa Topa We Ombo Purumu mele pilingindu langi noringi walema* wendo olemo kinie enene ka ulkena perimu ye te imbi lelko ‚Wendo liku mundu.’ ningu mawa telememe kinie nane kanu yemo wendo lipu ene silio. Akumunge kinié kanu walemo wendo okomomonga ‚Juda yambomanga ye nomi kingimu wendo lipu ene siembo.’ konopu lekemeleye?’ nirimu.

40 Nakolo enene anju tondolo mundukulie ningindu: ‚Aku yemo paa molo. Barapasi wendo liku si!’ niringi. (Barapasi yu Romo gapomano kinie opa terimumunge ka siringi yemo.)*

19

1 Aku niringine pilipelie Paillatene Yesusi lipe Romo ami yemando ‚Ka pulsene tai!’ nirimu.

2 Aku tekolie enene yu ungu takatona tonjiku ‚Yu ‚Ye nomi kingimu molio.’ nimumunge yu ye nomi kingi te none tepili.’ ningu, mulu wambale

kondoli peanga te yunge pakonjiku, unju ka koko molorumu te mulkupiye teko 'Ye nomi kingimunge waniemo.' ningu pengena mere mundunjiku

³ *yu angilirimuna puku "Juda yambomanga kingimu, nu akuna angilinoye?" ni pu opu teko, yu kumbikerena laruwe toringi.*

⁴ *Paillate altopa penando ombalie Judamando nimbendo: "Kanayo! 'Yu mongo te limumunge pilipulie yu manda tombo mele molo.' ningu piliengi!' nimbu ene molemelena yu membo okoro." nirimu.*

⁵ *Kanu kinie Yesusi ka koko mololini teli wanie kiraono none telimu kinie wale pakoli kondolimu pakopa wendo orumu kinie Paillatene enendo nimbendo: "Yemo i okomo kanai!" nirimu.*

⁶ *Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailime kinie* enenga kendemande ele yema kinie enene Yesusi penando kokele orumu kanokolie sumbi siku ningindu: "Kolopili, unju perana ola uku toko panjiyo! Kolopili unju perana ola uku toko panji!" niringi.*

Nakolo Paillatene nimbendo: "Na molo. Na yu mongo limumunge tombo mele naa pilkiru kene enene yu mengo puku unju perana ola uku tai!" nirimu.

⁷ *Judamanga ailimene ningindu: "Olionga ungu mane te pelemomone nimbendo: 'Yambo tene Pulu Yemonga imbi lepa ungu taka tonjimbe kinie, kanu yambomo kolopili tangi.* nilimo,*

aku ungu manemo pilipulie yuni “Pulu Yemonga Malo molio.”** nimumunge pilipulie ‘Kolopili.’ nimbu pilkimulu.” niringi.

⁸ Enene “Yu “Pulu Yemonga Malo molio.” nirimu.” niringine Paillatene pilipelie yu paa kamu pipili kolopalie,

⁹ kelepa ulke ailne sukundu pupe Yesusindu walsipelie nimbendo: “Nu tena molko orunuye?” nirimu, nakolo Yesusini yundu pundu topa ungu te naa nirimu.

¹⁰ Ungu te naa nirimuna Paillatene yundu nimbendo: “Nando ‘Ungu te naa nimbú.’ konopu lekenoye? Nanga tondolo pelemomone “Nu we pani.” manda nimbúla; “Nu kolani unju perana ola uku tangi.” manda nimbúla. Aku nikiru ungumu naa pilkinuye?” nirimu.

¹¹ Yesusini pundu topa nimbendo: “Nunge tondolo pelemomone na ulu te manda naa telena. Olandopa Molemo Yemone ‘Nuni na teami.’ nimbé mele mindi teni. Akumunge nuni na teni mele ulu pulu keri keló mele teni. Ye na ‘Kolopili.’ ningu mengo ongo nu síngi yemanga ulu pulu keri akumu ailimu.” nirimu.

¹² Yesusini aku nirimu pilipelie Paillatene Yesusi yu “We pupili.” nimbé aulke te kororumu, nakolo Judamane tondolo munduku ni pu opu tekolie ningindu: “ “Na kingi te molio.” nilimo ye te Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisa kinie opa toumu molemona nuni aku “Kingi te molio.” nilimo yemo “We pupili.” ninu liemo aku siku tenimunge nu Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamonga opa tou te liku

taponjinimunge nu kinie Sisa kinie pulu naa lemo.” niringi.*

¹³ Aku niringi pilipelie Paillatene Yesusi memba penando ombo, kolea te akumundu ‘kou polomo’ niringine pupe kote pilimbe kongo manie molopa terimu polona pupe manie molorumu. (Kou polomondo Juda yambomanga unguna ‘Gapata’ niringi.)

¹⁴ Aku kote tenjiringi walemo yu kinié mele. Opali Pulu Yemone Juda yambomanga anda kolepalime Naa Topa We Ombo Purumu mele* pilku kongi sipisipi walomo nonge walemo wendo ombá. „Aku koro molonge walemo, wendo ombá pilkulie kinié mele Juda yambomane langi nongema liku undu undu siringi walemo**, kanu walemonga ai tangoli mele, Paillate kinie kote tenjiringi. Paillate kote pilimbe polona ombo manie molopalie nirimumuni, Juda yambomando nimbendo: “Enenga ye nomi kingimu kanai!” nirimu.

¹⁵ Nakolo enene tondolo munduku ningindu: ““Kolopili.” niyo! “Kolopili.” niyo! Unju perana ola uku toko panji!” niringi.*

Paillatene walsipelie nimbendo: “‘Enenga ye nomi kingimu kolopili.’ nimbu unju perana ola uku topo panjembo.’ konopu lekolie nikimiliye?” nirimu.

Pulu Yemo popo tonjiringi ye ailimene pundu toko ningindu: “Olionga ye nomi kingi te lupe naa molemo. Romo Gapomano Ye Paa Aili Kumbine Sisamo mindi.”** niringi.

16 Kanu kinie Paillatene kamu nimbendo: "Kapola, 'Unju perana kolopili.' ningu mengo puku unju perana uku toko panjipai." nirimu.

Paillatene aku sipe nirimu kinie Romo ami yemane yu ambolko liku mengo pukulie

17 *yu unju pera te siringi, akumu yu yuyu memba Jerusalleme ulsu purumu.*

Yesusi unju pera siringimu memba pupili ene Jerusalleme munduku kelko 'Kolea Penge Ombele' niline mengo puringi. ('Kolea Penge Ombele' kanumundu Juda yambomanga unguna 'Golkota' niringi.)

18 Aku koleana Yesusi unju perana ola uku toko panjiringi. Ye talo pea unju pera talonga uku toko panjikulie, te ekendonga anjiku te ekendonga anjiku Yesusi suku singine anjiringi.

19 Paillatene "Yesusinge unju perana ola imbi toko monjiei." nirimu mele toko monjiringila. Akumu i sipe:

KOLEA NASARETE YE YESUSI,
JUDA YAMBOMANGA YE NOMI KINGIMU
ningu toko monjiringi.

20 Yesusi unju perana ola uku toko panjiringi koleamo Jerusalleme nondopa lepa, imbi unju perana ola toringime Juda yambomanga ungu kinie 'Romo yambomanga, LLatini ungu kinie Giriki ungu kinie, ungu lupe yepoko akumanga ningu toko monjiringi molorumuna aku imbime Juda yambo aisilini kanoringi.

21 Juda yambomanga Pulu Yemo popo tonjili ye ailimene* kanu imbime kanoko keri kanokolie Paillatendo pukulie ningindu: "Nuni "Judamanga ye nomi kingimu" ningu "Akumu

imbi tai." ninu kanumu kapola naa tekemo. „Yu olionga kingimu molo kene, 'Aku yemone "Na Judamanga kingimu molio." yu yuyu nimu.' 'Aku siku imbi tai." ni." niringi.

22 Paillatene pundu topa nimbendo: "Nane imbi "Toko monjei." nindu aku ungumu papu tongi. Altopo ungu te naa nimbú. Ou tongi aku ungumu molopili." nirimu.

23 Ami yemane Yesusi unju perana ola uku toko panjiku pora sikulie, yunge mulu wambale „kulku nosiringime, liku, ene ye kise lingí mele moke teko liringi. Aku tekolie wale telu mindi, sukundu pakorumumu, goli lerimu. Akumu suku singi tengə tambulu naa tambulku we sulumu teringine

24 ami yemane ningindu: "Imu olá naa tamili kene ye telu manjipe lipili kene ou kou kate teamili." niringi. Aku teringi mele Pulu Yemonga bokuna ungu te molemomone pe aku siku tengə ou nirimu mele wendo orumu. Kanu ungu bokuna molemomone nimbendo:
 "Nanga mulu wambalema moke teko liku,
 nanga manie pakolio walemo
 "Ye telu mindi lipili."
 ningu kou kate tengi."*
 nirimu, aku mele teringi.

25 Yesusi unju perana ola perimu akuna nondopa yunge anumu kinie, anumu papamo kinie, Killiopasinge ambo menu Maria kinie, kolea Makatalla ambo Maria kinie, aku ambo kise angilirangi.*

26 Anumu kinie anumu nondopa angilirimu ye Yesusi konopu monjirimu yemo kinie* Jesusini

kanopalie anumundu “Andi yemo nunge malo molopili.” nimbe,

²⁷ kanu lombili andoli yemondo* “Andi ambomo nunge aminie molopili.” nirimu. Aku nirimu pilipelie lombili andolimuni Yesusi anumu lipe yunge ulkendo memba pupe nokopa molorumu.

²⁸ Pe Yesusini yunge kongonoma pali tepe pora sirimu pilipelie, “Na no waka lekemo.” nirimu. Aku ungu nirimumu ungu te ou niringi Pulu Yemonga bokuna molemomone ulu te pe wendo ombá mele pilipelie ‘Wendo opili.’ nimbe aku sipe nirimu.

²⁹ No waene kombili teli mingi te akuna lerimu kanokolie ulú pinje melte liku no waene akuna suku mundukulie, pinje melemo no pepili unju isopi kola tene unju toko olando siku Yesusinge kerena koponjiringi.*

³⁰ Yuni nomo nombalie “Nanga kongonomo pora nikimu.” nirimu. Aku nimbelie ma kanopa yunge pengemo maniendo sipe mundupe ‘Kinié kolambo.’ nimbe yunge minimu “Pui.” nimbelie yu kolorumu.

³¹ Yu kolorumu walemo akumu kinié mele, opali mele enenga koro molonge wale Sambate olandopa te wendo ombá terimu. Sambate walemo wendo ombá kinie koro molongendo kinié mele, melema liku undu undu siringi walemo.* Akumu pilkulie Juda yambo-manga ye ailimene ‘Opali Sambate walemo kinie yema unju perana ola we penge kapola naa temba.’ ningulie enene Paillatendo puku mawa tekolie ningindu: “Ene kinié manie liemili kene

‘Ene mindili aili nongolie kinié mindi walsikale kolangi.’] ningu “Enenga kimbuma elke tonjei.” ni.” niringi.**

³² Kanu kinie ami yema ongolie kumbi lelko Yesusi kinie wikindunge perimu yemonga kimbutolo elke tonjiku, pe merekendonga perimu yemonga kimbutolo elke tonjiringi.

³³ Nakolo Yesusi perimuna ongo yu kanoringi kinie yu koronga kolorumu kanokolie siye koloringi. Yunge kimbutolo elke naa tonjiringi

³⁴ nakolo ami ye tene Yesusinge wanguna tolone torumu, akuna meme kinie no kinie waka maka orumu.

³⁵ Ye aku teringi mongone kanorumu yemone teringi mele temanemo topa sirimu. Aku yemonga ungumu sike. Yu ‘Sike nikiru.’ nimbe pilipelie ‘Ene i temanemo pilingí yambomane pilkulie ‘Yesusi yu sike ‚Pulu Yemonga Malo. Yu sike Pulu Yemone ‘Olio lipe taponjipili.’ nimbe lipe mundurumu ye nomi Kirasimu.’ ningu tondolo munduku piliengi!’ nimbe i temanemo topa silimo.*

³⁶ Ulu pe wendo ombá Pulu Yemonga bokumuni ou nirimu ulu pokore sike wendo ombando enene aku siku Yesusi kinie teringi. Pulu Yemonga bokuna molemo ungu te i sipe:

‘Yunge ombelemanga telu kepe elke naa tonjingí.’*

nimbe molemo.

³⁷ Pulu Yemonga bokuna molemo ungu te pea i sipe:

‘Tolone tonge yemo nemo nemo ningu kanonge.’*

nimbe molemo.

³⁸ Yesusi kolopa pora sirimu kinie pe kolea Arimatia ye Josepo pupe Paillatendo "Yesusinge onomo na si." nirimu. Josepo yu Yesusinge ungumu pilipe lipe molorumu ye te, nakolo Juda ye aili lupe, ma* pipili kolopalie mona lombili naa andopa kiyongo nimbe Yesusinge unguma pilipe molorumu.

"Onomo si." nirimu kinie

Paillatene "Kapola, li." nirimu kinie Josepo yu ombo onomo manie lirimu.

³⁹ Ye te, ou walse ipuluelikundu Yesusi molorumuna purumu pea ungu ningulu moloringili ye te, yunge imbi Nikodimasi,* kanu yemo yu Josepo pea oringili. Yu unju talonga unju to liku akumuni kopongo mune toli te telemele akumu aisili, yunge umbuni teti pape killokarame mele, memba orumu.

⁴⁰ Elte pukulu Yesusinge onomo manie likululie niringilimuni, „Juda yambomane ono tengendo teringi mele pilkululie tengelendo, múlu te liku olo mala toko, unju totolone teringi kopongomo onomonga kanjikululie onomo kulupi toringili.

⁴¹ Yesusi unju perana ola toringi koleana unju ponie te lepa, akuna kou kande te lerimu. Kanu kou kandena ono te ou naa nosiringi, yu mindi pulu pulu nosiringili.

⁴² Yesusi ono terimu walemo yu kinié mele, opali mele „Juda yambomanga koro moloringi, wale Sambatemo* nondopa wendo ombá terimu. Sambate walemo wendo ombá kinie koro molongendo kinié mele, melema liku undu undu siringi

walemo.** Sambate walemo nondopa wendo ombá terimu pilkululie aku ono teringi kou kandemo nondopa lerimuna Yesusi akuna ono teringili.

20

¹ „Judamanga koro moloringi, wale Sambatemo* pora nimbe, enenga pulu pulu kongono walemo wendo orumu kinie kolea sumbulu topa pepili paa muni kinie ou kolea Makatalla ambo Maria Yesusinge onomo nosiringi kou kadena om̄ba kanorumu. Om̄ba kanopalie kou kande kerepulumu pipi siringi koumu perele marele pupe ekendonga lepa kerepulumu we lerimu kanorumu.

² Kanopalie yu lkisipe pupe Saimono Pita kinie Yesusi lombili andoli Yesusini ou konopu monjirimu yemo kinie* moloringiline pupelie nimbendo: “Yambomane olionga Ailimu ono koleana wendo língi. Yu nosíngi koleamo olio naa pilkimulu.” nirimu.

³ Aku nirimu kinie pilkulie Pita kinie Yesusi lombili andoli ye akumu kinie ono teringi kou kadena pungilí puringili.

⁴ Lkisiku pukululie, lombili andoli ye te akumuni Pita topa akilinjipe yu kumbi lepa ono teringi kou kadena purumu.

⁵ Pupe kou kadena wake tepa kanopalie Yesusi kulupi toko ono teringi móluma we lerimu kanorumu, nakolo yu sukundu naa purumu.

⁶ Kanu kinie Saimono Pita akilipe om̄ba kou kadena sukundu pupe kanopalie, yu kulupi

toko ono teringi móluma ono teringi koleana we lepa,

⁷ yunge pengena ka toringi mólumu yunge penge lerimu koleana ka toringi mele we lerimu kanorumu.

⁸ Kanu kinie lombili andoli kumbi lepa orumumu yu kepe sukundu pupe kanopalie, 'Yu paa sike lomboropa wendo pumu lepamo.' nimbe tondolo mundupe pilirimu.

⁹ (Pulu Yemonga bokumuni Yesusi lomboropa ola molomba ou nimbe sirimu* nakolo Yesusi sike lomboropa ola molorumu ou naa kanokolie yu lombili andolimene kanu ungumu naa pilku konjiringi. Yu kolorumu kinie 'Kamu kolomu.' konopu lelko, 'Lomboropa ola molomba.' konopu naa leringi.)

¹⁰ Kanoko pora sikululie yu lombili andoli yetolo kelko ulkendo puringili.

¹¹ Kolea Makatalla ambo Maria Yesusi lombili andoli yetolo kumbi lelko puringili kinie akilipe ombalie Yesusi ono teringi kou kande kerepubluna kola tepe angilirimu. Kola tepe angilipelie kou kandena sukundu wake tepe kanorumu kinie

¹² mulu koleana angello talo wale pakoli kake teli talo pakokolo Yesusi ono ou lerimuna moloringili kanorumu. Te yunge penge ou lerimuna molopa, te yunge kimbu lerimuna molorumu.

¹³ Eltene yundu walsikulie: "Ambomo, nambumuna kola tekenoye?" niringili.

Yesusi lomboropa ola molorumu mele naa pilipelie yuni nimbendo: "Nanga Ailimu yu liku

mengo puku nosíngi koleamo na naa pilkiru.” nirimu.

¹⁴ Aku nimbelie yu topele topa kanorumu kinie yunge bulkundu Yesusi angilirimu kanorumu. Nakolo akumu Yesusi nimbe kanopa imbi naa sirimu.

¹⁵ Yuni nimbendo: “Ambomo, nu nae korokolie kola tekenoye?” nirimu.

Yesusi yu ‘ponie tapu yemo’ konopu lepalie Makatalla ambo Maria yuni nimbendo: “Yemo, nuni Yesusi mengo punu liemo nosinu koleamo na ningu siyo. Yu lipu membo pambo.” nirimu.

¹⁶ Yesusini yundu nimbendo: “Maria.” nirimu.

Yu angilirimuna ambomo kamu topele topa sumbi sipe kanopalie Juda yambomanga Ipuru ungu nimbelie “Raponai.”* nirimu. (Akumunge pulumu ‘Ungu Mane Silimu’.)

¹⁷ Yesusini nimbendo: “Na Tara molemona kelepo olando ou naa pundu kene na naa amboloyo. Nanga angenupilime molemelena puku enendo ningu sikulie ninindu: “ “Na kinie ene kinie olionga Lapa Pulu Yemo molemona kelepo olando pukuru.” nimu.” ni.” nirimu.

¹⁸ Kanu kinie Maria yu Yesusi lombili andolime moloringine pupe yu Ailimu* kanorumu mele kinie Ailimu yuni nirimu mele kinie pupe temane topa sirimu.

¹⁹ Yesusi lomboropa ola molorumu kanu walemo Juda yambomanga pulu pulu kongono wale lerimu kanumunge ipupini lepa kolea kalá torumu kinie lombili andolimene Juda ye ailime* pipili kolkolie niringimuni, ene moloringiulkemo lloko toko molangi Yesusi ombo ene

moloringine angilipe enendo nimbendo: “Ene konopu pe nipili molai.” nirimu.

²⁰ Aku nimbeline, ‘Na toringine kanokolie ‘Na sike enenga Ailimu omba angilkimu.’ ningu piliengi!’ nimbe yunge kitolo kinie wanguna kinie lipe ora sirimu. Ailimu kanokolie enene konopu paa aili teko siringi.

²¹ Yesusini enendo altopa nimbendo: “Ene konopu pe nipili molayo. Tarane na lipe mundurumu mele ene nane lipu mundukurula.” nirimu.

²² Aku nimbeline yuni ene moloringine kere mólumu popo topa ulsu mundupelie nimbendo: “Mini Kake Telimu enenga konopuna molopili lieyo.

²³ Enene yambo te ulu pulu keri tembama ‘Omبا manie pupili.’ ningi liemo kapola kanu ulu pulu keri tembama om̄ba manie pupe pora simbemo. Molo yambo tengā ulu pulu kerime ‘We pepili.’ ningi kinie kapola kanu yambomonga ulu pulu kerime we pembamo.” nirimu.*

²⁴ Yesusi lombili andolime moloringine Yesusi lomboropa ola molopalie ou orumu kinie enenga ye te naa molorumu. Kanu yemo Tomasi. (Yunge imbi te “Didimasi”* niringila.) Yu Yesusi lombili andoli ye rurepo akumanga tela.

²⁵ Ye lupemane “Ailimu ya omu kanomulu.” niringi kinie

yu ‘Kolo tongi.’ konopu lepalie nimbendo: “Nane mongone yunge kíne pirimuni toringimu naa kanopo, akuna nanga ki sundumu suku naa mundupu, tolone wanguna toringine nanga

kimu suku naa mundundu liemo 'Yu lomboropa ola molomu.' nimbu naa pilimbu, paa molo." nirimu.

²⁶ Pe wale engaki omba purumu kinie Yesusi yunge lombili andolime altoko Tomasi pea ulkena suku moloringi. Ene ulke moloringimu kunema pali lloko toringi nakolo Yesusi omba ene moloringine angilipelie, "Ene konopu pe nipili molai." nirimu.

²⁷ Nimbeline yuni Tomasindu nimbendo: "Nunge ki sundumuni nanga kimu simbi tonjikulie kanoyo. Nanga wanguna nunge kimu sinio siku mundukulie kanoyo. Kanokolie na 'Lomboropa ola manda naa molomba.' ningua naa pilku, 'Sike lomboropa ola molomu.' ningua tondolo munduku pil!" nirimu.

²⁸ Tomasini yundu nimbendo: "Nanga Ailimu, nanga Pulu Yemo." nirimu.

²⁹ Kanu kinie Yesusini yundu nimbe sipelie nimbendo: "Na kanokolie 'Sike lomboropa ola molomu we molemo.' ningua pilkinu. Na naa kanokolie 'Yu sike lomboropa ola molorumu kinié we molemo.' ningua tondolo munduku pilingí yamboma ene malo."* nirimu.

³⁰ Yesusi lombili andolime kanoko molangi Yesusi yuni 'Pulu Yemone yu lipa mundurumuna omba molorumu, yu Pulu Yemo kinie tapu topa molopa kongono tenjirimu mele, lipa ora sirimu ulu tondolo aisili* terimu, kanu uluma pali i bokuna naa tondu, pokore mindi tondu.

³¹ Nakolo 'Yesusini enenga nimbe tenjirimu-munge ene alieli molko konjiku mindi pang.' nimbu ' 'Pulu Yemone "Ene nokopa konjimbe

ye te lipu mundumbu.” nimbe ou mako torumu yemo, pe Yesusi yu sike kanu ye nomi Kirasimu* orumu.’ ningu pilku, ‘Yu sike Pulu Yemonga Malo.’ ningu piliengi!’ nimbu i boku wallo kolte tondu. Kanu kinie ene sike aku siku ningu tondolo munduku pilingí kinie yuni ya ma koleana enenga nimbe tenjirimumunge ene aliei molko konjiku mindi pungímu.**

21

¹ Pe Yesusi Nomu Tapiriasi ,aku nomumunge imbi te Gallilli kanumu, aku nomu kélona ‘Ene yu altoko kanangi.’ nimbe lombili andolime* moloringine orumu. Orumu kanoringi mele temanemo i sipe:

² Saimono Pita kinie, Tomasi (yunge imbi te Didimasi)* yu kinie, kolea Gallilli disiriki Kena taono ye Nataniele kinie, Seperi malo talo kinie,** lombili andoli ye talo lupe kinie, ene teluna maku toko moloringi.

³ Saimono Pitane Yesusi lombili andoli marendo nimbendo: “Na oma lipukuru.” nirimu kinie

pilkulie “Olio pea pamolo.” ningulie, nona andoli sipine ola puku, nomu ai suku singine puku oma lili walema ipulueli nona munduliku andoko kolea tangonjiringi nakolo oma te naa liringi.

⁴ Kanu kinie ena mundi wendo ombá terimu kinie Yesusi no kélona angilirimu nakolo lombili andolimene ‘Yu Yesusi.’ ningu kanoko imbi naa siringi.

⁵ Jesusini ene walsipelie nimbendo: “Nanga kangoma, oma mare língiye?” nirimu.

Enene pundu toko “Molo.” niringi.

6 Yuni nimbendo: “Sipi kumbikundu angilkulie oma lili walemo ki umbukundu nona manie mundengi. Mare manda lingí.” nirimu. Kanu kinie yuni nirimu mele teringi kinie oma paa aisili walena ombo suku purumuna sipine ola lingí pereringi.

7 Aku terimuna kanopalie Yesusi yunge konopu monjirimu lombili andoli yemone* Pitando nimbendo: “Ne yemo Ailimu lepamo.” nirimu. Yuni “Ne yemo Ailimu lepamo.” nirimuna pilipelie Saimono Pita yunge wale pakoli ola pakorumumu kongono tembando kulupe nosirimumu kelepa lipe pakopa pukue topa nona manie pupe no lepa kélona ulsu purumu.

8 We lombili andolime sipine oma peke lepa perimu walemo kunduku mengo Pita lombili akiliku puringi. Ene no kélona nondoko pungí mele manda manjili wane anderete mita mele lerimuna manda puringi.

9 No kélona ulsu pukulie kanoringi kinie tepe te nomba perimuna oma mare kaloli perimu kanoko, pillawa kaloli mare lerimu kanoringi.

10 Yesusini enendo nimbendo: “Andi oma liku mengo okomelemanga mare mengo wai.” nirimu.

11 Kanu kinie Saimono Pita sipine ola pupe oma perimu walemo kundupe memba no kélona ulsu orumu. Oma walemo peke lerimu, oma walena sukundu wane anderete pipiti tere* oma paa ailime perimu nakolo wale sungu naa nirimu.

¹² Yesusini enendo nimbendo: “Langi ongo nai.” nirimu. Lombili andolimene ‘I yemo yu sike olionga Ailimu.’ ningu pilkulie enenga ye tene “Nu naeye?” nimbe lipe su sipe walsipe naa pilirimu.

¹³ Yesusi omba pillawa kalolime lipe ene moke tepe sipe, pe omama aku sipe lipe ene moke tepe sirimula.

¹⁴ Yesusi kolopa lomboropa ola molopalie ou wale talo ‘Yu lomboropo ola we molio mele kanangi.’ nimbe lipe ora sirimu mele* imu wale yepoko sipe terimu.

¹⁵ Langi nongo pora siringi kinie Yesusini Saimono Pitando nimbendo: “Jono malo Saimono, i yemane na konopu monjilimele mele maniendopa, nuni na konopu monjilino mele sike paa olandopaye?” nirimu.*

Pitane pundu topa nimbendo: “Ailimu, sike nane nu konopu monjilio kanoleno.” nirimu.

Yesusini nimbendo: “Aku liemo nanga kongi sipisipi waloma** langi sinji.” nirimu.

¹⁶ Yesusini altopa wale talo sipe nimbendo: “Jono malo Saimono, sike nuni na konopu monjilino molo moye?” nirimu.

Pitane pundu topo nimbendo: “Ailimu, sike nane nu konopu monjilio kanoleno.” nirimu.

Yesusini nimbendo: “Aku liemo nu nanga kongi sipisipime tapu tenji.” nirimu.

¹⁷ Wale yepoko sipe Yesusini Pitando nimbendo: “Jono malo Saimono, na konopu monjilinoye?” nirimu.

Yesusini wale yepoko sipe “Na konopu monjilinoye?” nimbe walsirimu mele pilipelie Pita

konopu keri panjipelie nimbendo: "Ailimu, nu uluma pali kanoleno. Nane sike nu konopu monjilio nu kanoleno." nirimu.

Yesusini yuntu nimbendo: "Aku liemo nuni nanga kongi sipisipime langi sinji." „nirimu..”

¹⁸ "Nane nundu paa sike nimbu sikirumu: Ou nu kango kinie molkolie nu nunu wambale panjiku, nu nunu tengu punindu konopuni pilkulie purunu, nakolo nu anda lelkolie nunge kitolo sinio sini kinie ye tene lupe nunge wambale panjinjipe, nu 'naa pumbu.' nini koleana memba pumbe." nirimu.

¹⁹ Yesusini „i ungu iku torumu akumu, Pulu Yemonga imbi ambolopa ola linjimbendo Pita tonge kolomba mele nirimu.* Aku nimbeline yuni Pitando "Na lombili oi." nirimu.**

²⁰ Pitane topele topa Yesusini konopu monjirimu lombili andolimu* kanorumu kinie akilipe elte lombili orumu. (Pitane kanorumu yemo yu ou Yesusi pea langi nongo moloringi kinie yu Yesusi molorumuna nondopa molopalie nimbendo: "Ailimu, olionga ye naene nu opa touma lipe simbeye?" nirimu kanu yemo.)**

²¹ Pitane kanu yemo kanopalie Yesusi wal-sipelie nimbendo: "Ailimu, ne yemo nambe tembaye?" nirimu.

²² Yesusini pundu topa nimbendo: " 'Na kelepo yando ombόndo yu ou konde molopili.' nindu liemo nunge kongonomoye? Nu na lombili oi." nirimu.

²³ Yesusini aku nirimuna pilkulie ungu te anju anju angenupilime ningu siringi mele i sipe: "I lombili andolimu kolou naa kolomba." niringi.

Nakolo Yesusini "Yu naa kolomba." ni naa nirimu. "'Na kelepo yando ombó kinie yu ou we konde molopili.' nindu liemo nunge kongonomoye?" nirimu.

²⁴ Kanu lombili andolimu yuni aku ulu wendo orumuma pali kanorumu mele nimbe sipe bokuna torumu. Kanu yemo olio pilimolo 'Yuni kanorumu mele nimbe silimomo paa sike nilimo.' nimbu pilimolo.

²⁵ Yesusini ulu aisili terimuma kepe. Ulu terimuma pali bokuna tolemelkanje i ma koleana si nilke boku akuma manda naa nosilimelkanje.

„Aku pea..»

**PULU YEMONGA UNGU KONDEMO
The New Testament in the No Penge Dialect of the
Umbu-Ungu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Umbu-Ungu No Penge
long Niugini**

copyright © 1995 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Umbu-Ungu No Penge (Umbu-Ungu)

Dialect: No Penge

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 26 Jul 2025 from source files dated 31 Aug 2023

d72fc3f0-db59-5dba-99c3-8bd2a84ed896